



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

Η στρατηγική σημασία της παρουσίας της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή. Η περίπτωση των Ελληνο-σαουδαραβικών σχέσεων.

Του

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΕΤΡΟΒΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΙΤΣΑΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Βασίλειος Πέτροβας

**Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ
ΑΝΑΤΟΛΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΣΑΟΥΔΑΡΑΒΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.**

Περίληψη

Η ορμητική βιασύνη της τουρκικής περιφερειακής πολιτικής από το τέλος του 2019 είχε ως αποτέλεσμα να ταρακουνήσει την Ελλάδα, καθιστώντας το 2020 ένα πολύ ιδιαίτερο έτος για την εξωτερική πολιτική της. Εκτός από τις νέες θαλάσσιες οριοθετήσεις, η Ελλάδα έχει επιδιώξει πάνω απ' όλα να αναπτύξει συνέργειες, συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή μέσω των οποίων μπορεί να αντιμετωπίσει τα τουρκικά σχέδια στην ανατολική Μεσόγειο, των οποίων είναι ο πρώτος στόχος με την Κύπρο. Επιδιώκει επίσης να εκσυγχρονίσει την αεροπορία και το ναυτικό της.

Οι βλέψεις της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή ήταν σχετικά σταθερές από την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αλλά και μετά το τέλος της ψυχροπολεμικής περιόδου. Βασική της επιδίωξη ήταν η διασφάλιση καλής και, ει δυνατόν, φιλικής σχέσης με τις αραβικές χώρες.

Στο σταυροδρόμι των αυτοκρατορικών δρόμων τριών ηπείρων, η Ελλάδα διοικεί την είσοδο και την έξοδο των Δαρδανελίων: εξ ου και το διεθνές ενδιαφέρον της θέσης της. Είναι στο Αιγαίο και στα Βαλκάνια που καθορίζει την εθνική πολιτική της. Από τη γεωγραφική της θέση προκύπτει η ανάγκη να εξασφαλίσει διεθνείς επικοινωνίες, καθώς και της δική της ασφάλεια σε στεριά και θάλασσα.

Abstract

The impetus of Turkish regional policy since the end of 2019 has resulted in shaking Greece, making 2020 a very special year for its foreign policy. In addition to the new maritime demarcations, Greece has sought, above all, to develop synergies, including military forces in the Middle East, through which it can counter Turkish plans in the eastern Mediterranean, whose first goal is with Cyprus. It also seeks to modernize its air force and navy.

Greece's aspirations in the Middle East were relatively stable from the period of World War II but also after the end of the Cold War period. Its main aim was to ensure good and, if possible, friendly relations with the Arab countries.

At the crossroads of the imperial roads of three continents, Greece governs the entrance and exit of the Dardanelles: hence the international interest of its position. It is in the Aegean and in the Balkans that it determines its national policy. From its geographical location arises the need to ensure international communications, as well as its own security on land and sea.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Abstract	4
Περιεχόμενα	5
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1	8
1.1 Ο ορισμός της Μέσης Ανατολής.....	8
1.2 Η Μέση Ανατολή μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο	10
1.3 Εθνοτική , γλωσσική, θρησκευτική πολυμορφία της Μέσης Ανατολής	11
1.4 Ένταση για τους φυσικούς πόρους - Το πρόβλημα του νερού.	12
1.5 Βασικά στρατηγικά ζητήματα.....	14
1.6 Μέση Ανατολή, διακύβευμα για τις μεγάλες δυνάμεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου	15
1.7 Εύθραυστα και κατακερματισμένα κράτη -Τα αυταρχικά κράτη απέναντι στα κατακερματισμένα έθνη.	16
1.8 Οι περίπλοκοι δεσμοί μεταξύ πολιτικής και θρησκείας	18
1.9 Οι επαναστάσεις της «Αραβικής Άνοιξης»	20
1.10 Η Ισραηλινο-Αραβική σύγκρουση	23
1.11 Το Παλαιστινιακό ζήτημα από το 1948 μέχρι σήμερα.....	26
1.12 Το σημερινό προφίλ της Μέσης Ανατολής.....	29
Κεφάλαιο 2	33
2.1 Η Ελλάδα μετά τον Α΄ και Β΄ παγκόσμιο πόλεμο.....	33
2.2. Ανατολή ή Δύση: Η Ελλάδα ανάμεσα σε δύο θάλασσες	35
2.3 Η Σχέση της Ελλάδας με τις χώρες της Μέσης Ανατολής	35
2.4 Προστασία των Δικαιωμάτων της Χριστιανικής Κοινότητας	44
2.5 Η νέα στρατηγική της Ελλάδας.....	47
Κεφάλαιο 3	49
3.1 Βοηθώντας στην οικοδόμηση θεσμών και δεσμών στις μεταβατικές περιόδους της «αραβικής άνοιξης»	49
3.2 Η περίπτωση των Ελληνοσαουδαραβικών σχέσεων	54
3.3 Η αραβική άνοιξη και η μεταβαλλόμενη περιφερειακή δυναμική.....	56

3.4 Δημιουργία συνασπισμού στην ανατολική Μεσόγειο	57
3.5 Αύξηση των στρατιωτικών δεσμών	58
3.6 Γεωπολιτικές επιπτώσεις	59
3.7 Συμπεράσματα	60
Επίλογος.....	65
Βιβλιογραφία.....	66

Εισαγωγή

Η Ελλάδα και η Μέση Ανατολή προσέλκυσαν σε μεγάλο βαθμό, τα τελευταία χρόνια, τη δημοσιότητα στα παγκόσμια μέσα ενημέρωσης και την κοινή γνώμη για διακριτούς λόγους η καθεμιά. Το ελληνικό κράτος διότι πέρασε την πιο σοβαρή κοινωνική και οικονομική κρίση της πρόσφατης ιστορίας του, των οποίων η έκβαση έχει ύψιστη σημασία όχι μόνο για το μέλλον της χώρας, αλλά και για το μέλλον της Ευρωζώνης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Μέση Ανατολή, έχει αντιμετωπίσει λαϊκές εξεγέρσεις και επαναστάσεις κατά των αυταρχικών καθεστώτων τα οποία εμφανίζονταν αλώβητα στις εσωτερικές προκλήσεις. Αναμφισβήτητα, τόσο η «Αραβική Άνοιξη» όσο και η ελληνική οικονομική κρίση εξελίσσονται και δεν μπορεί να γίνει η τελική κρίση. Η δύσκολη οικονομική κατάσταση της Ελλάδας δεν θα πρέπει να την παροπλίσκει και να απουσιάσει από τη Μέση Ανατολή, τη στιγμή που η τελευταία διέρχεται από μια μεταβατική περίοδο. Η Ελλάδα απολάμβανε εγκάρδιες σχέσεις με τον αραβικό κόσμο για δεκαετίες, οι οποίες όμως ξεθώριασαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Σε μεγαλύτερο βαθμό όμως, η ελληνική σχέση έναντι των αραβικών κρατών επικεντρώθηκε στον οικονομικό τομέα, ενώ οι πολιτικές σχέσεις διατηρήθηκαν στην ουσία υπό το πρίσμα των διαπεριφερειακών εταιρικών σχέσεων της ΕΕ με το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου.

Κεφάλαιο 1

1.1 Ο ορισμός της Μέσης Ανατολής

Ο όρος Μέση Ανατολή εκφράζει όλες τις χώρες που εκτείνονται από την ανατολική Μεσόγειο έως τη Μεσοποταμία: Τουρκία, Αίγυπτο, Λίβανο, Συρία, Ιορδανία, Ισραήλ, Σαουδική Αραβία, Εμιράτα, Ιράκ, Ιράν.

Ο χαρακτηρισμός "Μέση" έχει οδηγήσει σε κάποια σύγχυση πέρα από το τρέχον πρόβλημα του καθορισμού του χώρου μεταξύ του ινδικού κόσμου και της Ευρώπης. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι πριν από τον Α ΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο όρος Near East αναφερόταν στις Βαλκανικές χώρες και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ενώ ο όρος Middle East χρησιμοποιούνταν για το Αφγανιστάν, Ιράν, Τουρκμενιστάν και την περιοχή του Καυκάσου.

Με την εξαφάνιση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1918 και την εμφάνιση των Ηνωμένων Πολιτειών στην ευρωπαϊκή σκηνή το 1917, ο όρος Εγγύς Ανατολή είχε αφαιρεθεί σε μεγάλο βαθμό από την κοινή χρήση, ενώ η Μέση Ανατολή εφαρμόστηκε στα νέα κράτη του ισλαμικού κόσμου. Ωστόσο, η χρήση της Εγγύς Ανατολής διατηρήθηκε σε διάφορους ακαδημαϊκούς κλάδους, συμπεριλαμβανομένης της αρχαιολογίας και της αρχαίας ιστορίας, όπου περιέγραφε έναν χώρο πανομοιότυπο με αυτόν που όριζε ο όρος Μέση Ανατολή. Αυτός ο όρος προέκυψε όταν η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο τον υιοθέτησαν όταν έλαβαν την εντολή της Κοινωνίας των Εθνών για τη διαχείριση γερμανικών και οθωμανικών εδαφών μετά τον Α ΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι Γάλλοι ακαδημαϊκοί, έχουν τη συνήθεια να διακρίνουν μια Μεσογειακή Μέση Ανατολή και μια γενική Μέση Ανατολή (αγγλικού στυλ) ή πιο περιορισμένη στον Περσικό Κόλπο.

Κατά κάποιο τρόπο, η ασάφεια του όρου «Μέση Ανατολή» αποτελεί πλεονέκτημα, αφού μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικούς πολιτισμούς και πολιτικές συνθήκες. Αυτή η ασάφεια ενοχλεί ορισμένους γεωγράφους, οι οποίοι, ωστόσο, προσπάθησαν να εκλαϊκεύσουν τη «Νοτιοδυτική Ασία» ως εναλλακτική λύση (Νοτιοδυτική Ασία), αν και αυτό είχε μικρή επιτυχία. Άλλοι έχουν άλλοι χρησιμοποιούν τον όρο «Δυτική Ασία», η οποία έχει χρησιμοποιηθεί στην Ινδία τόσο από την κυβέρνηση όσο και από τα μέσα

ενημέρωσης.

Ο όρος «αραβικός κόσμος» έχει συγκεκριμένο πλαίσιο και αποκλείει πληθυσμούς σαν τους Ισραηλινούς, τους Ιρανούς, τους Κούρδους ή του Τούρκους, που δεν είναι Άραβες. Όμως ο όρος Μέση Ανατολή-Βόρεια Αφρική (MENA), που χρησιμοποιείται σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρεται στην περιοχή από το Ιράν μέχρι το Μαρόκο. Η πιο συνηθισμένη παρόμοια φράση είναι η "Μεγάλη Μέση Ανατολή" η οποία μερικές φορές χρησιμοποιήθηκε αλλά έχει αρκετή ασάφεια και δεν είναι πάντα χρήσιμη. Το σημαντικό είναι ότι παραπέμπει σε κοινή ιστορία από πολιτισμούς και αυτοκρατορίες, η οποία συμπεριλαμβάνει τον ελληνορωμαϊκό μεσογειακό πολιτισμό και τους Πέρσες, αλλά και τον αραβικό πολιτισμό με τα πρώτα εδάφη στα οποία εγκαταστάθηκαν οι μουσουλμάνοι Τούρκοι. Στην κοινή ιστορία κάποιες φορές μπορεί να περιλαμβάνονται η Βόρεια Αφρική ή η Τουρκία ως το Πακιστάν και το Αφγανιστάν. Η εφεύρεση των εννοιών της Εγγύς και Μέσης Ανατολής, καθώς και της Άπω Ανατολής, στα τέλη του 19ου αιώνα, προέκυψε από τον ασφυκτικό κλοιό της Ευρώπης σε ολόκληρη την Ασία.

Από τους τρεις όρους, είναι ο όρος Μέση Ανατολή που έχει μελετηθεί περισσότερο, κυρίως από τον Roderic H. Davidson (1960), για τον οποίο είναι η πιο συχνά αναφερόμενη ονομασία. Ο Αμερικανός στρατιωτικός ιστορικός Alfred T. Mahan θεωρείται γενικά ως ο εφευρέτης του όρου Μέση Ανατολή σε ένα άρθρο που χρονολογείται από το 1902. (Davison, 1960; ic-mes.org/history/what-is-middle-east/)

Ο Alfred T. Mahan (1902), Αμερικανός ιστορικός και ναυτικός στρατηγός, επικεντρώνει τη Μέση Ανατολή στο θαλάσσιο χώρο και αναφέρει: «Η Μέση Ανατολή, αν μπορέσω να υιοθετήσω έναν όρο που δεν έχω δει αλλού, μια μέρα θα χρειαστεί το νησί της, τη Μάλτα, όπως και το Στενό του Γιβραλτάρ, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι το ένα ή το άλλο θα πρέπει να βρίσκεται στον Περσικό Κόλπο. Η ναυτική δύναμη έχει το πλεονέκτημα της κινητικότητας, πράγμα που σημαίνει ότι δεν χρειάζεται να βρίσκεται πάντα επί τόπου. Από την άλλη χρειάζεται να βρει σε κάθε πεδίο λειτουργίας βάσεις για επανεξοπλισμό, προμήθειες και αν χρειαστεί προστασία. Το βρετανικό ναυτικό θα πρέπει να είναι σε θέση να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του, αν παρουσιαστεί η ευκαιρία, γύρω από το Άντεν, την Ινδία και τον Περσικό Κόλπο». Η Μέση Ανατολή λοιπόν θεωρείται ως το ανατολικό αντίστοιχο της περιοχής της Μεσογείου και αντιστοιχεί περίπου στις χώρες που συνορεύουν με τα βορειοδυτικά του Ινδικού Ωκεανού που γειτνιάζουν με τον Περσικό Κόλπο. Και στις δύο περιπτώσεις, πρόκειται για τη δυνατότητα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας να

προστατεύσει τη διαδρομή προς την Ινδία έναντι της ρωσικής προέλασης προς τον Καύκασο και της διείσδυσης της Γερμανίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αλλά ήταν ίσως ο Valentine Chirol, περισσότερο από τον AT Mahan, που έκανε πραγματικά τη Μέση Ανατολή μέρος της Ασίας: «εκείνες οι περιοχές της Ασίας που εκτείνονται πέρα από τα σύνορα της Ινδίας.» ή που διοικούν την προσέγγιση της Ινδίας». Πράγματι, για τον V. Chirol (1903), η Εγγύς Ανατολή, η Μέση Ανατολή, η Άπω Ανατολή αποτελούν τρεις κρίκους σε μια αλυσίδα που εκτείνεται από τα δυτικά προς τα ανατολικά σε όλη την ασιατική ήπειρο, μια αλυσίδα που απειλείται από την προέλαση των Ρώσων προς το νότο.

Οι τρεις περιοχές που χωρίζονται έτσι εμφανίζονται με επίκεντρο μια χώρα κλειδί: την Τουρκία για την Εγγύς Ανατολή, την Περσία για τη Μέση Ανατολή και την Κίνα για την Άπω Ανατολή. Στο γύρισμα του δέκατου ένατου και του εικοστού αιώνα, και τα τρία ήταν ακόμη ανεξάρτητα κράτη, αλλά ήταν στο επίκεντρο των προπολεμικών γεωπολιτικών εντάσεων. Αποκρυσταλλώνουν έτσι νέες χωρικές διαιρέσεις που φαίνεται να ορίζονται περισσότερο από το κέντρο τους παρά από τα όριά τους. Από τη μια πλευρά, η Μέση Ανατολή φαίνεται χωρισμένη από την Άπω Ανατολή από την Ινδία, η οποία δεν φαίνεται να ανήκει σε καμία από τις δύο, χωρίς αμφιβολία λόγω της υποταγής της στη Βρετανική Αυτοκρατορία.

Από την άλλη πλευρά, δεν υπάρχει σαφής γραμμή μεταξύ της Μέσης Ανατολής και της Εγγύς Ανατολής. Μπορεί να είναι το σύνορο μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Περσικής Αυτοκρατορίας, εάν επιμείνουμε στον πολιτικό διχασμό, ή της Συρο-Μεσοποταμίας ενδιάμεσα, εάν υιοθετήσουμε μια πιο γεωπολιτική προοπτική. Αν οι Ευρωπαίοι έμποροι εγκαταστάθηκαν στο μεγαλύτερο μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τη Μεσόγειο (Σαλονίκη, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Βηρυτό), ήταν από τον Περσικό Κόλπο που κέρδισαν ερείσματα στη Μεσοποταμία. Η Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών ίδρυσε μια κατοικία στη Βασόρα το 1764 και μία στη Βαγδάτη το 1798. Στη συνέχεια, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Μεσοποταμία εξακολουθούσαν να διαχειρίζονται την Ινδία κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ωστόσο, σημαντικές γεωστρατηγικές αλλαγές έγιναν τότε, όπως αποδεικνύεται από τον αυξανόμενο ρόλο του Αραβικού Γραφείου στο Κάιρο και τη δημιουργία του το 1916 (Fromkin, 1989).

1.2 Η Μέση Ανατολή μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο

Ο όρος Εγγύς Ανατολή, αντιστοιχεί στις ανατολικές περιοχές της λεκάνης της Μεσογείου, από την Τουρκία μέχρι την Αίγυπτο. Ιδιαίτερα από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου,

χρησιμοποιείται η έκφραση Μέση Ανατολή και περιλαμβάνει όλες τις χώρες της Νοτιοδυτικής Ασίας, από την Τουρκία έως το Ιράν, συχνά εκτείνεται στο Αφγανιστάν και από τον Νότιο Καύκασο μέχρι την Αραβική Χερσόνησο και την Αίγυπτο.

Πρόκειται για μια περιοχή χαρακτηριστικά ασταθή, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες στον κόσμο που αντιμετωπίζει συγκρούσεις και εντάσεις αρκετά συχνές. Αυτό είναι εξαιρετικά παράδοξο για την περιοχή διότι έχει μια ποικιλόμορφη και πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και διαθέτει βασικούς στρατηγικούς πόρους όπως το πετρέλαιο. Είναι προφανές παρόλα αυτά ότι οι φυσικοί πόροι αποτελούν αιτίες συγκρούσεων, εξαιτίας της γεωπολιτικής κατάστασης σε αυτή την περιοχή μετά από το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η οποία έχει αποβεί επικίνδυνη και περίπλοκη. Πρώτα απ' όλα, οι πολλαπλοί γεωστρατηγικοί παράγοντες καθιστούν αυτήν την περιοχή ιδιαίτερα ασταθή και συγκρουσιακή: εθνοτικές, πολιτιστικές, θρησκευτικές διαφορές, η διαχείριση των πόρων και το στρατηγικό πλάνο. Η βασανισμένη πολιτική και διπλωματική πραγματικότητα αυτής της περιοχής, από το 1918, είναι ένας παράγοντας που εξηγεί και τρέφει τις συγκρούσεις. Οι εν λόγω κρίσεις, εμφανίστηκαν από την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι τις σημερινές Επαναστάσεις της Αραβικής Άνοιξης αλλά και με τη μεγάλη αραβο-ισραηλινή σύγκρουση η οποία είχε περιφερειακές και διεθνείς επιπτώσεις. (Argyropoulo P.A., 1948)

1.3 Εθνοτική , γλωσσική, θρησκευτική πολυμορφία της Μέσης Ανατολής

Η εν λόγω περιοχή είναι ένα **εθνοτικό, γλωσσικό και θρησκευτικό** μωσαϊκό. Μπορούμε πρώτα να διακρίνουμε τρεις μεγάλες πολιτισμικές και γλωσσικές ομάδες: την αραβική ομάδα, την τουρκική ομάδα και την περσική (ιρανική). Στις μεγάλες περιοχές υπάρχουν μειονότητες, για παράδειγμα οι Κούρδοι. Οι Κούρδοι είναι ένας λαός χωρίς κράτος. Οι υποσχέσεις που δόθηκαν μετά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Κουρδιστάν δεν τηρήθηκαν ποτέ. Οι Κούρδοι ανέρχονται περίπου στα 30 εκατομμύρια και είναι χωρισμένοι μεταξύ του Ιράν, του Ιράκ, της Συρίας και της Τουρκίας. Ένα κίνημα ανεξαρτησίας το PKK βρίσκεται σε σύγκρουση με την Τουρκία.

Σε **θρησκευτικό επίπεδο**, η κυρίαρχη θρησκεία είναι το Ισλάμ. Το Ισλάμ, ωστόσο, δεν είναι ένα ομοιογενές μπλοκ. Ξεχωρίζει κανείς ιδιαίτερα τα δύο μεγάλα ρεύματα, τον Σουνισμό και τον Σιισμό. Ο Σιισμός και ο Σουνισμός χωρίστηκαν τον 7ο αιώνα λόγω της διαδοχής του Μωάμεθ. Ο σουνισμός είναι το κυρίαρχο ρεύμα. Ωστόσο, ο σιισμός είναι πολύ εδραιωμένος σε ορισμένες χώρες. Αποτελεί πλειοψηφία στο Ιράν και το Ιράκ, είναι έντονα παρών στο Λίβανο και στη Συρία αποτελεί μειονότητα. Υπάρχει μια σιιτική

μειονότητα στην Τουρκία, οι Αλεβίτες. Θα παρατηρούσε κανείς τον σχηματισμό ενός σιιτικού τόξου με επικεφαλής το Ιράν, το οποίο εκτείνεται στο Ιράκ, τη Συρία και το Λίβανο.

Υπάρχουν επίσης σημαντικές χριστιανικές μειονότητες. Αυτές οι χριστιανικές κοινότητες είναι πολύ διαφορετικές. Οι χριστιανοί αντιπροσωπεύουν το 39% του πληθυσμού του Λιβάνου, οι περισσότεροι είναι οι Μαρωνίτες. Βρίσκουμε τους Κόπτες στην Αίγυπτο, τους Χαλδαίους στο Ιράκ, τους Σύρους στη Συρία.

Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να αναφερθεί η εβραϊκή θρησκεία που υπάρχει στο Ισραήλ, ενώ υπάρχουν εβραϊκές μειονότητες σε ορισμένες χώρες, για παράδειγμα στο Ιράν.

Οι τόσες διαφορετικές θρησκείες στην περιοχή είναι πηγή έντασης. Μάλιστα η συγκεκριμένη περιοχή ήταν η γενέτειρα των τριών μονοθεϊσμών. Η παρουσία των ιερών τόπων αυτών των τριών θρησκειών τονίζει τις συγκρούσεις. Η Ιερουσαλήμ, για παράδειγμα, είναι ένα διακύβευμα σε θρησκευτικές μνήμες μεγάλης έντασης. Υπάρχει το Τείχος των δακρύων για την εβραϊκή θρησκεία, η μουσουλμανική θρησκεία αντιπροσωπεύεται από το Θόλο του Βράχου, τον τρίτο ιερό τόπο του Ισλάμ μετά τη Μέκκα και τη Μεδίνα, ο Χριστιανισμός που αντιπροσωπεύεται από τον Πανάγιο Τάφο, τον τάφο του Χριστού, και τις αναμνήσεις του πάθους. Κατανοούμε λοιπόν τους ανταγωνισμούς μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων, που ο καθένας θέλει να κάνει αυτή την πόλη πρωτεύουσά της. Ο ανταγωνισμός για τους ιερούς τόπους μπορεί να γίνει μέσα στην ίδια θρησκεία. Έτσι, η Σαουδική Αραβία, εκπρόσωπος του σουνιτικού Ισλάμ, ελέγχει τους δύο βασικούς ιερούς τόπους του Ισλάμ, τη Μέκκα και τη Μεδίνα. Αυτός ο έλεγχος προκαλεί κριτική από το σιιτικό Ιράν. Οι ιεροί τόποι του σιισμού χωρίζονται μεταξύ Ιράν και Ιράκ.

1.4 Ένταση για τους φυσικούς πόρους - Το πρόβλημα του νερού.

Στην περιοχή σημειώνεται ισχυρή δημογραφική ανάπτυξη παρά τη δημογραφική μετάβαση. Ο πληθυσμός είναι νέος εκεί. Αυτό θέτει το πρόβλημα της οικονομικής ανάπτυξης και της πρόσβασης σε φυσικούς πόρους, ιδίως του νερού, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης. Το νερό αποτελεί πηγή εντάσεων μεταξύ χωρών που είναι επίσης υποχρεωμένες να συνεργαστούν. Μπορούμε να αναφέρουμε το τεράστιο πρόγραμμα των φραγμάτων στον Ευφράτη από την Τουρκία που μειώνει την ποσότητα και την ποιότητα του νερού στη Συρία και το Ιράκ. Η Συρία έχει το δικό της πρόγραμμα φραγμάτων. Το Ισραήλ βιώνει εντάσεις με τους γείτονές του, το Λίβανο, τη Συρία, την Ιορδανία και τα εδάφη των Παλαιστινίων, για τον έλεγχο των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.

Το λεπτό ζήτημα των υδρογονανθράκων

Με σχεδόν τα 2/3 των εκτιμώμενων παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και το 40% των γνωστών αποθεμάτων φυσικού αερίου, η Μέση Ανατολή έχει καταστεί θεμελιώδης τόπος παραγωγής που καλύπτει ένα ουσιαστικό μέρος των παγκόσμιων ενεργειακών αναγκών. Από την ανακάλυψη των πρώτων κοιτασμάτων στην Περσία (τώρα Ιράν) το 1908, ο έλεγχος αυτών των πόρων έγινε ουσιαστικός για τις μεγάλες δυνάμεις και στρατηγικό όπλο για τις χώρες παραγωγής.

Μέχρι τη δεκαετία του 1960 η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων γινόταν από μεγάλες βρετανικές και αμερικανικές εταιρείες όπως την British Petroleum, ή την Arabian American Company. Από τη δεκαετία του 1960 οι χώρες παραγωγής άρχισαν να ελέγχουν περισσότερο τους πόρους τους με κρατικοποιήσεις και τη δημιουργία το 1960 του ΟΠΕΚ. Στόχος ήταν να αυξηθούν οι τιμές που κρατούσαν πολύ χαμηλά οι βρετανικές και οι αμερικανικές εταιρείες. Από το 1973, με το πρώτο πετρελαϊκό σοκ, ως μέρος του πολέμου του Γιομ Κιπούρ μεταξύ του Ισραήλ και των αραβικών χωρών, έπειτα το 1979 με το δεύτερο πετρελαϊκό σοκ που προκλήθηκε από την επανάσταση στο Ιράν, η τιμή του πετρελαίου συνέχισε να αυξάνεται, παρέχοντας σημαντικό εισόδημα στις χώρες παραγωγής. Οι μεγάλες δυνάμεις δεν διστάζουν να επέμβουν για να προστατεύσουν τα εφόδιά τους.

Έτσι, το 1945, οι Ηνωμένες Πολιτείες απέτρεψαν την παρουσία σοβιετικών στρατευμάτων στο Ιράν. Το 1953, ακόμα στο Ιράν, οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο ανέτρεψαν την κυβέρνηση Μοσαντέκ που ήθελε την εθνικοποίηση της βιομηχανίας πετρελαίου.

Οι κρατικοποιήσεις δεν εμπόδισαν τις πολυεθνικές εταιρείες πετρελαίου, ιδιαίτερα τις αμερικανικές, να εξακολουθούν να είναι παρούσες στην περιοχή και να διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο.

Το 1990-1991, οι Ηνωμένες Πολιτείες, με την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας, οργάνωσαν τον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου, «Desert Storm», εναντίον του Ιράκ μετά την εισβολή του τελευταίου στο Κουβέιτ. Καθώς οι δύο χώρες είναι μεγάλοι παραγωγοί, τα ενεργειακά ζητήματα ήταν σημαντικά για την ασφάλεια των ΗΠΑ.

Το 2003, ο δεύτερος πόλεμος του Κόλπου είχε επίσης εν μέρει κίνητρο το πετρέλαιο. Οι εντάσεις μπορεί επίσης να συμβούν μεταξύ των χωρών της περιοχής. Έτσι, ο πόλεμος μεταξύ Ιράν και Ιράκ μεταξύ 1980-1988 οφειλόταν εν μέρει στον έλεγχο των πετρελαϊκών

πεδίων στον Περσικό Κόλπο.

1.5 Βασικά στρατηγικά ζητήματα

Αυτή η περιοχή είχε σημαντική στρατηγική και γεωπολιτική σημασία για χιλιάδες χρόνια. Είναι ένα σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής. Τα κρίσιμα σημεία διέλευσης είναι πάντα απαραίτητα για τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων. Έτσι, ο Βόσπορος και τα Δαρδανέλια αποτελούν βασικό πέρασμα για τη Ρωσία μεταξύ της Μαύρης Θάλασσας και της Μεσογείου. Οι διελεύσεις σε θαλάσσιους δρόμους με βάση το πετρέλαιο είναι ζωτικής σημασίας για τη Δύση. Για παράδειγμα, το στενό του Ορμούζ μεταξύ του Περσικού Κόλπου και του Ινδικού Ωκεανού, το Ιράν σε περίπτωση σύγκρουσης με το Ισραήλ και οι ΗΠΑ, λόγω του πυρηνικού τους προγράμματος απειλούν να μπλοκάρουν αυτό το πέρασμα, το στενό του Μπαμπ αλ Μαντάμπ μεταξύ της Ερυθράς Θάλασσας και του Ινδικού Ωκεανού. Ο έλεγχος αυτών των σημείων διέλευσης μερικές φορές προκαλεί συγκρούσεις, όπως η κρίση του Σουέζ το 1956. Το 1956, ο Αιγύπτιος πρόεδρος Νάσερ εθνικοποίησε τη Διώρυγα του Σουέζ, που συνδέει την Ερυθρά Θάλασσα με τη Μεσόγειο Θάλασσα, γαλλικών και βρετανικών συμφερόντων. Η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο ξεκίνησαν ανεπιτυχώς μια στρατιωτική επιχείρηση για να ανακτήσουν τον έλεγχο αυτής της ζωτικής οδού επικοινωνίας μέσω της οποίας έρεε το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής.

Η εκδήλωση των συγκρούσεων - Προβληματική πολιτική & διπλωματική ιστορία

Τα πολλαπλά ρήγματα και οι προκλήσεις που περιγράφηκαν παραπάνω εξηγούν σε μεγάλο βαθμό την περίπλοκη και ταραγμένη πολιτική και διπλωματική ιστορία της περιοχής και από τα περίπλοκα κληροδοτήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία κυριαρχούσε στην εν λόγω περιοχή μέχρι το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτή η πολυπολιτισμική αυτοκρατορία γεννήθηκε τον 15ο αιώνα. Το 1916, η Οθωμανική Αυτοκρατορία τάχθηκε στο πλευρό της Γερμανίας. Οι Βρετανοί ενθάρρυναν την εξέγερση των Αράβων, με επικεφαλής τον Λόρενς της Αραβίας, στον οποίο υπόσχονται ανεξαρτησία. Ωστόσο, ταυτόχρονα οι Γάλλοι και οι Βρετανοί μοιράζονται την περιοχή, με τις συμφωνίες Sykes-Picot του Μαΐου 1916. Η Συνθήκη των Σεβρών του 1920 καθιερώνει αυτή τη διαίρεση και διαμελίζει την Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι Γάλλοι και οι Βρετανοί λαμβάνουν εντολές από την Κοινωνία των Εθνών.

Οι Γάλλοι λαμβάνουν τον Λίβανο και τη Συρία, οι Βρετανοί το Ιράκ και την Παλαιστίνη.

Για να ελέγξουν καλύτερα αυτά τα εδάφη, οι Ευρωπαίοι χαράζουν σύνορα που δεν σέβονται πάντα τα δικαιώματα των λαών και έτσι δημιουργούν μελλοντικές δυσκολίες που εξηγούν τα συνοριακά προβλήματα που αντιμετωπίζουν πολλά κράτη στην περιοχή μέχρι σήμερα.

Έτσι οι συριακές διεκδικήσεις για τον Λίβανο δημιουργήθηκαν από τους Γάλλους το 1920. Η θανατηφόρα σύγκρουση μεταξύ Ιράν και Ιράκ από το 1980 έως το 1988 προήλθε από τον έλεγχο των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων αλλά και μια συνοριακή σύγκρουση στο νότο της χώρας. Η εισβολή στο Κουβέιτ από το Ιράκ το 1990, εξηγείται εν μέρει από το γεγονός ότι το Κουβέιτ, ανεξάρτητο από το 1961, ήταν μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας την εποχή της επαρχίας της Βασόρας που βρίσκεται τώρα στο Ιράκ.

Το 1917, μέσω της Διακήρυξης του Μπάλφουρ, οι Βρετανοί υποσχέθηκαν τη δημιουργία ενός εβραϊκού εθνικού σπιτιού στην Παλαιστίνη. Αυτές οι αντιφατικές υποσχέσεις σε Άραβες και Εβραίους προαναγγέλλουν τις τρομερές αραβο-ισραηλινές συγκρούσεις από το 1948, όταν ιδρύθηκε το κράτος του Ισραήλ.

Σταδιακά, στα ερείπια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εμφανίστηκαν κράτη. Το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας εμφανίστηκε το 1932, την ίδια χρονιά το Ιράκ γίνεται ανεξάρτητο, το 1946 η Γαλλία παραχωρεί την ανεξαρτησία στον Λίβανο και τη Συρία. Ορισμένα κράτη του Περσικού Κόλπου δεν απέκτησαν την ανεξαρτησία τους από το Ηνωμένο Βασίλειο μέχρι αργά, για παράδειγμα το Κουβέιτ το 1961, το Κατάρ, το Σουλτανάτο του Ομάν, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και το Μπαχρέιν το 1971.

1.6 Μέση Ανατολή, διακύβευμα για τις μεγάλες δυνάμεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις που επωφελήθηκαν από την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανέλαβαν τον έλεγχο της περιοχής. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν η σειρά των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, ως μέρος του Ψυχρού Πολέμου. Το πετρέλαιο, τα στρατηγικά και γεωπολιτικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων των διόδων και των θαλάσσιων διαδρομών που σχετίζονται με το πετρέλαιο, και η αραβο-ισραηλινή σύγκρουση έχουν καταστήσει τη Μέση Ανατολή ένα από τα επίκεντρα του Ψυχρού Πολέμου, όπως έδειξε η κρίση στο Σουέζ το 1956. Οι ΗΠΑ έχτισαν ένα τεράστιο σύστημα συμμαχιών στην περιοχή: το Σύμφωνο της Βαγδάτης το 1955 που συγκέντρωσε τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Τουρκία, το Ιράν, το Ιράκ και το Πακιστάν. Είναι οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές του Ισραήλ. Η ΕΣΣΔ παρουσιάστηκε ως ο υπερασπιστής του

αραβικού κόσμου και ανέπτυξε μια πολιτική εχθρική προς το Ισραήλ. Μετακόμισε πιο κοντά στην Αίγυπτο του Νάσερ. Η ΕΣΣΔ παρείχε όπλα και χρηματοδότησε την κατασκευή του φράγματος του Ασουάν.

Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, η δύναμη των ΗΠΑ στην περιοχή

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σήμανε την ενίσχυση της παρουσίας των ΗΠΑ στην περιοχή. Το 1991, ξεκίνησαν τον Πρώτο Πόλεμο του Κόλπου υπό την κάλυψη του ΟΗΕ μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ. Το 2003 εισέβαλαν στο Ιράκ και ανέτρεψαν τον Σαντάμ Χουσεΐν.

Τα πετρελαϊκά συμφέροντα, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η επιθυμία για σταθεροποίηση της περιοχής και εδραίωση των δημοκρατικών κρατών, κινητοποίησαν τη δράση των ΗΠΑ. Στην πραγματικότητα, όμως αυτές οι επεμβάσεις αποσταθεροποίησαν περαιτέρω την περιοχή. Το Ιράκ είδε μια θανατηφόρα σύγκρουση μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών και η βόρεια κουρδική επαρχία δεν υπάκουε πλέον στην κεντρική εξουσία και αμαύρωσε σημαντικά την εικόνα των ΗΠΑ στον μουσουλμανικό κόσμο. Επιπλέον οι τρομοκρατικές επιθέσεις ήταν μια εκδήλωση του βαθέος χάσματος μεταξύ των ΗΠΑ και του μουσουλμανικού κόσμου. Το Ιράν που έχει γίνει η περιφερειακή δύναμη στην περιοχή με το πυρηνικό του πρόγραμμα είναι μια σοβαρή πηγή έντασης μεταξύ αυτής της χώρας, των ΗΠΑ και του Ισραήλ. Η εξαφάνιση της ΕΣΣΔ οδήγησε στην εμφάνιση νέων ανεξάρτητων κρατών στον Καύκασο (Αρμενία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν). Η συγκεκριμένη περιοχή χαρακτηρίζεται επίσης από έντονη αστάθεια λόγω της επιθυμίας αυτών των κρατών να ξεφύγουν από τη ρωσική κηδεμονία (ρωσική επέμβαση στη Γεωργία το 2008). Η επιθυμία να κατασκευαστεί ένα δίκτυο αγωγών φυσικού αερίου και πετρελαίου που περνούν από την Τουρκία και αποφεύγουν τη Ρωσία περιπλέκει περαιτέρω τα πράγματα. Οι ξένες επεμβάσεις και οι εξωτερικοί (εξωγενείς) παράγοντες εξηγούν εν μέρει τις συγκρούσεις στην περιοχή, είναι επίσης απαραίτητο να επισημανθούν τα εσωτερικά (ενδογενή) προβλήματα που συνδέονται με την ευθραυστότητα του κράτους, συχνά λόγω του κατακερματισμού της κοινωνίας και των πολύπλοκων σχέσεων μεταξύ πολιτικής και θρησκείας.

1.7 Εύθραυστα και κατακερματισμένα κράτη -Τα αυταρχικά κράτη απέναντι στα κατακερματισμένα έθνη.

Αυτά τα νέα κράτη που εμφανίζονται στα ερείπια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είναι συχνά αυταρχικά κράτη χωρίς δημοκρατικές παραδόσεις και στο πλαίσιο

κατακερματισμένων κοινωνιών και κατακερματισμένα θρησκευτικά και εθνικά ή φυλετικά διχασμένα. Η ισχύς που υπάρχει στηρίζεται μερικές φορές μέχρι σήμερα σε φυλετικές και οικογενειακές δομές, για παράδειγμα τη μοναρχία της Σαουδικής Αραβίας, τις κοινοτικές θρησκευτικές δομές, καθώς και η τρέχουσα εξουσία στο Ιράκ ελέγχεται από τη σιιτική πλειοψηφία που περιθωριοποιεί τις σουνιτικές και χριστιανικές μειονότητες. Στο Μπαχρέιν, η σουνιτική μειονότητα κυβερνά την κατεξοχήν σιιτική χώρα, οι Κούρδοι είναι καταπιεσμένες ή περιθωριοποιημένες μειονότητες στην Τουρκία, τη Συρία, το Ιράκ και το Ιράν. Η εξουσία βασίζεται σε ένα κλάσμα της κοινωνίας έναντι των τομέων των δραστών. Οι μειονότητες παραμελούνται και διώκονται όπως οι Κούρδοι ή συμμετέχουν στην εξουσία, έτσι οι Σουνίτες και οι Χριστιανοί στο Ιράκ την εποχή του Σαντάμ Χουσεΐν, οι Αλαουίτες Σίιτες και οι χριστιανοί στη Συρία υπό τον έλεγχο της οικογένειας Άσαντ. Η εθνική πραγματικότητα απέχει πολύ από το να παγιωθεί. Αυτός ο κατακερματισμός μπορεί μερικές φορές να οδηγήσει σε δραματικές συγκρούσεις, όπως συνέβη στον Λίβανο μεταξύ 1975 και 1989.

Το λιβανέζικο δράμα

Ο Λίβανος είναι ένα πραγματικό θρησκευτικό μωσαϊκό. Υπάρχουν Μουσουλμάνοι χωρισμένοι μεταξύ Σουνιτών, Σιιτών και Δρούζων. Οι Δρούζοι είναι ένα ρεύμα του Ισλάμ που προήλθε από τον σιισμό. Ασκούν μια εσωτερική θρησκεία, για τις τελετές και οι πεποιθήσεις φυλάσσονται για τους μνημένους. Πιστεύουν επίσης στη μετενσάρκωση. Οι Χριστιανοί εκπροσωπούνται από τους Μαρωνίτες αλλά και τους Ελληνορθόδοξους και Ελληνοκαθολικούς Χριστιανούς. Η άφιξη των προσφύγων Παλαιστινίων μετά την ίδρυση του Κράτους του Ισραήλ το 1948 περιέπλεξαν ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Η Γαλλία, την εποχή της εποπτείας της είχε δημιουργήσει ένα πολιτικό σύστημα που βασιζόταν σε θρησκευτικές ισορροπίες που ευνοούσαν τους Μαρωνίτες Χριστιανούς, αλλά έδινε αντιπροσώπευση και στις άλλες θρησκείες. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ήταν χριστιανός Μαρωνίτης, ο πρόεδρος της εθνοσυνέλευσης ήταν σίιτης μουσουλμάνος και μουσουλμάνος σουνίτης ήταν ο πρωθυπουργός. Αυτή η ισορροπία διατηρήθηκε και μετά την ανεξαρτησία από το 1943, αλλά είχε πολλές δυσκολίες μέχρι το 1975. Εκείνη τη χρονιά ξέσπασε ένας φοβερός εμφύλιος, που κράτησε μέχρι το 1989 και άφησε 14.000 νεκρούς. Τότε συγκρούστηκαν δύο βασικοί συνασπισμοί: το Χριστιανικό Λιβανέζικο Μέτωπο που κυριαρχείται από τους Μαρωνίτες και το Πολυομολογιακό Εθνικό Κίνημα στο οποίο υπήρχαν Μουσουλμάνοι αλλά και Χριστιανοί. Η σύγκρουση έλαβε περιφερειακή διάσταση και αποσταθεροποίησε ολόκληρη την περιοχή λόγω της εμπλοκής των περιφερειακών

δυνάμεων. Το Ισραήλ, η Συρία και το Ιράν υποστήριξαν διάφορες φατρίες.

Για παράδειγμα, το Ιράν εξακολουθεί να είναι πολύ κοντά στη Χεζμπολάχ, το λιβανέζικο σιιτικό κόμμα. Η ειρήνη υπογράφηκε το 1989. Η θρησκευτική λογική εξακολουθεί να κυριαρχεί στην πολιτική ζωή του Λιβάνου. Υπάρχει ένα πλήθος θρησκευτικών κομμάτων, γεγονός που καθιστά πολύ δύσκολο τον σχηματισμό κυβερνήσεων που πρέπει να οικοδομηθούν από πολύ σύνθετους συνασπισμούς μεταξύ Σουνιτών, Σιιτών, Δρούζων και Χριστιανών. Από το 2005, η σεχταριστική βία και οι δολοφονίες έχουν ξαναρχίσει. Οι δολοφονίες αυτές πιθανότατα διαπράχθηκαν από τη Συρία. Το παράδειγμα του Λιβάνου μάς έδειξε τη δυσκολία οικοδόμησης κρατών σε κατακερματισμένες κοινωνίες, ειδικά σε ομολογιακό επίπεδο. Οι σχέσεις μεταξύ πολιτικής και θρησκείας είναι εξαιρετικά περίπλοκες σε αυτήν την περιοχή. (Jacques el Alami, www.pdfprof.com)

Ο κατακερματισμός του Ιράκ

Από την επέμβαση των ΗΠΑ και την πτώση του Σαντάμ Χουσεΐν το 2003, το Ιράκ γνώρισε μια διαδικασία αστάθειας και κατακερματισμού. Η ενότητα που εξασφάλισε η δικτατορία του Σαντάμ Χουσεΐν έδωσε τη θέση της σε μια κοινοτική λογική που νομιμοποιήθηκε από ένα ομοσπονδιακό σύνταγμα που αναπαράγει τις εθνοτικές και θρησκευτικές διαιρέσεις μεταξύ Σιιτών, Σουνιτών και Κούρδων.

Οι Σιίτες κυριαρχούν στη χώρα. Η ομοσπονδιακή δομή δεν αποτρέπει θανατηφόρες σεχταριστικές συγκρούσεις μέσω επιθέσεων μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών. Οι βόρειες κουρδικές επαρχίες που αποτελούν το Κουρδιστάν έχουν πλήρη αυτονομία που δεν απέχει πολύ από την *de facto* ανεξαρτησία. Επιπλέον, μια σύγκρουση αντιτίθεται στην κεντρική εξουσία στη Βαγδάτη σχετικά με τη διαχείριση του πετρελαϊκού πόρου. Οι επαρχίες του Ιράκ έχουν μεγάλα κοιτάσματα και πωλούν το πετρέλαιο απευθείας μέσω της Τουρκίας χωρίς να συμβουλευτούν την πρωτεύουσα της Βαγδάτης.

1.8 Οι περίπλοκοι δεσμοί μεταξύ πολιτικής και θρησκείας

Η εποχή του εθνικισμού

Τα κράτη που δημιουργήθηκαν τον 20ο αιώνα διατήρησαν και διατηρούν πολύπλοκες σχέσεις με τη θρησκεία.

Η Τουρκία θα μπορούσε να εμφανιστεί για πολύ καιρό ως εξαίρεση. Μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο ηγέτης Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ ίδρυσε ένα κοσμικό καθεστώς στην Τουρκία το 1924. Ακολουθεί μια πολιτική εκσυγχρονισμού της

χώρας παραχωρώντας, για παράδειγμα, σημαντικά δικαιώματα στις γυναίκες.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τα εθνικιστικά καθεστώτα απομακρύνθηκαν επίσης από το Ισλάμ. Μπορούμε να αναφέρουμε τον Νάσερ στην Αίγυπτο μεταξύ της δεκαετίας του 1950 και του 1970. Ο Νάσερ επίσης κατέστειλε πολιτικά κινήματα που βασιζόνταν στο Ισλάμ όπως οι Αδελφοί μουσουλμάνοι.

Πιο πρόσφατα, με πολύπλοκο τρόπο, η κοσμική Μπαασιστική ιδεολογία που εκπροσωπούσε ο Σαντάμ Χουσεϊν στο Ιράκ και την οικογένεια Άσαντ, ο Χαφέζ μέχρι το 2000 και ο γιος του Μπασάρ μέχρι σήμερα, αντιπροσώπευαν κοσμικά σχέδια που δεν δίστασαν να καταστείλουν την πλειοψηφία του Ισλάμ, τον Σουνισμό στη Συρία και τον Σιισμό στην Ιράκ, για να βασιστούν σε θρησκευτικές μειονότητες, τους Χριστιανούς στις 2 χώρες και τους Σίιτες Αλαουίτες στη Συρία και τους Σουνίτες στο Ιράκ.

Από τη δεκαετία του 1970, τα εθνικιστικά μοντέλα που είχαν αποστασιοποιηθεί από το Ισλάμ άρχισαν να μπαίνουν σε κρίση. Οι στρατιωτικές αποτυχίες απέναντι στο Ισραήλ, η περιορισμένη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με τη διατήρηση ισχυρών ανισοτήτων, η άρνηση του δυτικού εκσυγχρονισμού από μεγάλα τμήματα της κοινωνίας εξήγησε αυτή την κρίση του εθνικιστικού μοντέλου και την άνοδο του πολιτικού ισλαμισμού από τη δεκαετία του 1970.

Η άνοδος του πολιτικού ισλαμισμού.

Ο πολιτικός ισλαμισμός είναι ένα σχέδιο που υποστηρίζεται από φονταμενταλιστές μουσουλμάνους που θέλουν να δημιουργήσουν ένα πολιτικό σύστημα και μια κοινωνία βασισμένη στον ισλαμικό νόμο «Σαρία». Η προέλευση του σύγχρονου πολιτικού ισλαμισμού μπορεί να αναχθεί στην ίδρυση της Αδελφότητας (θρησκευτικής ένωσης) της Μουσουλμανικής Αδελφότητας το 1928 στην Αίγυπτο από τον Hassan al-Banna, στόχος του οποίου είναι η πλήρης εφαρμογή του νόμου της Σαρία. Ωστόσο, ο πολιτικός ισλαμισμός εμφανίστηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 ως σημαντική πολιτική δύναμη.

Στη συνέχεια τέθηκαν σε εφαρμογή δύο στρατηγικές, η πρώτη με στόχο την κατάληψη της εξουσίας και τη δημιουργία ενός ισλαμικού κράτους. Το πιο αξιοσημείωτο παράδειγμα ήταν η Ιρανική Επανάσταση το 1979 με επικεφαλής τον Αγιατολάχ Χομεϊνί ο οποίος εγκαθίδρυσε μια θρησκευτική εξουσία στην κεφαλή της χώρας. Ισλαμιστικά πολιτικά κόμματα εμφανίστηκαν στον σιιτικό και σουνιτικό μουσουλμανικό κόσμο και μοιράστηκαν αυτή τη στρατηγική κατάληψης της εξουσίας από ψηλά: η Χεζμπολάχ στον Λίβανο, η

Χαμάς στα παλαιστινιακά εδάφη, το παλιό κόμμα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979 έδωσε τη δυνατότητα στους Ταλιμπάν να καταλάβουν την εξουσία, γεγονός που δημιούργησε ένα ισλαμικό κράτος που ανατράπηκε από τις ΗΠΑ το 2001.

Μια άλλη στρατηγική τέθηκε σε εφαρμογή από τη Σαουδική Αραβία, η οποία βασίστηκε σε μια πολύ συντηρητική ανάγνωση του Ισλάμ ο «Ουαχαμπισμός». Πρόκειται για τον εκ νέου εξισλαμισμό της κοινωνίας από κάτω, χωρίς να πάρει άμεσα την εξουσία. Τα χρήματα του πετρελαίου χρηματοδότησαν σχολεία, προγράμματα κοινωνικής βοήθειας που συνέβαλαν σε αυτόν τον επανισλαμισμό της κοινωνίας. Η επιστροφή του πέπλου για τις γυναίκες και της γενειάδας για τους άνδρες ήταν μια εκδήλωση αυτής της τάσης.

Από τη δεκαετία του 1990 και μετά η ριζοσπαστικοποίηση επιταχύνθηκε. Η εμφάνιση του τρομοκρατικού ισλαμισμού με την Αλ Κάιντα και τον Μπιν Λάντεν ήταν η εκδήλωση αυτού. Αυτός είναι ο παγκοσμιοποιημένος τρομοκρατικός ισλαμισμός χωρίς μια ιεραρχική κεντρική δομή, που αποτελείται από ένα νεφέλωμα ομάδων, χωρίς άμεση σύνδεση με μια δεδομένη χώρα, συχνά ομαδοποιώντας ανθρώπους που εξισλαμίστηκαν στις δυτικές χώρες ή κατά τη διάρκεια του πολέμου κατά των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν. Οι επιθέσεις κατά των ΗΠΑ, και ιδιαίτερα στις 09/11/2001, και άλλων χωρών σημάδεψαν τη δεκαετία του 1990 και τις αρχές του 21ου αιώνα.

Η ριζοσπαστικοποίηση σήμερα αφορά σαλαφιστικές ομάδες σε μουσουλμανικές χώρες, αλλά και σε δυτικές χώρες. Μπορούν να είναι ειρηνιστές ή να χρησιμοποιήσουν βία στο πλαίσιο του Τζιχαντισμού, ο οποίος μπορεί να ισχυριστεί ότι είναι η Αλ Κάιντα. Αυτό το αυστηρό, το φονταμενταλιστικό και πολύ συντηρητικό Ισλάμ θέλει την πλήρη εφαρμογή της Σαρία. Είναι πολύ εχθρικό προς τον Ιουδαϊσμό, πολύ αντισιωνιστικό προς τον Χριστιανισμό και προς τους μετριοπαθείς μουσουλμάνους. Έχουν ένα όραμα μανιχαϊστικό του κόσμου όπως όλοι οι φανατικοί θρησκευόμενοι, ανάμεσα στον αγνό «« Dīn» και στον ακάθαρτο «Kufr».

Οι επαναστάσεις που ονομάζονται «Αραβική Άνοιξη», από το 2011, αναδεικνύουν τις περίπλοκες σχέσεις μεταξύ νεωτερικότητας και θρησκείας στον μουσουλμανικό κόσμο, αλλά και τα βαθιά ρήγματα που διασχίζουν το Ισλάμ σήμερα.

1.9 Οι επαναστάσεις της «Αραβικής Άνοιξης»

Οι βαθιές αναταραχές που γνώρισε ο αραβο-μουσουλμανικός κόσμος εξηγούν τις

Επαναστάσεις που φέρουν τον τίτλο «Αραβική Άνοιξη» και έχουν επηρεάσει αυτήν την περιοχή από το 2011, σηματοδοτώντας τη μετάβαση του αραβικού κόσμου από ένα μακρύ σκληρό χειμώνα στην ανθισμένη, αλλά βίαιη άνοιξη. (Litsas, S. 2013)

Οι βαθιές αλλαγές έχουν σημαδέψει την αραβική κοινωνία για αρκετές δεκαετίες και εξηγούν αυτές τις ανατροπές. Η κοινωνία είναι ολοένα και πιο αστική και μορφωμένη, ειδικά οι νέοι και μεταξύ αυτών οι γυναίκες, όπως δείχνουν τα ποσοστά του αλφαριθμητισμού και η μείωση των ποσοστών γονιμότητας. Συχνά είναι αυτές οι αστικές, νέες, μορφωμένες μεσαίες τάξεις όπου οι γυναίκες εκπροσωπούνται έντονα, που ξεκίνησαν αυτά τα κινήματα με τους επαναστάτες της «Αραβικής Άνοιξης». Αυτές οι κινήσεις ξεκίνησαν στην Τυνησία τον Δεκέμβριο του 2010, μετά το κάψιμο ενός Τυνησιου εμπόρου φρούτων που είχε κακοποιηθεί από την αστυνομία. Η «Αραβική Άνοιξη» έπληξε χώρες που επενδύουν στη διαρθρωτική γεωστρατηγική πολιτική όπως Ρωσσία, Ιράν, Τουρκία αλλά έπληξε και χώρες οι οποίες επενδύουν στη διατήρηση του status quo όπως την Ελλάδα, το Ισραήλ, την Αίγυπτο, τη Σαουδική Αραβία, ΗΠΑ. (Litsas, S. 2017)

Τα κύρια κίνητρα ήταν η εκδίωξη των δικτατοριών και της αυταρχικής πατρωνίας, των διεφθαρμένων καθεστώτων και η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της μεγαλύτερης κοινωνικής δικαιοσύνης και της μείωσης των ανισοτήτων.

Οι εν λόγω κινήσεις κατέστησαν έκπτωτους τους προέδρους, τον Μπεν Άλι της Τυνησίας, τον Μουμπάρακ της Αιγύπτου, τον Σάλεχ της Υεμένης, και τον Καντάφι της Λιβύης.

Τα κινήματα αυτά χαρακτηρίζονταν από τον εκσυγχρονισμό τους. Τα κινήματα αμφισβήτησαν τα ισχύοντα καθεστάτα χάρη στις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας όπως το διαδίκτυο, τα κινητά τηλέφωνα και τα κοινωνικά δίκτυα (Facebook, Twitter) τα οποία κατέστησαν δυνατή την αποφυγή της λογοκρισίας και την εύκολη οργάνωση των αντιπάλων.

Ωστόσο, οι Επαναστάσεις δεν περιορίστηκαν στην εικονική πραγματικότητα. Οι συγκρούσεις και οι θάνατοι στην πλατεία Ταχίρ στο Κάιρο, οι βίαιες συγκρούσεις στη Λιβύη και η τραγωδία της Συρίας όπου ένας πραγματικός εμφύλιος πόλεμος έχει αφήσει μέχρι στιγμής περισσότερους από 100.000 νεκρούς.

Ο ενθουσιασμός των Επαναστάσεων, ωστόσο, έδωσε τη θέση του σε ορισμένες φορές ανησυχητικές καταστάσεις που απείχαν πολύ από τα ιδανικά της επαναστατικής νεολαίας.

Οι επαναστάτες ήταν πολύ αποτελεσματικοί κατά τη διάρκεια των κινημάτων που επέτρεψαν την πτώση των δικτατοριών, ιδίως λόγω της διαχείρισης των μέσων ενημέρωσης και της επικοινωνίας σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο η απουσία πολιτικών οργανώσεων δεν τους επέτρεψε να αποκτήσουν πρόσβαση στην εξουσία. Το παράδοξο ήταν, ότι αυτά τα κινήματα που ήταν μέρος της νεωτερικότητας τόσο ως προς το πρόγραμμα όσο και ως προς τα τεχνικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, έδωσαν τη θέση τους στους πολύ οργανωμένους πολιτικά ισλαμιστές.

Οι ισλαμιστές της Ennahda στην Τυνησία και η Μουσουλμανική Αδελφότητα στην Αίγυπτο κέρδισαν τις εκλογές. Πρόκειται για μετριοπαθείς ισλαμιστές που αποδέχονται τη δημοκρατία αλλά έχουν ως στόχο τους τον εξισλαμισμό της κοινωνίας μέσω του νόμου της Σαρία στα νέα συντάγματα. Εμπνέονται από τους Τούρκους ισλαμιστές του ΑΚΡ, που βρίσκονται στην εξουσία στην Τουρκία από το 2002, οι οποίοι αποδέχονται τη δυτικού τύπου δημοκρατία, αλλά σταδιακά ανατρέπουν το μοντέλο του Ατατούρκ για ένα κοσμικό κράτος επανισλαμίζοντας την κοινωνία.

Οι εντάσεις με τους επαναστάτες του 2011 που θέλουν ένα κοσμικό κράτος και που προστατεύουν τα δικαιώματα των γυναικών, για παράδειγμα στην Τυνησία, είναι ισχυρές.

Επιπλέον, οι μετριοπαθείς ισλαμιστές πρέπει να αντιμετωπίσουν τους ριζοσπάστες ισλαμιστές που απορρίπτουν τη δημοκρατία και κάθε κοινωνική νεωτερικότητα. Οι διαίρεσεις δεν αφορούν μόνο τους λαϊκούς και τους μουσουλμάνους, αλλά και τους μουσουλμάνους μεταξύ τους.

Στη Λιβύη, το τέλος της αυταρχικής διακυβέρνησης του Καντάφι έχει αναζωπυρώσει τις φυλετικές εντάσεις και τον κατακερματισμό της χώρας. Η επαρχία της Βεγγάζης στα ανατολικά της χώρας βρίσκεται πρακτικά σε κατάσταση απόσχισης.

Η Συρία βρίσκεται εν μέσω εμφυλίου πολέμου. Η αυταρχική εξουσία του Μπασάρ Ελ Χασάντ αντιμετωπίζει μια διχασμένη αντίθεση μεταξύ εκείνων που θέλουν μια δυτικού τύπου δημοκρατία και των ισλαμιστών που χωρίζονται μεταξύ πολλών ομάδων που χρηματοδοτούνται από τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ. Μία ριζοσπαστική σαλαφιστική ομάδα η «Al-Nostra» βρίσκεται ακόμη και κοντά στην Αλ Κάιντα. Με την πτώση του Άσαντ από την εξουσία, η κατάσταση θα είναι εξαιρετικά περίπλοκη μεταξύ κοσμικών και μουσουλμάνων, και μεταξύ των ίδιων των μουσουλμάνων. Η συριακή κρίση αποσταθεροποιεί ολόκληρη την περιοχή.

Περιλαμβάνει τη συμμετοχή περιφερειακών δυνάμεων όπως το Ιράν και το Ισραήλ και αποσταθεροποιεί τον Λίβανο.

Οι ισλαμιστικές δυνάμεις αμφισβητούνται μερικές φορές βίαια. Τον Ιούνιο-Ιούλιο του 2013 σημειώθηκαν μαζικές διαδηλώσεις στην Τουρκία και η πτώση του προέδρου Μόρσι και της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο.

Αυτές οι διαιρέσεις μέσα στις αραβικές κοινωνίες γίνονται έντονα αισθητές μετά τις ελπίδες των επαναστάσεων. Αυτή είναι η επιστροφή της Fitna, η οποία μπορεί να μεταφραστεί ως αταξία, σύγχυση, διχόνοια, διχασμός μέσα στη μουσουλμανική κοινότητα. Αυτή η Fitna ήταν ένα τραύμα σε όλη την ιστορία του μουσουλμανικού κόσμου. Επιπλέον, για να καταδικαστούν οι τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις στον αραβικό κόσμο, ο όρος thawra, που σημαίνει επανάσταση και έχει μάλλον θετική χροιά, αντικαθίσταται όλο και περισσότερο από την αραβική κοινή γνώμη με τον όρο Fitna, ο οποίος είναι πολύ υποτιμητικός για την επανάσταση. Ακόμα και το εξελισσόμενο λεξιλόγιο είναι μια καλή αντανάκλαση των διαψευσμένων ελπίδων και της απογοήτευσης που διαπερνά τον αραβικό κόσμο σήμερα.

Ωστόσο όλα τα γεγονότα που προαναφέρθηκαν δεν πρέπει να ιδωθούν μόνο ως προϊόντα δράσης και ανυπακοής ενάντια στα παλιά διεφθαρμένα καθεστώτα, αλλά επίσης ως εκδηλώσεις της βούλησης των Αράβων να ανασυγκροτήσουν τη συλλογική τους ταυτότητα βάσει κανόνων και ηθικών που είχαν εκλείψει ως παρωχημένες από τις κυρίαρχες τάσεις. Να ιδωθούν ως μια προσπάθεια του αραβικού κόσμου να αναστήσει τον εαυτό του και να αντιμετωπίσει μελλοντικές προκλήσεις με αποκατεστημένη συλλογική εμπιστοσύνη (Litsas, S. 2013)

1.10 Η Ισραηλινο-Αραβική σύγκρουση

Λίγες συγκρούσεις έχουν προκαλέσει τέτοιο πάθος, πιθανώς λόγω της διάρκειας και των μνημονιακών και γεωπολιτικών ζητημάτων που εμπλέκονται. Αυτό τονίστηκε σε ειδικό τεύχος της επιθεώρησης «Les Temps Modernes» που εκδόθηκε το 1967 και επιμελήθηκε ο Ζαν-Πωλ Σαρτρ και ο Claude Lanzmann. Με έναν τρομερό συνδυασμό περιστάσεων, το θέμα βγήκε καθώς ξέσπασε ο Πόλεμος των Έξι Ημερών. Επιβεβαιώνοντας την ουδετερότητά τους, οι συγγραφείς επιβεβαιώνουν την ανάγκη να αντικατασταθεί το πάθος με τη γνώση.

Η γέννηση του κράτους του Ισραήλ

Στα τέλη του 19ου αιώνα, σε ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζεται όλο και περισσότερο από τον

αντισημιτισμό στην Ευρώπη, με τα πογκρόμ στη Ρωσία για παράδειγμα, ή την υπόθεση Ντρέιφους στη Γαλλία, αναπτύχθηκε μια εθνικιστική ιδεολογία στην εβραϊκή διασπορά, ο Σιωνισμός, του οποίου ιδεολόγος ήταν ο Theodor Herzl. . Ο Σιωνισμός υποστήριζε τη δημιουργία ενός εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη τότε υπό τον έλεγχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Σιωνισμός σημαίνει επιστροφή στη Σιών, το όρος Σιών είναι ένας από τους λόφους της Ιερουσαλήμ, και κατ' επέκταση το όνομα αναφέρεται στην πόλη της Ιερουσαλήμ.

Στη συνέχεια δημιουργήθηκε ένα «Εβραϊκό Ταμείο Εποικισμού» για την αγορά γης στην Παλαιστίνη και οι Εβραίοι άρχισαν να εγκαθίστανται στην Παλαιστίνη.

Το 1917, η Διακήρυξη του Μπάλφουρ, που υποσχόταν τη δημιουργία ενός εβραϊκού εθνικού σπιτιού, επιτάχυνε τους εποικισμούς των εβραϊκών κοινοτήτων στην Παλαιστίνη.

Οι Βρετανοί λαμβάνουν την επιτήρηση επί της Παλαιστίνης και διαχειρίζονται με δυσκολία το έδαφος, αιχμάλωτοι των αντιφατικών υποσχέσεων που δόθηκαν σε Άραβες και Εβραίους. Η εβραϊκή μετανάστευση εντείνεται και οι σχέσεις με τους Παλαιστίνιους Άραβες γίνονται όλο και πιο βίαιες, πυροδοτώντας βίαιες και θανατηφόρες συγκρούσεις, όπως στις 14 Οκτωβρίου 1937 μπροστά από το Μεγάλο Τζαμί της Ιερουσαλήμ.

Το 1939, οι Βρετανοί δημοσίευσαν μια λευκή βίβλο στην οποία ισχυρίστηκαν ότι ήθελαν να περιορίσουν την εβραϊκή μετανάστευση προκειμένου να διατηρήσουν μια ισορροπία μεταξύ των εβραϊκών πληθυσμών και των Παλαιστινίων.

Δεν μπορούν να κάνουν τίποτα για να αποτρέψουν τις συγκρούσεις και η βρετανική επιτήρηση είναι καταστροφή.

Η γενοκτονία των Εβραίων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ενισχύει περαιτέρω τη νομιμότητα ενός εβραϊκού κράτους.

Τον Νοέμβριο του 1947, ο ΟΗΕ με την απόφαση 181 προβλέπει τη διχοτόμηση της Παλαιστίνης σε δύο κράτη, αραβικά και εβραϊκά. Η πόλη της Ιερουσαλήμ βρίσκεται υπό τον έλεγχο του ΟΗΕ. Στις 14 Μαΐου του 1948, η βρετανική επιτήρηση έληξε και το Ισραήλ κήρυξε την ανεξαρτησία του. Τα αραβικά κράτη που αρνήθηκαν να διχάσουν τα Ηνωμένα Έθνη πηγαίνουν σε πόλεμο με το Ισραήλ. Οι αραβικές χώρες ηττήθηκαν. Το Ισραήλ είναι ο κύριος ωφελούμενος αυτής της σύγκρουσης. Το Ισραήλ αυξάνει τα εδάφη του κατά 40% και καταλαμβάνει το 78% του εδάφους της Παλαιστίνης, συμπεριλαμβανομένης της Δυτικής Ιερουσαλήμ. Το υπόλοιπο έδαφος της Παλαιστίνης καταλαμβάνεται από γειτονικές

αραβικές χώρες. Η Αίγυπτος καταλαμβάνει τη Γάζα και η Ιορδανία (Τρανσιορδανία) καταλαμβάνει τη Δυτική Όχθη. Πολλοί Παλαιστίνιοι καταφεύγουν σε γειτονικά κράτη όπως ο Λίβανος και η Υπεριορδανία

Πολλές συγκρούσεις με αραβικές χώρες

Το 1956, το Ισραήλ συμμάχησε κρυφά με τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη διάρκεια της κρίσης του Σουέζ και κατέλαβε προσωρινά την έρημο του Σινά. Η αποτυχία της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου ως αποτέλεσμα της πίεσης των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ τον υποχρεώνει να επιστρέψει αυτό το έδαφος στην Αίγυπτο.

Το 1967, το Ισραήλ, θεωρώντας τον εαυτό του απειλούμενο, εξαπέλυσε προληπτικό πόλεμο εναντίον γειτονικών αραβικών χωρών. Αυτός είναι ο πόλεμος των 6 ημερών. Η νίκη του Ισραήλ είναι συντριπτική. Στη συνέχεια το Ισραήλ κατέλαβε το αιγυπτιακό Σινά, το συριακό Γκολάν και ιδιαίτερα τα παλαιστινιακά εδάφη της Δυτικής Όχθης, από τα οποία η Ανατολική Ιερουσαλήμ και η Γάζα. Η Δυτική Όχθη, μαζί με την Ανατολική Ιερουσαλήμ, και τη Γάζα ονομάζονται κατεχόμενα. Παρά τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, το Ισραήλ αρνείται να παραδώσει αυτά τα εδάφη. Το Ισραήλ απαιτεί εκ των προτέρων την αναγνώριση της ύπαρξής του από τις αραβικές χώρες και αρνείται την εφαρμογή της απόφασης 242 του ΟΗΕ, που προβλέπει την αποχώρηση από τα κατεχόμενα. Στις 6 Οκτωβρίου 1973, κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Γιουμ Κιπούρ, οι αραβικές χώρες, ιδιαίτερα η Αίγυπτος, εξαπέλυσαν νικηφόρα επίθεση κατά του Ισραήλ, αλλά με κόστος μεγάλης δυσκολίας. Οι αραβικές χώρες εξαγωγής πετρελαίου, τα μέλη του ΟΠΕΚ, πετυχαίνουν εμπάργκο στην πώληση πετρελαίου, για να ασκηθεί πίεση στις δυτικές χώρες και αυτό προκαλεί απότομη άνοδο των τιμών το οποίο αποτελεί το πρώτο πετρελαϊκό σοκ. Για την Αίγυπτο, είναι η ανάκτηση της χαμένης τιμής. Ο Αιγύπτιος Πρόεδρος Σαντάτ, διάδοχος του Νάσερ, θέλει να εκμεταλλευτεί τις συνθήκες για να συνάψει ειρήνη με το Ισραήλ.

Το 1977, ο Σαντάτ έκανε ένα ιστορικό ταξίδι στην Ιερουσαλήμ. Αυτό οδηγεί στις Συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ που υπογράφηκαν το 1978 μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ, υπό την εξουσία των ΗΠΑ.

Τα αποτελέσματα ήταν τόσο πραγματικά όσο και περιορισμένα. Η Αίγυπτος ανέκτησε το Σινά και η ύπαρξη του Ισραήλ αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά από μια αραβική χώρα.

Ωστόσο, οι συμφωνίες που αφορούν την αυτονομία των κατεχόμενων εδαφών της Δυτικής Όχθης και της Γάζας δεν γίνονται σεβαστές από το Ισραήλ. Οι Παλαιστίνιοι που δεν είχαν

εμπλακεί στις διαπραγματεύσεις αρνήθηκαν ούτως ή άλλως την απλή αυτονομία. Οι Ισραηλινοί συνεχίζουν την πολιτική του αποικισμού στα κατεχόμενα. Ο Σαντάτ θεωρείται προδότης από άλλες αραβικές χώρες και δολοφονείται από ισλαμιστές μαχητές στις 6 Οκτωβρίου 1981.

1.11 Το Παλαιστινιακό ζήτημα από το 1948 μέχρι σήμερα

Η Nakhba

Η δημιουργία του Κράτους του Ισραήλ και η ήττα του το 1948 προκάλεσαν αυτό που οι Παλαιστίνιοι θα αποκαλούσαν Nakhba «την καταστροφή». 750.000 Παλαιστίνιοι εγκαταλείπουν τα εδάφη που ελέγχονται από το Ισραήλ, περισσότερα από 500 παλαιστινιακά χωριά καταστρέφονται. Πολλοί Παλαιστίνιοι καταφεύγουν σε γειτονικά αραβικά κράτη όπου μερικές φορές είναι ακόμα εγκατεστημένοι. Αυτή είναι η γέννηση του παλαιστινιακού ζητήματος και η επιστροφή.

Το παλαιστινιακό ζήτημα έχει περιφερειακή διάσταση

Υπάρχει αραβική αλληλεγγύη όσον αφορά τα δικαιώματα των Παλαιστίνιων. Το παλαιστινιακό ζήτημα αφορά επίσης την εσωτερική πολιτική των αραβικών κρατών που έχουν δεχθεί πολλούς πρόσφυγες και που μπορεί να οδηγήσει σε σενάρια αποσταθεροποίησης. Έτσι, στην Ιορδανία το 1971, κατά τη διάρκεια των γεγονότων του «Μαύρου Σεπτεμβρίου», ο βασιλιάς Χουσεΐν κατέστειλε σκληρά τα παλαιστινιακά κινήματα που είχαν εγκαθιδρυθεί στη χώρα του, τα οποία είχαν γίνει αρκετά ισχυρά ώστε να μπορούν να ελέγχουν τη χώρα.

Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στο Λίβανο μεταξύ 1975-1989, οι Παλαιστίνιοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο. Μάλιστα, για να βάλει τέλος στις επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά του βόρειου Ισραήλ από τον Λίβανο, ο ισραηλινός στρατός εισέβαλε στον Λίβανο το 1982 και ταξίδεψε μέχρι τη Βηρυτό για να καταστρέψει το παλαιστινιακό κίνημα εκεί. Οι Χριστιανικές πολιτοφυλακές που συμάχησαν με το Ισραήλ σφαγιάζουν εκατοντάδες Παλαιστίνιους στα στρατόπεδα Σάμπρα και Σατίλα καθώς τα ισραηλινά στρατεύματα περικυκλώνουν το στρατόπεδο. Οι Παλαιστίνιοι είχαν δημιουργήσει ένα αληθινό κράτος μέσα στο κράτος στην Ιορδανία και στον Λίβανο.

Η εξέλιξη του παλαιστινιακού αγώνα, από την τρομοκρατία στη νομική μάχη

Η εποχή της τρομοκρατίας

Η παλαιστινιακή αντίσταση οργανώνεται σταδιακά, χτίζεται σταδιακά μια εθνική ταυτότητα στον αγώνα. Ένα Έθνος χωρίς Κράτος γεννιέται. Το 1959, ο Γιασέρ Αραφάτ δημιούργησε το Κίνημα για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, τη Φατάχ. Το έτος 1964 ιδρύθηκε η PLO, η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, η οποία συγκέντρωσε διάφορες οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένης της Φατάχ. Το 1968, η Φατάχ έλεγχε την PLO και ο Αραφάτ έγινε ηγέτης της το 1969. Το 1967, η δημιουργία του του παλαιστινιακού κινήματος (PFLP) ριζοσπαστικοποίησε περαιτέρω τον αγώνα. Το παλαιστινιακό κίνημα χρησιμοποίησε τότε το όπλο της τρομοκρατίας με αεροπειρατείες, τρομοκρατικές επιθέσεις και ομηρίες. Η πιο θεαματική ενέργεια ήταν η σύλληψη ομήρων 9 Ισραηλινών αθλητών κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων στο Μόναχο το 1972. Η δράση που πραγματοποιήθηκε από τους Παλαιστίνιους καταδρομείς, του Μαύρου Σεπτέμβρη κατέληξε σε λουτρό αίματος.

Η αργή εξέλιξη από την τρομοκρατία στη νομική μάχη

Τον Νοέμβριο του 1974, ο ΟΗΕ αναγνώρισε την PLO (Palestine Liberation Organization) ως νόμιμο εκπρόσωπο του παλαιστινιακού λαού και έγινε παρατηρητής στον ΟΗΕ. Η PLO έχει εδραιώσει τη θέση της ως βασικός συνομιλητής. Στη συνέχεια, η PLO εφάρμοσε μια περίπλοκη στρατηγική που συνδύαζε την καταδίωξη τρομοκρατικών ενεργειών και, από το 1987, μια πολύ ιδιαίτερη μορφή μάχης, την Ιντιφάντα ή πετροπόλεμο, μια εξέγερση του πληθυσμού στα κατεχόμενα.

Η Ιντιφάντα βοηθά να γίνει πιο θετικός ο παλαιστινιακός σκοπός, του οποίου η εικόνα έχει υποβαθμιστεί από τις τρομοκρατικές ενέργειες.

Επιπλέον, το 1988 η PLO καταδίκασε την τρομοκρατία και παραδέχτηκε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα για το Ισραήλ. Αυτή είναι η ανοιχτή πιθανότητα ύπαρξης δύο κρατών. Η αλλαγή στη στρατηγική της PLO μπορεί να εξηγηθεί ποικιλοτρόπως. Πρώτον, η αποτυχία της τρομοκρατίας και τέλος η εμφάνιση το 1987 ενός παλαιστινιακού ισλαμιστικού κινήματος, της Χαμάς, που υποστηρίζει την καταστροφή του Ισραήλ. Είναι ένας βαθύς διχασμός μεταξύ των Παλαιστίνιων με τους Εθνικιστές της PLO από τη μια πλευρά και των ισλαμιστών της Χαμάς από την άλλη. Αντιμέτωπη με αυτό το χάσμα, η PLO θέλει να εμφανίζεται ως ο μόνος νόμιμος συνομιλητής.

Το 1991, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ο Πρώτος Πόλεμος του Κόλπου επιτρέπουν στις ΗΠΑ να εδραιώσουν τη θέση τους στην περιοχή και να ξεκινήσουν ένα φιλόδοξο ειρηνευτικό σχέδιο που θα οδηγήσει το 1993 στις Συμφωνίες του Όσλο και στη διάσημη

χειραψία στην Ουάσιγκτον στις 13 Σεπτεμβρίου μεταξύ του Ισραηλινού πρωθυπουργού Γιτζάκ Ράμπιν και του Γιάσερ Αραφάτ. Το Ισραήλ και η PLO αναγνώρισαν το ένα το άλλο και δημιουργήθηκε μια Παλαιστινιακή Αρχή, η οποία άρχισε να ασκεί αυτόνομη εξουσία στα κατεχόμενα εδάφη της Δυτικής Όχθης και της Γάζας.

Η Παλαιστινιακή Αρχή που δημιουργήθηκε θεωρήθηκε ως κράτος κυοφορίας και οι Συμφωνίες θα έπρεπε να είχαν ως αποτέλεσμα την ύπαρξη δύο κυρίαρχων κρατών. Ωστόσο, πολύ γρήγορα, οι Συμφωνίες έδειξαν τα όριά τους. Το 1995, ο Ράμπιν δολοφονήθηκε από έναν Εβραίο εξτρεμιστή. Οι διάδοχοι του είναι λιγότερο ευνοϊκοί για την ειρηνευτική διαδικασία. Το 2000, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Κλίντον προσπάθησε ανεπιτυχώς να το αναβιώσει. Τότε μπροστά σε αυτή την αποτυχία, ξεκίνησε μια δεύτερη Ιντιφάντα. Αφού η κατάσταση είναι μπλοκαρισμένη, το Ισραήλ συνεχίζει την πολιτική του αποικισμού από τη Δυτική Όχθη, η οποία κατακερματίζει όλο και περισσότερο αυτή την περιοχή και θέτει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα ενός μελλοντικού παλαιστινιακού κράτους. Από το 2005, η κατασκευή ενός τείχους μεταξύ ισραηλινών οικισμών και παλαιστινιακών περιοχών στη Δυτική Όχθη περιπλέκει περαιτέρω την κατάσταση. Το καθεστώς της Ιερουσαλήμ συμβάλλει στο μπλοκάρισμα της κατάστασης, για τους Παλαιστίνιους και τους Ισραηλινούς αυτή η πόλη έχει μια διάσταση σημαντική για τη μνήμη, ιερότητα και ταυτότητα. Κάθε στρατόπεδο θέλει να την κάνει πρωτεύουσά του. Συχνές είναι οι συγκρούσεις, για παράδειγμα στην εσπλανάδα των τζαμιών όπου βρίσκεται το Δυτικό Τείχος, ο Θόλος του Βράχου και το Τζαμί Αλ Άκσα. Επιπλέον, το παλαιστινιακό κίνημα διχάζεται όλο και περισσότερο. Το παλαιστινιακό κίνημα είναι από ένα έθνος χωρίς κράτος, σε ένα αναπτυσσόμενο κράτος χωρίς έθνος. Το 2007, η Χαμάς κατέλαβε την εξουσία στη Γάζα. Οι σχέσεις είναι πολύ τεταμένες με την PLO που ελέγχει τη Δυτική Όχθη και προκαλεί θανατηφόρες συγκρούσεις. Η Χαμάς ακολουθεί μια πολιτική βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας και εκτοξεύει ρουκέτες κατά του Ισραήλ, το οποίο απαντά με βομβαρδισμούς, δολοφονίες ηγετών της Χαμάς ή μερικές φορές μεγάλης κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις, όπως η Επιχείρηση Cast Lead, γνωστή και ως Πόλεμος της Γάζας το Δεκέμβριο 2008- Ιανουάριο 2009.

Ο θάνατος του Γιάσερ Αραφάτ το 2004 οδήγησε στην άνοδο στην εξουσία του Μαχμούντ Αμπάς ως επικεφαλής της Παλαιστινιακής Αρχής. Η τελευταία επιμένει σε μια διαδικασία διεθνούς αναγνώρισης που θα πρέπει να οδηγήσει στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους. Η παλαιστινιακή εξουσία έγινε μέλος της Unesco το 2011 και κράτος παρατηρητής που δεν είναι μέλος των Ηνωμένων Εθνών από το 2012. Ωστόσο,

αυτή η πολιτική έρχεται σε αντίθεση με την άρνηση του Ισραήλ να εισέλθει σε οποιεσδήποτε διαπραγματεύσεις.

Από το 1918, η Εγγύς και η Μέση Ανατολή είναι μια χώρα συγκρούσεων που χαρακτηρίζεται από πολλαπλές εθνικές ταυτότητες και θρησκευτικούς διαχωρισμούς. Τα πολλαπλά γεωπολιτικά ζητήματα και ζητήματα πόρων ενισχύουν την αστάθεια αυτής της περιοχής του κόσμου. Η αραβική ισραηλινή σύγκρουση από το 1948 και πιο πρόσφατα οι επαναστάσεις της «Αραβικής Άνοιξης» από το 2011 καταδεικνύουν τη συνεχιζόμενη ένταση σε αυτή την περιοχή του κόσμου.

1.12 Το σημερινό προφίλ της Μέσης Ανατολής

Η οικονομία της Μέσης Ανατολής

Η οικονομία της Μέσης Ανατολής είναι τόσο διαφορετική όσο και οι χώρες που την απαρτίζουν. Εάν η παραγωγή και εξαγωγή υδρογονανθράκων και πρώτων υλών εξακολουθεί να είναι σε μεγάλο βαθμό η πρώτη πηγή πλούτου στη Μέση Ανατολή και συγκεκριμένα για τις χώρες της Αραβικής Χερσονήσου, το Ιράκ και το Κουβέιτ, άλλες χώρες όπως το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Ιορδανία, η Τουρκία ή η Κύπρος ή ορισμένα εμιράτα έχουν στρέψει την οικονομία τους προς άλλες δραστηριότητες όπως ο τουρισμός, το εμπόριο, η γεωργία ή οι υψηλές τεχνολογίες. Από την άλλη πλευρά, ένα πιο πρόσφατο φαινόμενο, τα πετροδολάρια επανεπενδύονται μέσω ιδιωτικών και δημόσιων αραβικών κεφαλαίων στη χρηματοδότηση και τη διεθνή οικονομία.

Το 2012, η ισοτιμία αγοραστικής δύναμης της ΑΕΠ της περιοχής ήταν 4,436 δισεκατομμύρια δολάρια, ή περισσότερο από το 5% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, οι χώρες παρουσιάζουν πολύ σημαντικές διαφορές, που κυμαίνονται από περισσότερα από 80.000 \$ ετησίως ανά κάτοικο στο Κατάρ (δηλαδή επίπεδο κοντά στο Λουξεμβούργο) έως 2.500 \$ για την Υεμένη (δηλαδή επίπεδο κοντά στη Μολδαβία).

Για την πλειοψηφία των χωρών του Οργανισμού Αραβικών Χωρών Εξαγωγών Πετρελαίου στη Μέση Ανατολή, το πετρέλαιο και ευρύτερα οι υδρογονάνθρακες, παράγουν πλούτο, εργασία, ξένες επενδύσεις και γεωπολιτική δύναμη. Επί παραδείγματι, ένα ποσοστό ίσο με το 45% από τα δημόσια έσοδα της Σαουδικής Αραβίας, το ποσοστό 55% από το ΑΕΠ και το ποσοστό 90% από τις εξαγωγές του κράτους έχουν σχέση άμεση ή έμμεση με την εκμετάλλευση των πετρελαιοπηγών της.

Τα τελευταία χρόνια, οι περισσότερες χώρες της περιοχής έχουν ξεκινήσει προσπάθειες για

τη διαφοροποίηση των οικονομιών τους, με το Abu Dhabi Investment Authority να είναι σήμερα το μεγαλύτερο κρατικό επενδυτικό ταμείο στον κόσμο, διαχειρίζεται 875 δισεκατομμύρια δολάρια και είναι υπεύθυνη για την επένδυση των εσόδων από το πετρέλαιο του εμιράτου του Άμπου Ντάμπι σε όλο τον κόσμο για να αναπτυχθούν.

Από την άλλη πλευρά, ορισμένα εμιράτα και μοναρχίες στην περιοχή έχουν επιλέξει να φροντίζουν το πετρέλαιο, χρησιμοποιώντας το οικονομικό τους μάννα για να φέρουν τις χώρες τους στο επίπεδο των ανεπτυγμένων χωρών, ή ακόμη και να τις ξεπεράσουν εστιάζοντας σε οικολογικές πόλεις (Masdar) ή σε νέες πόλεις (η Πόλη του Βασιλιά Αμπντάλα). Άλλες αραβικές χώρες επέλεξαν επίσης να επανεπενδύσουν τα έσοδά τους από το πετρέλαιο απευθείας στο έδαφός τους, καθώς και στα αρχιτεκτονικά έργα, μερικές φορές γιγάντια, όπως τα «Palm Islands», το Burj Khalifa ή η μαρίνα του Ντουμπάι στο Ντουμπάι. Αυτές οι εθνικές και διεθνείς επενδύσεις στοχεύουν στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων που δεν εξαρτώνται από το πετρέλαιο και στην προετοιμασία των χωρών του Κόλπου για τη μεταπολεμική περίοδο.

Τον Ιανουάριο του 2009, το περιοδικό Oil and Gas Journal υπολόγισε ότι οι χώρες MENA (εκ των οποίων 8 από τις 12 χώρες είναι επίσης μέλη του ΟΠΕΚ) κατέχουν το 60% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου (810,98 δισεκατομμύρια βαρέλια) και το 45% των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου (2.868,886 χιλιάδες bcm) (www.asie-planete.com/arabie_saoudite/economie.htm)

Η γεωγραφική τοποθέτηση των χωρών της Μέσης Ανατολής

Το στρατηγικό ενδιαφέρον της Μέσης Ανατολής έγκειται κυρίως στη θέση της ως συνδετικού χώρου, που συνδέει τις Ινδίες με τη Μεσόγειο, την Ερυθρά Θάλασσα, τον Ινδικό Ωκεανό ή την Κασπία Θάλασσα. Αυτή η τοποθέτηση οδήγησε σε όξυνση των αποικιακών ανταγωνισμών μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων στα τέλη του 19ου αιώνα. Σήμερα, οι χώρες της περιοχής που έχουν την υψηλότερη επιφάνεια ξηράς και θάλασσας διατηρούν σίγουρα ένα πλεονέκτημα, αλλά η περιοχή πρέπει επίσης να αποτελέσει αντικείμενο στρατηγικών επενδύσεων (υποδομές, μεταφορές, οικονομική ανάπτυξη) για να ενισχυθεί αυτό το πιθανό πλεονέκτημα της τοποθέτησης της. Η ανάπτυξη των υποδομών, ειδικά των θαλάσσιων λιμένων και των αεροδρομίων, μπορεί να αποτελέσει μέρος μιας στρατηγικής κόμβου: το Ντουμπάι καθιερώνεται έτσι ως ο μεγαλύτερος περιφερειακός κόμβος. Η Τζέντα (Σαουδική Αραβία) και η Salaalah (Ομάν) κατατάσσονται μεταξύ των 40 κορυφαίων λιμένων στον κόσμο όσον αφορά τη χωρητικότητα. Τα αεροδρόμια

συμμετέχουν επίσης σε αυτή τη λογική: το Ντουμπαί και η Ντόχα είναι σημεία διέλευσης με πολύ συχνή πρόσβαση για διεθνείς μεταφορές και πλατφόρμα υποστήριξης για τις εθνικές αεροπορικές εταιρείες των αντίστοιχων χωρών τους. Η Τουρκία, η οποία θέλει να κάνει την Κωνσταντινούπολη σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής, εμπνεύστηκε αυτή τη στρατηγική κόμβου αεροδρομίου. Το νέο αεροδρόμιο, που εγκαινιάστηκε το 2019 με αρχική χωρητικότητα 90 εκατομμυρίων επιβατών ετησίως, έχει την άμεση φιλοδοξία να ανταγωνιστεί το Ντουμπαί. (IC-MES, 2021)

Η προίκα των φυσικών πόρων

Η Μέση Ανατολή είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους, οι πολυτιμότεροι από τους οποίους είναι το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Σύμφωνα με στοιχεία της British Petroleum, οι δεκαπέντε χώρες που μελετήθηκαν φιλοξενούν περισσότερα από τα μισά από τα αποδεδειγμένα και ανακτήσιμα αποθέματα πετρελαίου στον κόσμο και πάνω από το 40% των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου στα τέλη του 2017. Μόνο η Σαουδική Αραβία διαθέτει το 33,1% του παγκόσμιου φυσικού αερίου αποθέματα πετρελαίου στην περιοχή και το κόστος εξόρυξης πετρελαίου της Σαουδικής Αραβίας παραμένει το φθηνότερο στον κόσμο. Με ρυθμό παραγωγής 10,6 εκατομμυρίων βαρελιών την ημέρα, η χώρα έχει 70 χρόνια λειτουργίας. Αυτός ο πλούτος καθιστά τη Σαουδική Αραβία την κορυφαία οικονομία στη Μέση Ανατολή και την 20η μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο ως μέλος της G20, της οποίας αναλαμβάνει την εκ περιτροπής προεδρία για πρώτη φορά το 2020. Το Ιράν έχει τα δεύτερα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου στο Ιράν την περιοχή και το πρώτο αέριο, αλλά δεν είναι σε θέση να τα εκμεταλλευτεί λόγω των κυρώσεων. Το Ιράκ έρχεται τρίτο σε αποθέματα πετρελαίου και παρουσιάστηκε πριν από λίγα χρόνια ως η επόμενη Σαουδική Αραβία. Το Κατάρ διαθέτει το 31,8% των περιφερειακών αποθεμάτων φυσικού αερίου, κάτι που είναι υπερβολικό σε σχέση με το μέγεθος και τον πληθυσμό του: επομένως βρίσκεται στην κορυφή της κατάταξης όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. (British Petroleum Statistics, 2017)

Η στρατιωτική δύναμη

Η καθαρή στρατιωτική ικανότητα, από την άποψη των ανδρών και του εξοπλισμού, προσδιορίζεται από τον δείκτη Firepower Index του οργανισμού Global Firepower ο οποίος συνδυάζει 55 δείκτες για να σταθμίσει το επίπεδο και τον τύπο του εξοπλισμού, καθώς και τον αριθμό των στρατιωτών, ανά γεωγραφική θέση ή το επίπεδο πολιτικής σταθερότητας των χωρών. Το 2019, αυτή η κατάταξη τοποθετούσε την Τουρκία στην 9η θέση στον

κόσμο. Η Αίγυπτος είναι στη 12η, το Ιράν στη 14η, και το Ισραήλ στη 17η. Η Σαουδική Αραβία, η οποία ωστόσο συγκεντρώνει τον πιο εξελιγμένο εξοπλισμό, βρίσκεται μόλις στην 25η θέση. Ας σημειωθεί ότι τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα βρίσκονται στην 62η θέση και το Κουβέιτ στην 84^η.

Οι στρατοί παραμένουν για ορισμένες από αυτές τις χώρες η ραχοκοκαλιά των θεσμών εκτός από τα δύο πρώτα κράτη της λίστας. Στην Τουρκία, η πολιτική εξουσία κατάφερε να ανακτήσει τον έλεγχο του στρατού μετά από δεκαετίες επανειλημμένων στρατιωτικών πραξικοπημάτων. Στην Αίγυπτο, η αποτυχημένη προσπάθεια εκδημοκρατισμού του 2011 κορυφώθηκε με ένα πραξικόπημα το 2013, αποκαθιστώντας τον στρατό στα πολιτικά και οικονομικά του προνόμια. Η άμεση στρατιωτική εμπλοκή στο έδαφος έχει επίσης σημασία: η στρατιωτική ισχύς τόσο της Τουρκίας όσο και του Ιράν εκτιμάται από τη συμμετοχή τους στη συριακή σύγκρουση. Τέλος, η γενική επέμβαση των παραστρατιωτικών δυνάμεων στις συγκρούσεις στην περιοχή μπερδεύει το παιχνίδι: η στρατιωτική ικανότητα του Ιράν στην πραγματικότητα αυξάνεται από τον έλεγχο που ασκεί σε πολυάριθμες και πολύ ενεργές πολιτοφυλακές, τόσο στο Ιράκ όσο και στη Συρία. (Global Firepower Index, 2019)

Κεφάλαιο 2

2.1 Η Ελλάδα μετά τον Α' και Β' παγκόσμιο πόλεμο

Η καταστροφή στη Μικρά Ασία το 1923 και ο εμφύλιος πόλεμος της δεκαετίας του 1940 αντιστοίχως σημείωσε την εγκατάλειψη της Ελλάδας από το άνοιγμα της στον κόσμο και προκάλεσε ισχυρή υποταγή στα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων. Από την επιστροφή μιας δημοκρατικής κυβέρνησης το 1974, η χώρα διεκδίκησε σταθερά την αυτονομία της, χωρίς να απελευθερωθεί πλήρως από συλλογικά και περιοριστικά πλαίσια. Η προσφυγή στην πολυμερή προσέγγιση, που αρχικά θεωρήθηκε ως μέσο αντιστάθμισης των μη ισορροπημένων σχέσεων εξουσίας με την άμεση γειτονία, συνδυάστηκε, από την κατάρρευση του κομμουνιστικού μπλοκ, με τις δικές της όλο και πιο ισχυρές θέσεις. Η αποδυνάμωση των απειλών, η ανανεωμένη εμπιστοσύνη που αποκτήθηκε από την επαφή με Ευρωπαίους και Ατλαντικούς εταίρους, η απογοήτευση από την αδυναμία των πολυμερών οργανισμών να επιλύσουν τις διμερείς διαφορές της, εξηγούν εν μέρει τη θέση της Ελλάδας στη διεθνή σκηνή. Ο τελευταίος θεωρεί τον εαυτό του ως ενδιάμεσο παράγοντα, προικισμένο με πραγματική περιφερειακή επιρροή και αποδεδειγμένη ικανότητα διαμεσολάβησης σε πιο φιλόδοξα πλαίσια.

Φυσικά, αυτή η διπλή προσέγγιση εξυπηρετεί τα παραδοσιακά ελληνικά στρατηγικά συμφέροντα, δηλαδή τη σταθεροποίηση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, την επίλυση του Κυπριακού και την εξουδετέρωση του Τούρκου γείτονα. Ωστόσο, ο ισχυρισμός νέων και δυναμικών θεμάτων (αντισυμβατικές απειλές, μεταναστευτικοί κίνδυνοι, ενεργειακή ασφάλεια) οδηγεί επίσης την Ελλάδα να διευρύνει τον στρατηγικό της ορίζοντα.

Τα συμφέροντα της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή ήταν σχετικά σταθερά μεταξύ του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του τέλους του Ψυχρού Πολέμου. Κεντρικό μέλημα ήταν η εξασφάλιση καλών και, ει δυνατόν, φιλικών σχέσεων με τα αραβικά κράτη. Η Ελλάδα ήταν μεταξύ των χωρών που το 1947 καταψήφισε το σχέδιο των Ηνωμένων Εθνών για διχοτόμηση της Παλαιστίνης. Το 1949, η ελληνική κυβέρνηση αναγνώρισε de facto το κράτος του Ισραήλ, αλλά συνέδεσε διπλωματικές σχέσεις υψηλού επιπέδου με μια τελική επίλυση του παλαιστινιακού ζητήματος που θα λάμβανε υπόψη τα δικαιώματα του παλαιστινιακού λαού. Ο βασικός παράγοντας που οδήγησε σε αυτή την απόφαση ήταν αρχικά η ανησυχία για αντίποινα σε βάρος των ελληνικών μειονοτήτων στις αραβικές χώρες, κυρίως στην Αίγυπτο όπου διέμενε η μεγαλύτερη και επιφανέστερη ελληνική κοινότητα στη Μέση Ανατολή. Αυτός ο παράγοντας έχασε την ισχύ του μετά τη μαζική

έξοδο των Ελλήνων από την Αίγυπτο ως συνέπεια της εθνικοποίησης της αιγυπτιακής οικονομίας από τον Νάσερ. Τις επόμενες δεκαετίες, η ενασχόληση με τα συμφέροντα των υπόλοιπων ελληνικών κοινοτήτων και των ελληνορθόδοξων.

Συνεχίστηκαν τα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων που θεωρούνταν φυλάκια του ελληνισμού. Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1950, η πρωταρχική αιτία της φιλοαραβικής πολιτικής των ελληνικών κυβερνήσεων ήταν η επιθυμία τους να εξασφαλίσουν την αραβική υποστήριξη στο Κυπριακό στο διεθνές επίπεδο.

Κατά συνέπεια, η ελληνική πολιτική απέναντι στη Μέση Ανατολή μέχρι το 1974 παρέμενε φιλοαραβική χωρίς καμία αμφιβολία. Αυτή η πολιτική εκδηλώθηκε μέσω φιλικών σχέσεων με τις περισσότερες αραβικές χώρες, προσπαθειών δημιουργίας εμπορικών σχέσεων μαζί τους, υποστήριξης των αραβικών θέσεων για το Παλαιστινιακό ζήτημα και σχέσεων με το Ισραήλ σε ελάχιστο επίπεδο. Αυτή η φιλοαραβική πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων, ωστόσο, δεν οδήγησε ποτέ σε ανοιχτά εχθρική συμπεριφορά ή ρητορική κατά του Ισραήλ, επειδή η Αθήνα ήταν αποφασισμένη να μην υπερβεί τα όρια που έθεσαν οι δυτικοί σύμμαχοι της Ελλάδας και, ιδιαίτερα, οι Ηνωμένες Πολιτείες. Ταυτόχρονα, οι ελληνικές κυβερνήσεις τήρησαν αυστηρά ουδέτερη στάση σε σχέση με τις διαφωνίες μεταξύ των αραβικών χωρών, όπως και για τις διαφορές του Ιράν με τα αραβικά κράτη. (Athanassopoulou E., 2010)

Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1974 και μέχρι το 1981, οι συντηρητικές κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας υπό την πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Καραμανλή (1974–80) και του Γιώργου Ράλλη (1980–81) συνέχισαν να διαμορφώνουν την πολιτική της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή σύμφωνα με τα παραδοσιακά πρότυπα που είχαν καθιερωθεί στην πορεία των προηγούμενων τριάντα ετών. Ωστόσο, την ίδια περίοδο υπήρξε μια αισθητή όξυνση της φιλοαραβικής στάσης της Ελλάδας. Από αυτή την άποψη, η Ελλάδα ουσιαστικά δεν διέφερε από τις περισσότερες από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που έδειξαν έντονο ενδιαφέρον για την ενίσχυση των σχέσεων με τις αραβικές χώρες μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970.

Ωστόσο στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί για την Ελλάδα ότι από το 2010 αντιμετωπίζει σοβαρές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δυσκολίες, για τις οποίες φέρει και την πλήρη ευθύνη, διότι προέκυψε από συλλογικά πολιτικά λάθη ετών. Στο πλαίσιο της παρουσίας στη μέση Ανατολή, η Ελλάδα θα μπορούσε να αντιδράσει με αποτελεσματικό

τρόπο και να χρησιμοποιήσει μια σειρά από στρατηγικές «έξυπνου κράτους» που θα τη βοηθούσαν να επανεμφανιστεί τελικά στη διεθνή σκηνή. (Litsas, S. 2014)

2.2. Ανατολή ή Δύση: Η Ελλάδα ανάμεσα σε δύο θάλασσες

Η πολιτική αστάθεια στη Μέση Ανατολή επιβαρύνει τους υδρογονάνθρακες και ευνοεί τα μεταναστευτικά κινήματα που επηρεάζουν άμεσα την Ελλάδα. Η σταθεροποίηση αυτής της περιοχής γίνεται κατανοητή μέσα από το πρίσμα της διασφάλισης θαλάσσιων ροών στην ανατολική Μεσόγειο. Η Αθήνα εκτός από την επιθυμία της να ενσωματώσει την ευρωπαϊκή ναυτική δύναμη (Euromarfor) ή τη συμμετοχή της στη θαλάσσια συνιστώσα της Ενδιάμεσης Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στον Λίβανο, εκφράζει προσδοκίες προς την Ένωση για τη Μεσόγειο (UfM) που καταδεικνύουν την επιθυμία της να αποτμηματοποιήσει τις πρωτοβουλίες και τα μεσογειακά προγράμματα για να διευκολυνθεί η επικοινωνία.

Ωστόσο, η Ελλάδα δεν διαχωρίζει τις αντιδράσεις ασφαλείας από την πολιτική τους βάση. Η μακροχρόνια συμπάθειά της για τις αραβικές και παλαιστινιακές θέσεις, σε συνδυασμό με τη σημαντική βελτίωση των σχέσεών της με το Ισραήλ από τη δεκαετία του 1990, της δίνει μια χρήσιμη θέση. Από αυτή την άποψη, η ευρωπαϊκή σιωπή μετά την επέμβαση του Ισραήλ στη Λωρίδα της Γάζας το 2008-2009 την έφερε σε μια άβολη κατάσταση. Η Αθήνα έκτοτε παραπονέθηκε ακούραστα ώστε η βοήθεια από τις Βρυξέλλες να μην περιορίζεται στο ανθρωπιστικό σκέλος. Υπερασπίστηκε τη φιλόδοξη ευρωπαϊκή δράση στα παλαιστινιακά εδάφη, χωρίς ωστόσο να συμμετέχει άμεσα στις επιχειρήσεις της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) που διεξάγονται εκεί.

2.3 Η Σχέση της Ελλάδας με τις χώρες της Μέσης Ανατολής

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή, διαμορφώθηκε από την αναζήτηση μιας κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ της εκπλήρωσης των εθνικών προτεραιοτήτων στην περιοχή και των συστημικών και περιφερειακών περιορισμών που επιβλήθηκαν από τον ψυχρό πόλεμο. Πιο συγκεκριμένα, ως ένα μικρό και αδύναμο κράτος, που εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική και στρατιωτική βοήθεια των ΗΠΑ, η Ελλάδα αναμενόταν να ανταποκριθεί γρήγορα στο αίτημα της Ουάσιγκτον να εξομαλύνει τις διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ και να μην αμφισβητήσει τις πολιτικές της Ατλαντικής Συμμαχίας. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα είχε «ιδιαίτερα συμφέροντα» στην περιοχή, όπως η προστασία της ευημερούσας ελληνικής κοινότητας στην Αίγυπτο, η συγκέντρωση αραβικής

υποστήριξης στο Κυπριακό, η εξασφάλιση ενεργειακού εφοδιασμού και η ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας με την αραβικές χώρες. Όλα αυτά απαιτούσαν τη διατήρηση καλών σχέσεων με τους Άραβες (Tsakaloyannis, 1984: 109· Chila, 1988· Abadi, 2000: 43· Kefala, 2003: 673). Από αυτή την άποψη, η συνεχιζόμενη υποστήριξη προς τους Παλαιστίνιους και η επακόλουθη δυσκολία που είχε η Ελλάδα να εκπληρώσει τις συμμαχικές της δεσμεύσεις, αντανάκλασε έναν ορθολογικό υπολογισμό ότι τα οφέλη της πλήρους συμμόρφωσης θα αντισταθμίζονταν από το κόστος μιας πιθανής αποξένωσης των Αράβων. Ομοίως, το άνοιγμα προς το Ισραήλ μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μπορεί να αποδοθεί στη μειωμένη σημασία του αραβικού παράγοντα στους ελληνικούς υπολογισμούς ως αποτέλεσμα της πτώσης των ελληνοαραβικών οικονομικών συναλλαγών και της λιγότερο απερίφραστης υποστήριξης που παρείχαν οι Άραβες. για την Κύπρο (Τσαρδανίδης, 1992).

Μια δεύτερη εξήγηση, η οποία επικαλείται κυρίως σε σχέση με τη ριζοσπαστικοποίηση της στάσης της Ελλάδας στη δεκαετία του 1980, σχετίζεται με τις εξελίξεις στην εσωτερική πολιτική. Πιο συγκεκριμένα, ενώ ήταν στην αντιπολίτευση, το ΠΑΣΟΚ είχε επικρίνει έντονα την άνευ όρων της Ελλάδας προσκόλληση στις ΗΠΑ και είχε υποσχεθεί να αποσύρει τη χώρα από την Ατλαντική Συμμαχία και να αναπτύξει στενότερες σχέσεις με τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Αυτή η αντιαμερικανική ρητορική είχε έντονη απήχηση στο ελληνικό εκλογικό σώμα και συνέβαλε καθοριστικά στην εξασφάλιση της υποστήριξης πολλών αριστερών ψηφοφόρων. Ωστόσο, αφού κατέλαβε την εξουσία, το ΠΑΣΟΚ απομακρύνθηκε ελαφρά από τις προεκλογικές του υποσχέσεις. Όχι μόνο η Ελλάδα παρέμεινε πλήρες μέλος του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO), αλλά η Αθήνα συνήψε επίσης συμφωνία με την Ουάσιγκτον για τη διατήρηση εγκαταστάσεων στην Ελλάδα από τον Αμερικανικό στρατό. Από αυτή την άποψη, η ενίσχυση της υποστήριξης προς τους Παλαιστίνιους θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια προσπάθεια του Παπανδρέου να κατευνάσει τους «απογοητευμένους» αριστερούς υποστηρικτές του, αυξάνοντας τα διακυβεύματα του αντιαμερικανισμού σε ένα «περιφερικό» και «περιθωριακό» ζήτημα, ενώ σε βασικά ζητήματα ακολούθησε μια πιο διευκολυντική πολιτική η οποία συμμορφώθηκε με τις επιταγές του διεθνούς συστήματος (Λούλης, 1984/85: 380). Με τη σειρά της, η αλλαγή κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 θα μπορούσαμε να πούμε ότι αντανάκλασε την παρακμή της ελληνικής αριστεράς.

Μια τρίτη εξήγηση επικεντρώνεται στην ύπαρξη καθιερωμένων λειτουργικών διαδικασιών ρουτίνας που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων

ανταποκρίνονται στις εξωτερικές εξελίξεις και επομένως περιορίζουν την προσαρμοστικότητα των εξωτερικών πολιτικών, οι οποίες τείνουν να εξελίσσονται σε μια σταδιακή και όχι σε καινοτόμο διαδρομή (Alison, 1971).

Από αυτή την άποψη, αν και η αρχική απόφαση να μην γίνει αποδεκτή η αναγνώριση του Ισραήλ μπορεί να ήταν δικαιολογημένη, η διαίωσιση των ψυχρών σχέσεων ήταν λιγότερο μια σκόπιμη πράξη παρά ένα οργανωτικό αποτέλεσμα, που προέκυψε από την ύπαρξη ενός βαθιά κατακερματισμένου «αντανεκλαστικού αραβικού κόσμου» στην ελληνική διπλωματία: Έχοντας συνηθίσει να αντιλαμβάνονται τον ελληνοαραβικό ψηφοφοριακό συνασπισμό στον ΟΗΕ ως υπέρτατο διπλωματικό πλεονέκτημα, οι Έλληνες πολιτικοί άργησαν να κατανοήσουν τις αυξανόμενες διαιρέσεις εντός του αραβικού κόσμου, οι οποίες είχαν καταστήσει άνευ σημασίας τις αναφορές σε «αραβική ψήφο» (Ρούσσο, 2005α: 85). Από αυτό προκύπτει ότι η αλλαγή της ελληνικής στάσης κατά τη δεκαετία του 1990 δεν ήταν μια ορθολογική απάντηση σε ένα μεταβαλλόμενο εξωτερικό ή εσωτερικό περιβάλλον, αλλά μια πολύ καθυστερημένη εξέλιξη. Αυτές οι επεξηγήσεις προσφέρουν χρήσιμες γνώσεις και συνολικά μπορούμε να πούμε ότι παρέχουν ένα πειστικό σύνολο αιτιών για τη στάση της Ελλάδας απέναντι στην παλαιστινιο-ισραηλινή σύγκρουση και την εξέλιξή της με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, λειτουργούν εντός της ορθολογιστικής παραδοχής μιας ανεξάρτητα υπάρχουσας πραγματικότητας και επομένως δεν δίνουν σημασία στην ερμηνευτική διάσταση της διαδικασίας διαμόρφωσης ενδιαφέροντος. Για παράδειγμα, η αναφορά σε «ειδικά συμφέροντα» που υποχρέωναν την Ελλάδα να ακολουθήσει μια διαφοροποιημένη πολιτική θέτει το πιο θεμελιώδες ερώτημα γιατί η μοίρα των ελληνικών κοινοτήτων στην Αίγυπτο και η εξασφάλιση αραβικής υποστήριξης στην Κύπρο έγιναν τόσο πολύτιμοι στόχοι εξωτερικής πολιτικής που ανταγωνίζονται τον πυρήνα της Ελλάδας σε στρατηγικές δεσμεύσεις. Πράγματι, αν σκεφτεί κανείς το ορθολογιστικό αξίωμα ότι η εξωτερική πολιτική είναι μια σκόπιμη δραστηριότητα που διεξάγεται για λογαριασμό κυρίαρχων κοινοτήτων που ονομάζονται κράτη (Carlsnaes, 2002: 335), τότε η έναρξη μιας ευθύνης έναντι οντοτήτων που βρίσκονται εκτός κυβερνητικής δικαιοδοσίας σε βάρος των ίδιων των πολιτών είναι, τουλάχιστον, ανησυχητικό. Ομοίως, αν και φαίνεται λογικό να υποστηρίζουν ότι η ανοιχτή υποστήριξη που παρέχεται στους Παλαιστίνιους οδηγήθηκε από την ανάγκη να αποσπαστεί η προσοχή των αριστερών ψηφοφόρων από τη μη εκπλήρωση των προεκλογικών υποσχέσεων του ΠΑΣΟΚ, μένει κανείς να αναρωτιέται για την προέλευση αυτών των αρνητικών αναπαραστάσεων των ΗΠΑ και πόσο υπέρ -Οι παλαιστινιακές πολιτικές άρχισαν να εκπροσωπούνται ως επαναβεβαίωση της

ανεξαρτησίας της Ελλάδας. Για να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα είναι απαραίτητο να υπερβούμε την ορθολογιστική οντολογία των αντικειμενικά καθορισμένων συμφερόντων και να υιοθετήσει μια ερμηνευτική γραμμή έρευνας που ενδογενοποιεί τη διαδικασία σχηματισμού προτιμήσεων.

Εν ολίγοις, η μελέτη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην παλαιστινιο-ισραηλινή σύγκρουση ως διάλογος είναι η διερεύνηση της λεκτικής κατασκευής της ελληνικής εθνικής ταυτότητας, πώς τοποθετούνται οι διαφορετικές αντιλήψεις της ελληνικότητας σε σχέση με άλλους σχετικούς παράγοντες στην περιοχή, πώς η άρθρωση συγκεκριμένων αναπαραστάσεων της ελληνικής ταυτότητας συνεπάγονται συγκεκριμένα σύνολα εθνικών συμφερόντων, πώς αυτές οι αναπαραστάσεις νομιμοποιούν ορισμένες πορείες δράσης ενώ αποκλείουν άλλες ως ακατανόητες και ακατάλληλες, και πώς αυτές οι διατυπώσεις εξωτερικής πολιτικής έχουν εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου.

Ο λόγος για την ασφάλεια κατασκευάζει τη Μέση Ανατολή ως ένα πεδίο όπου η Ελλάδα και η Τουρκία βρίσκονται σε διαρκή ανταγωνισμό για στρατιωτική υπεροχή και διπλωματική μόχλευση.

Αυτή η εικόνα της Μέσης Ανατολής ήταν αρχικά απόρροια της ηθικής ευθύνης απέναντι στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Όπως ακριβώς η «βρετανική αποικιοκρατία», οι Τουρκοκύπριοι αντιπροσώπευαν ένα εμπόδιο στον ελληνοκυπριακό αγώνα για ανεξαρτησία και ως εκ τούτου την κλιμάκωση της σύγκρουσης μεταξύ των δύο κοινοτήτων επρόκειτο να διαχυθούν στις αντίστοιχες πατρίδες τους, οι οποίες συμμετείχαν σε διπλωματικό αγώνα για την προσέλκυση αραβικών ψήφων. Ωστόσο, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, η ελληνοτουρκική ανταγωνιστική σχέση εντοπίζεται σε έναν λόγο εθνικής ασφάλειας που τονίζει την «υπαρξιακή απειλή» που αντιπροσωπεύει η Τουρκία για την εδαφική ακεραιότητα της ίδιας της Ελλάδας. Σύμφωνα με αυτό το διάλογο, η παρέμβαση της Τουρκίας στην Κύπρο είναι απλώς μια ένδειξη ενός ευρύτερου αλυτρωτικού σχεδίου, το οποίο περιλαμβάνει επίσης τη συστηματική αμφισβήτηση των δικαιωμάτων της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο και την καλλιέργεια αποσχιστικών τάσεων μεταξύ της τουρκόφωνης μουσουλμανικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη. Αυτή η αντίληψη μιας συνολικής και διαρκούς τουρκικής επιθετικότητας κατά του ελληνισμού έχει καλλιεργηθεί και έχει διατηρήσει, μια στερεότυπη εικόνα του τουρκικού λαού ως «απολίτιστου», «ανέντιμου» και «βίαιου» και του τουρκικού κράτους ως «αυταρχικού», «επιρρεπούς πολέμου» και «ασέβειας του διεθνούς δικαίου» (Ηρακλείδης, 2001). Η αντιπαράθεση του εγγενώς

επιθετικού χαρακτήρα της Τουρκίας με την αυτοαποκαλούμενη εικόνα της Ελλάδας ως «λίκνο του πολιτισμού» και της χώρας του status quo απέρριψε κάθε πιθανότητα αξιοπρεπούς συμβιβασμού και αντ' αυτού προέγραψε μια πολιτική περιορισμού βασισμένη σε δύο πυλώνες: τη διατήρηση επαρκών στρατιωτικών δυνατοτήτων ώστε να αποτρέψει την Τουρκία από την επίθεση στο ελληνικό έδαφος (εσωτερική εξισορρόπηση) και τη συγκέντρωση διεθνούς υποστήριξης για την ενίσχυση του διπλωματικού μοχλού της Ελλάδας (εξωτερική εξισορρόπηση) (Τσάκωνας, 2003: 55).

Ο λόγος για την ασφάλεια εμφανίστηκε κυρίως κατά τη διάρκεια της συζήτησης για την αναγνώριση του Ισραήλ, με τους υποστηρικτές της αναγνώρισης να υποστηρίζουν ότι το Ισραήλ ήταν ένας σημαντικός στρατηγικός εταίρος που δεν μπορούσε να αγνοηθεί και τους αντιπάλους να προβλέπουν απότομη επιδείνωση της αραβικής υποστήριξης στα ελληνικά «εθνικά θέματα» (Βουλή των Ελλήνων, Minutes of Proceedings, 1 Φεβρουαρίου 1991: 5963–81). Οι εκτιμήσεις ασφαλείας είχαν επίσης μεγάλη επιρροή στη διαμόρφωση της αρνητικής αντίδρασης της Ελλάδας στην εντατικοποίηση της τουρκικής-ισραηλινής στρατιωτικής συνεργασίας. Εκ πρώτης όψεως, οι στρατιωτικές συμφωνίες μεταξύ Ισραήλ και Τουρκίας, οι οποίες ανακοινώθηκαν το 1996, δεν διέφεραν ουσιαστικά από τις ελληνο-ισραηλινές συμφωνίες που είχαν συναφθεί δύο χρόνια πριν (Nachmani, 1999). Ωστόσο, στην Ελλάδα ερμηνεύτηκαν από πολλούς αναλυτές ως «ανάσταση» μιας μακροχρόνιας πολιτικής και στρατιωτικής συμμαχίας, η οποία θα είχε σοβαρές επιπτώσεις για την περιφερειακή δύναμη, όχι μόνο γιατί θα «ενίσχυε τη στρατιωτική ικανότητα της Τουρκίας», αλλά και γιατί η οικειοποίηση του ισχυρού ισραηλινού λόμπι «θα αύξανε την επιρροή της Τουρκίας στη διεθνή σκηνή» .

Η αντίληψη ότι η ελληνοτουρκική ισορροπία δυνάμεων γέρνει υπέρ της Τουρκίας επιβεβαιώθηκε από το ευρέως κοινό επιχείρημα ότι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχε αυξήσει τη γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας και ότι η τουρκο-ισραηλινή συνεργασία ήταν απλώς ένα κομμάτι στην προσπάθεια της Άγκυρας να γίνει μια «περιφερειακή ηγεμονική δύναμη». Η «εμπιστευτικότητα» που περιέβαλλε την τουρκο-ισραηλινή συνεργασία ενέτεινε περαιτέρω αυτόν τον φόβο, καθώς κατέστησε εύλογη την εικασία ότι οι δύο χώρες είχαν μια «μυστική ατζέντα», η οποία ήταν πιο εκτεταμένη από τις επίσημες σχέσεις τους (Μούρτος, 1999: 45). Προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευση της πολιτικής περιορισμού, η Ελλάδα δεν είχε άλλη επιλογή από το να προσπαθήσει να αντισταθμίσει τον τουρκο-ισραηλινό άξονα αναπτύσσοντας στενές πολιτικές και στρατιωτικές σχέσεις με χώρες που βρίσκονταν σε σύγκρουση με την Τουρκία, κυρίως με

τη Συρία. Αυτά τα επιχειρήματα διαδόθηκαν επίσης στον ευρύτερο πολιτικό λόγο, με τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης να εξαπολύουν τρομερή επίθεση στο Ισραήλ και τον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών Θεόδωρο Πάγκαλο να καταδικάζει σκληρά αυτή τη «συμμαχία αδικών που έφερνε την περιοχή πίσω στην κατάσταση του ψυχρού πολέμου» (Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, 24 Φεβρουαρίου 1998). Αν και η προβλεπόμενη στρατιωτική διπλωματία δεν εφαρμόστηκε πλήρως, η λογική του μηδενικού αθροίσματος του λόγου για την ασφάλεια κατέστησε λογικό το πάγωμα της ελληνο-ισραηλινής στρατιωτικής συνεργασίας.

Σε περίπτωση που η στρατιωτική συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ επανήλθε μετά από ένα ταξίδι του Έλληνα υπουργού Άμυνας Άκη Τσοχατζόπουλου στο Ισραήλ στις 13 Οκτωβρίου 1999 (Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, 14 Οκτωβρίου 1999). Αυτή η αναβίωση της ελληνο-ισραηλινής στρατιωτικής συνεργασίας κατέστη δυνατή μέσω δύο παράλληλων κινήσεων λόγου.

Το πρώτο ήταν ενσωματωμένο στη λογική του μηδενικού αθροίσματος του λόγου για την ασφάλεια, αλλά ανέτρεψε το επιχείρημα κατά της ελληνο-ισραηλινής προσέγγισης με τον ισχυρισμό ότι αρνούμενη να συνεργαστεί με το Ισραήλ η Ελλάδα απλώς «πίεζε την ισραηλινή κυβέρνηση πιο κοντά στην Άγκυρα» και ότι η αναβάθμιση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων θα «αντιστάθμιζε» ορισμένα από τα στρατιωτικά και διπλωματικά οφέλη που απολάμβανε η Τουρκία. Η δεύτερη κίνηση, η οποία ήταν πιο ουσιαστική, βασίστηκε στην εικόνα της Ελλάδας ως ειρηνικής χώρας και τη συνδύασε με την ευρωπαϊκή της ιδιότητα.

Αντί να προσπαθεί να αντισταθμίσει την Τουρκία, η Ελλάδα θα πρέπει να προσπαθήσει να διατηρήσει καλές σχέσεις με όλες τις χώρες της περιοχής, να συμβάλει στην ειρηνευτική διαδικασία και να γίνει φορέας στενότερης συνεργασίας με την ΕΕ. Το σκεπτικό πίσω από αυτή τη στροφή ήταν διπλό. Τουλάχιστον, η εδραίωση της περιφερειακής σταθερότητας θα μείωνε την ικανότητα της Τουρκίας να ακολουθήσει επιθετικές πολιτικές (Ζαμπούρας, 2001: 265). Στην καλύτερη περίπτωση, η υπέρβαση της πολιτικής εξουσίας θα έπειθε την Τουρκία να εγκαταλείψει τις ηγεμονικές της φιλοδοξίες. Από αυτή την άποψη, η αναβίωση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων μπορεί να ειπωθεί ότι συνδέονται άρρηκτα με μια ευρύτερη αλλαγή στην πολιτική της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας, όπως αποδεικνύεται από την «πολιτική δέσμευσης» που ξεκίνησε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1999 (Gundogdu, 2001).

Η Ελλάδα διατηρεί ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με όλους τους λαούς της Μέσης Ανατολής από τα αρχαία χρόνια. Αυτή η περιοχή είναι μέρος της ευρύτερης γειτονιάς της Ελλάδας και ως εκ τούτου συγκαταλέγεται στις προτεραιότητες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Το παλαιστινιακό ζήτημα βρίσκεται φυσικά στο επίκεντρο των προσπαθειών που γίνονται υπέρ της ειρήνης, της ασφάλειας, της σταθερότητας και της ανάπτυξης, προσπάθειες στις οποίες η Ελλάδα συμβάλλει τόσο διμερώς όσο και περιφερειακά, καθώς και στο πλαίσιο της Ε.Ε.

Η Ελλάδα υποστηρίζει σθεναρά και σταθερά το αναφαίρετο δικαίωμα των Παλαιστινίων σε μια εθνική κατοικία εντός διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων καθώς και το αναφαίρετο δικαίωμα του Ισραήλ να συνυπάρχει σε ένα περιβάλλον ειρήνης και ασφάλειας με τους γείτονές του. Τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών και η διεθνής έννομη τάξη παρέχουν το κατάλληλο πλαίσιο για την επίτευξη μόνιμης λύσης στο παλαιστινιακό ζήτημα.

Εκτιμώντας τις στενές σχέσεις της με τους λαούς της περιοχής, η Ελλάδα επιδιώκει να συμβάλει ενεργά στις προσπάθειες που γίνονται για την εδραίωση της ειρήνης στην περιοχή. Η ιδιαίτερη συνεισφορά της Ελλάδας έχει συχνά επικεντρωθεί στην προώθηση σχέσεων και επαφών σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών καθώς και στη διευκόλυνση του ευρύτερου διαλόγου μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Με πρωτοβουλία του Έλληνα αναπληρωτή υπουργού Γιάννου Κρανιδιώτη διεξήχθησαν συναντήσεις μεταξύ εκπροσώπων όλων των πολιτικών κομμάτων στις ισραηλινές και παλαιστινιακές νομοθετικές συνελεύσεις υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών κατά τα έτη 1998-1999. Αυτή η πρωτοβουλία επέτρεψε την πραγματοποίηση επαφών και την ανταλλαγή απόψεων, για πρώτη φορά, μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων βουλευτών και είχε θετικό αντίκτυπο στην ισραηλινή και παλαιστινιακή κοινή γνώμη.

Η χώρα μας διοργάνωσε επίσης, το καλοκαίρι του 2008, την «κρουαζιέρα αγάπης» στα ελληνικά νησιά στην οποία συμμετείχαν Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι φοιτητές στο πλαίσιο της δημιουργίας σχέσεων εμπιστοσύνης και στενότερων δεσμών μεταξύ των δύο λαών, μια πολύ επιτυχημένη πρωτοβουλία.

Η Ελλάδα μαζί με την Κύπρο ξεκίνησαν πρόσφατα μια πρωτοβουλία για την εκτόνωση της ανθρωπιστικής κρίσης στη Γάζα.

Σε πολιτικό επίπεδο, η πάγια θέση της Ελλάδας είναι ότι μόνο μια συμφωνημένη λύση που θα κερδίσει τη συναίνεση του λαού μπορεί να είναι οριστική και διαρκής. Στο πλαίσιο αυτό, η

Ελλάδα υποστηρίζει και προωθεί σε διμερές, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, κάθε πρωτοβουλία που θα μπορούσε να συμβάλει στην αλλαγή της νοοτροπίας των συγκρούσεων και στη μετατροπή της σε μια νέα νοοτροπία υπέρ της ειρηνικής συνύπαρξης.

Παρά το γεγονός ότι το παλαιστινιακό ζήτημα βρίσκεται στο επίκεντρο της αραβο-ισραηλινής σύγκρουσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη η περιφερειακή διάσταση. Η πρόοδος που σημειώθηκε υπέρ του παλαιστινιακού μεσάζοντα κινδυνεύει να υπονομευθεί εάν δεν σημειωθεί παράλληλη πρόοδος όσον αφορά τους Λιβανέζους και Σύρους μεσάζοντες. Επιπλέον, οι εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής επηρεάζουν, συχνά αρνητικά, την ειρηνευτική διαδικασία και γι' αυτό η Αραβική Ειρηνευτική Πρωτοβουλία είναι ζωτικής σημασίας καθώς παρέχει το περιφερειακό πλαίσιο που είναι απαραίτητο για την προώθηση της ειρήνης.

Αναμφίβολα, μια θεμελιώδης παράμετρος για τη διατήρηση της δυναμικής στην ειρηνευτική διαδικασία είναι η επιτόπια κατάσταση. Στο πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητο να αποφευχθούν μονομερείς πράξεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την έκβαση των διαπραγματεύσεων για το τελικό καθεστώς, οι οποίες θα οδηγήσουν σε ντε φάκτο καταστάσεις.

Αυτό ισχύει και στην περίπτωση των ισραηλινών εποικιστικών δραστηριοτήτων στα κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη, πρακτική που δεν είναι σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα δεν θα αναγνωρίσει τις αλλαγές που αφορούν το εδαφικό καθεστώς πριν από το 1967, εκτός αν αυτές συμφωνηθούν μεταξύ των δύο μερών, θέση την οποία εξάλλου έχουν υιοθετήσει τόσο η ΕΕ όσο και το διπλωματικό Κουαρτέτο της Μέσης Ανατολής.

Ταυτόχρονα, ωστόσο, πρέπει να αποφεύγονται ενέργειες που δημιουργούν έναν φαύλο κύκλο βίας που τροφοδοτεί τις συγκρούσεις.

Υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αντιμετωπιστεί ο ανθρωπιστικός αγώνας στη Γάζα. Είναι επίσης σημαντικό να προετοιμαστεί το έδαφος ώστε οι Παλαιστίνιοι να αποκτήσουν σταδιακά τη δυνατότητα να δημιουργήσουν οργανωμένες δομές τόσο οικονομικά όσο και θεσμικά προκειμένου να προχωρήσουν ομαλά στην ίδρυση ενός παλαιστινιακού κράτους. Αυτός ακριβώς είναι ο στόχος του σχεδίου του Παλαιστίνιου Πρωθυπουργού, κ. Φαγιάντ, ενός σχεδίου του οποίου η εφαρμογή μέχρι στιγμής ήταν επιτυχής.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο από αυτή την άποψη. Όχι μόνο είναι ο κύριος πάροχος οικονομικής και ανθρωπιστικής βοήθειας στους Παλαιστίνιους, αλλά

ταυτόχρονα μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη δημιουργία δημόσιων θεσμών και υποδομών, ενώ παράλληλα θέτει τις βάσεις για την ίδρυση ενός νέου παλαιστινιακού κράτους.

Η ισχυρή διπλωματική και οικονομική εμπλοκή της Ελλάδας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και η δέσμευσή της να προσχωρήσει στον σκληρό πυρήνα της ευρωπαϊκής διαδικασίας ολοκλήρωσης συνέπεσε με τη σταδιακή παραμέληση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Μέση Ανατολή.

Ενώ οι συνέπειες αυτής της οπτικής γίνονται όλο και πιο αισθητές στην περιοχή, τα τελευταία χρόνια υπάρχει σαφής βελτίωση στις σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ, το οποίο έχει προσθέσει μια σημαντική διάσταση στην Ελλάδα και στην πολιτική της προς τη Μέση Ανατολή. Μάλιστα οι δύο χώρες έχουν περάσει σε νέα εποχή στενών πολιτικών, διπλωματικών και οικονομικών συνεργασιών μετά από επιφανειακές σχέσεις δεκαετιών, επιτέλους ανέπτυξαν το μεταξύ τους δυναμικό. Από την άλλη πλευρά όμως, αυτό το εγχείρημα απαιτούσε πολύ λεπτές επεμβάσεις από την ελληνική διπλωματία διότι θα έθιγε την αραβική Μέση Ανατολή αλλά και γιατί δεν θα έπρεπε να εμφανιστεί ως σπασμωδική αντίδραση εξαιτίας της επιδείνωσης των σχέσεων Ισραήλ-Τουρκίας. Επιπλέον, η ανακάλυψη των ενεργειακών πόρων στην ανατολική Μεσόγειο πρόσθεσε μια νέα παράμετρο στο πλέγμα των περιφερειακών σχέσεων. Η ανακάλυψη φυσικού αερίου στα υπεράκτια εδάφη Ισραήλ και Κύπρου θα μπορούσαν να προωθήσουν την περιφερειακή συνεργασία ή να πυροδοτήσουν περιφερειακές συγκρούσεις, ανάλογα με τις πολιτικές επιλογές των βασικών συντελεστών.

Η Ελλάδα αξιοποιώντας το πολιτιστικό, στρατιωτικό και θεσμικό κεφάλαιο της μπορεί να σχεδιάσει πολιτικές που θα συνεισφέρουν ουσιαστικά στην επίλυση των συγκρούσεων της Μέσης Ανατολής, διευκολύνοντας τη μεταβατική διαδικασία στα κράτη της «Αραβικής Άνοιξης» και ως εκ τούτου να γίνει και πάλι ένας σημαντικός περιφερειακός παράγοντας. Αυτές οι πρωτοβουλίες μπορούν να προωθηθούν μέσω των ευρωπαϊκών θεσμών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ή της Ένωσης για τη Μεσόγειο, ή σε διμερή συνεργασία των ευρωπαϊκών αρχών.

Κάποιες προτάσεις πολιτικής οι οποίες δεν θα απαιτούσαν επενδύσεις, τόσο σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, στις παρούσες κρίσιμες συνθήκες είναι οι εξής:

- η Ελλάδα μπορεί να διεκδικήσει ηγετική θέση στην αντιμετώπιση της πειρατείας της Αφρικής,

- να πραγματοποιήσει εκστρατεία για την προστασία των δικαιωμάτων της χριστιανικής κοινότητας στη Μέση Ανατολή
- να αναλάβει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα κατάρτισης για τη δημιουργία θεσμών στα αραβικά μεταβατικά κράτη.

2.4 Προστασία των Δικαιωμάτων της Χριστιανικής Κοινότητας

Οι χριστιανικές κοινότητες στη Μέση Ανατολή υπήρξαν από τα μεγαλύτερα θύματα της αντιπαράθεσης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και του ριζοσπαστικού ισλαμισμού. Ενώ η θέση τους ήταν σχετικά σταθερή κάτω από τα αυταρχικά καθεστώτα που κυβέρνησαν την Αραβική Μέση Ανατολή από τη δεκαετία του 1960. Η άνοδος του ριζοσπαστικού Ισλαμισμού, η στρατιωτική εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή και η κρίση νομιμότητας, επηρέασαν τα κράτη της Μέσης Ανατολής και αποσταθεροποίησαν τη θέση τους.

Μάλιστα οι χριστιανικές κοινότητες θεωρήθηκαν ως «ο εσωτερικός εχθρός» από τους ριζοσπάστες ισλαμιστές και ως ένα πέμπτο μέτωπο στο πλαίσιο της σύγκρουσης των πολιτισμών», και προκλήθηκαν αυξανόμενες διώξεις και πιέσεις.

Ενώ το κράτος των χριστιανών της Μέσης Ανατολής υπήρξε τεκμηριωμένα σε δυτικές αναφορές, πολλοί χριστιανοί εμφανίστηκαν απρόθυμοι να συνεργαστούν με ΜΚΟ ή με τις κυβερνήσεις για να προωθηθεί μια ατζέντα φιλελεύθερης μεταρρύθμισης. Έχοντας επίγνωση της επιτυχίας των εκστρατειών δυσφήμισης που θα τους παρουσίαζαν ως συνεργάτες των δυτικών ιμπεριαλιστών κατά των συμφερόντων των χωρών τους, ενισχύοντας έτσι την άποψη ότι αποτελούν το «πέμπτο μέτωπο» του αραβικού κόσμου, δεν εμπλέκονται στην πολιτική και εμφανίζονται αποστασιοποιημένοι. Η περίπτωση του Ιράκ ήταν διδακτική ως προς το σεβασμό. Πριν από την εισβολή των ΗΠΑ στη χώρα το 2003, οι χριστιανοί υπολογίζονταν από 800.000 μέχρι 1,4 εκατ. οι οποίοι έπειτα από μια δεκαετία σχεδόν, μειώθηκαν κατά 500.000. Αυτό ήταν συνέπεια των αντιχριστιανικών τρομοκρατικών ενεργειών κατά των χριστιανών. Πολλές επιθέσεις οργανώθηκαν από την Αλ Κάιντα ή από θυγατρικές της. Οι επιθέσεις αυτές υποδαύλιζαν τις συγκρούσεις στο εσωτερικό της Μέσης Ανατολής και αποσταθεροποίησαν τις κοινωνίες. Η μεγαλύτερη τρομοκρατική ενέργεια υπήρξε στις 31 Οκτωβρίου του 2010, όταν πέντε ισλαμιστές τρομοκράτες επιτέθηκαν στη Συριακή Καθολική Εκκλησία στη Βαγδάτη. Σκοτώθηκαν ιερείς, προσκυνητές και μέλη της ιρακινής ασφάλειας και την ευθύνη ανέλαβαν το «Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ», μία τρομοκρατική οργάνωση που συνδέεται με την Αλ

Κάιντα στο Ιράκ. Τέτοια περιστατικά οδήγησαν σε αυξανόμενη ανασφάλεια μεταξύ των Χριστιανών του Ιράκ, με αποτέλεσμα, εκατοντάδες χιλιάδες Χριστιανοί του Ιράκ να εκτοπιστούν σε ασφαλέστερες περιοχές εντός της χώρας ή να διαφύγουν στη γειτονική Συρία και προς τη Δύση. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι χριστιανοί φοβούνται για την άνοδο καθεστώτων που βασίζονται στη σαρία και για την απότομη αύξηση της θρησκευτικής βίας. Αρα συχνά παίρνουν ουδέτερη θέση στις Εξεγέρσεις της «Αραβικής Άνοιξης» και εμφανίζεται ως λογική αντίδραση, επιλέγοντας το «λιγότερο κακό» ενός καταπιεστικού αλλά όχι ενεργά αντιχριστιανικού καθεστώτος. Οι θρησκευτικές κοινότητες διάλεξαν να μην εμπλακούν στην ανταρσία, τόσο στην Αίγυπτο όσο και στη Συρία όπου υπήρχε αβεβαιότητα για τη σύνδεση του μεταεπαναστατικού καθεστώτος με τις ισλαμιστικές κινήσεις και την πιθανή περιθωριοποίηση των θρησκευτικών κοινοτήτων. Τα περιστατικά αντιχριστιανικής βίας τον Οκτώβριο του 2011 στην Αίγυπτο ανέδειξαν το επείγον της κατάστασης να αναπτυχθούν πολιτικές για την προστασία των χριστιανικών κοινοτήτων στη Μέση Ανατολή. Η απειλή του ριζοσπαστικού σουνιτικού ισλαμικού μεταεπαναστατικού καθεστώτος είχε αναδειχθεί από το συριακό καθεστώς το οποίο προειδοποιούσε για την άνοδο ενός σεχταριστικού εμφυλίου εάν έχανε την εξουσία. Στο μεγαλύτερο μέρος των αραβικών επαναστάσεων δεν βρισκόταν ψηλά στην ατζέντα το θέμα της θρησκείας. Αιφνιδιάζει το γεγονός ότι η «Αραβική Άνοιξη» δεν ήταν κίνημα ισλαμιστών ριζοσπαστών –και της Αλ Κάιντα– ωστόσο, τα επαναστατικά κινήματα στις αραβικές χώρες μπορεί να μην αποκτήσουν ισλαμιστική χροιά.

Η Ελλάδα απολαμβάνει ιδιαίτερους ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με τους Χριστιανούς της Μέσης Ανατολής. Η παρουσία του Ορθόδοξου Πατριαρχείου στη Δαμασκό, στην Αλεξάνδρεια και στην Ιερουσαλήμ πιστοποιεί τους πολιτιστικούς και ιστορικούς δεσμούς μεταξύ Ελλάδας και Μέσης Ανατολής. Οι ανατολικές εκκλησίες της Μέσης Ανατολής είναι πολιτιστικά πιο κοντά στην Ορθοδοξία και στην Ελλάδα παρά σε κάθε άλλο χριστιανικού δόγματος ευρωπαϊκού κράτους. Ενώ η ελληνική εξωτερική πολιτική έχει παραμελήσει τη Μέση Ανατολή και τους περιφερειακούς δεσμούς της από το τέλος του Ψυχρού πολέμου υπάρχει σε αυτές σημαντικό δυναμικό.

Η πολιτιστική διπλωματία είναι ένα χρήσιμο εργαλείο του οποίου η εφαρμογή θα μπορούσε να είναι ένας από τους τρόπους επανεισαγωγής της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η πολιτιστική συγγένεια με τη Μέση Ανατολή είναι ένας μοναδικός συνδυασμός που υπογραμμίζει το εποικοδομητικό ρόλο που θα μπορούσε να παίξει η Ελλάδα χτίζοντας γέφυρες προς τον χριστιανικό πληθυσμό της

Μέσης Ανατολής και υπερασπίζοντας τα νόμιμα δικαιώματά τους στο πλαίσιο του μετασχηματισμού του καθεστώτος και της οικοδόμηση κράτους. Η ελληνική δέσμευση πρέπει να είναι τόσο βραχυπρόθεσμη όσο και μεσοπρόθεσμη. Η άμβλυνση της προσφυγικής κρίσης στο Ιράκ και τη Συρία είναι πρωταρχικό βραχυπρόθεσμο μέλημα. Η παροχή της ανθρωπιστικής βοήθειας προς τους πρόσφυγες είναι μια χρήσιμη αρχή για να ακολουθήσουν διπλωματικές πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο με στόχο τη διευκόλυνση της επιστροφής τους. Μεσοπρόθεσμα, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην οικοδόμηση θεσμών σε κράτη υπό μετάβαση, έτσι ώστε τα χριστιανικά δικαιώματα να μη διακυβεύονται. Η Ελλάδα θα μπορούσε να αποτρέψει μέτρα που εισάγουν διακρίσεις στο νέο συνταγματικό και νομοθετικό καθεστώς των κρατών της Μέσης Ανατολής που φιλοξενούν χριστιανικές κοινότητες. Δεδομένου ότι οι ισλαμιστικές πολιτικές οργανώσεις στον απόηχο της Αραβικής Άνοιξης προβάλλουν μια ισχυρότερη φωνή σεβασμού για τις δημοκρατικές αρχές, είναι επιτακτική η ανάγκη να οδηγηθούν σε πλειοψηφικά ή μεροληπτικά καθεστώτα κατά των χριστιανών και άλλων θρησκευόμενων κοινοτήτων. Αυτό είναι ακόμη πιο σημαντικό όσο οι κλήσεις για την εγκαθίδρυση καθεστώτων που βασίζονται στη σαρία έχουν αναπτυχθεί σε χώρες με χριστιανικές κοινότητες όπως η Αίγυπτος. Το αποτέλεσμα της μετάβασης της Αιγύπτου θα μπορούσε να λειτουργήσει ως παράδειγμα για ολόκληρη τη Μέση Ανατολή, δεδομένου του σημαντικού μεγέθους της κοπτικής μειονότητας της Αιγύπτου και τις αυξανόμενες πιέσεις για τον εξισλαμισμό του κράτους στον απόηχο της Αιγυπτιακής επανάστασης. Επιπλέον, πρέπει να δοθεί προσοχή στην προώθηση της ισότιμης εκπροσώπησης των χριστιανών σε γραφειοκρατικές θέσεις, ανάλογα με τη δημογραφική τους ισχύ εκμηδενίζοντας τις αρχές διάκρισης. Η Ελλάδα αξιοποιώντας τις καλές σχέσεις της με το μουσουλμανικό κόσμο, μπορεί να παίξει το ρόλο ενός έντιμου διαμεσολαβητή και μπορεί να βοηθήσει στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής που μπορεί να αντιμετωπίσει τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες της περιοχής. Είναι η μόνο ευρωπαϊκή και δυτική χώρα που μπορεί να εμπλακεί σε υποθέσεις της Μέσης Ανατολής χωρίς να χρησιμοποιήσει αναμνήσεις των «Σταυροφοριών», μια αφήγηση που οι ριζοσπαστικοί ισλαμιστές έχουν εμπλακεί ξανά και ξανά με μαεστρία προκειμένου να δαιμονοποιήσουν τις μεταρρυθμιστικές φιλοδυτικές πολιτικές ώστε να αποτραπεί η διάδοση των φιλελεύθερων δημοκρατικών θεσμών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Μέση Ανατολή. Η άμβλυνση των χριστιανικών φόβων σχετικά με τη φύση των μεταεπαναστατικών καθεστώτων θα συμβάλει σημαντικά στη στήριξή τους για τη μετάβαση στη δημοκρατική μεταρρύθμιση. Οι χριστιανικές κοινότητες θα μπορούσαν να ξεφύγουν από τα διλήμματα ασφάλειας και να εγκρίνουν τα καθεστώτα της «Αραβικής

Άνοιξης» και παίζουν ένα ζωτικό ρόλο στην ενοποίησή τους. Αυτό θα ήταν μία ουσιαστική συμβολή στην οικοδόμηση της ειρήνης στη Μέση Ανατολή και να βοηθήσει στην αποκατάσταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής σε μια από τις ιστορικές εστιακές περιοχές της.

2.5 Η νέα στρατηγική της Ελλάδας

Η νέα περιφερειακή στρατηγική της Ελλάδας ξεδιπλώθηκε ως απάντηση σε μια ορμητική βιασύνη από την Τουρκία, αν και τα στοιχεία της είχαν ήδη διαφανεί για αρκετά χρόνια. Για να αντιμετωπίσει βιώσιμα τα τουρκικά σχέδια, η Ελλάδα πρέπει να αντιμετωπίσει με συνέπεια κάποιες ενέργειες οι οποίες προωθούν μια αξιόπιστη και ενοποιητική περιφερειακή αρχιτεκτονική. Αυτό βασίζεται σε τρεις άξονες: οικονομικό, διπλωματικό και στρατιωτικό.

Σε οικονομικό επίπεδο, εκτός από το ζήτημα του φυσικού αερίου, μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις είναι να διασφαλιστεί ο έλεγχος των διαδρόμων σύνδεσης μεταξύ της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής αφενός και της Ευρώπης αφετέρου καθώς και το σημείο άφιξης για να συνδεθούν με την υπόλοιπη Ευρώπη. Εξ ου και μια ορισμένη αντιπαλότητα μεταξύ, αφενός, της Ιταλίας και της Μάλτας, οι οποίες, λόγω των προνομιακών οικονομικών, εμπορικών και πολιτικών σχέσεών τους με την Τουρκία, επιθυμούν να αποφύγουν την παρουσία της τελευταίας στη Μεσόγειο για να υποστηρίξουν το διαμεσογειακό τους δίκτυο σύνδεσης (Michaël Tanchum, 2020), και από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα (Michaël Tanchum, 2021) και η Αίγυπτος, που υποστηρίζονται από τη Γαλλία. Σε αυτό το πλαίσιο, ο κινεζικός παράγοντας είναι καθοριστικός. Τώρα που ελέγχεται από τη γιγαντιαία COSCO, ο Πειραιάς έγινε το κορυφαίο λιμάνι στη Μεσόγειο για εμπορευματοκιβώτια το 2019 (μπροστά από τη Βαλένθια) (www.journalmarinemarchande.eu). Σε συνδυασμό με την ένταξη της Ελλάδας από την Κίνα στο μηχανισμό συνεργασίας της με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης το 2019 (news.cgtn.com, 2019), αυτό ενισχύει σημαντικά την περιφερειακή στρατηγική της Ελλάδας για την προσέλκυση ροών θαλάσσιου εμπορίου. Από αυτή την άποψη, η συνεργασία με την Αίγυπτο, η οποία ελέγχει τη Διώρυγα του Σουέζ (www.egypttoday.com), αλλά και με τη Σαουδική Αραβία, που συνορεύει με την Ερυθρά Θάλασσα, είναι προφανώς απαραίτητη. Όσον αφορά αυτή τη νέα περιφερειακή στρατηγική, η Ελλάδα πρέπει, ωστόσο, να λάβει υπόψη τον κινεζικό παράγοντα, ακόμη και αν η ικανότητα του Πεκίνου να ασκεί πίεση στην Αθήνα δεν πρέπει να υπερεκτιμηθεί, επειδή οι αμερικανικές αρχές διατηρούν αρκετές βασικές βάσεις στην Ελλάδα και παρακολουθούν με

εγρήγορση στο Αιγαίο Πέλαγος.

Σε διπλωματικό επίπεδο, ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών, Νίκος Δένδιας, ανέλαβε το πολύ δύσκολο έργο της ίδρυσης, από τη Βόρεια Αφρική έως τη Μέση Ανατολή, μιας ομάδας κρατών ευνοϊκών για την περιφερειακή αρχιτεκτονική που προωθεί η Ελλάδα. Καταγγέλλοντας παράλληλα τον τουρκικό επεκτατισμό. Το πρόσφατο φόρουμ «Philia» (που σημαίνει «φιλία» στα ελληνικά) (www.arabnews.com), που συγκέντρωσε την Κύπρο, τα ΗΑΕ, τη Σαουδική Αραβία, την Αίγυπτο, το Μπαχρέιν και τη Γαλλία, αλλά όχι την Ιταλία, είναι χαρακτηριστικό της προσπάθειας αυτής της Ελλάδας να λειτουργήσει τον κόμβο μεταξύ του Κόλπου και της Μεσογείου, τοποθετώντας τον, ως σημείο εισόδου στην Ευρώπη, ώστε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα την επιθετική στρατηγική της Τουρκίας για κατάληψη του χώρου της Ανατολικής Μεσογείου. Επιπλέον, η απόφαση της Αθήνας να αποκαταστήσει μια αντιπροσωπεία στη Δαμασκό (www.mfa.gr), να ανοίξει πρεσβεία στη Σενεγάλη και να επικαλεστεί την αύξηση της ευρωπαϊκής παρουσίας - συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής - στο Σαχέλ (www.mfa.gr 28) μαρτυρά ότι η Ελλάδα κατάλαβε το γεγονός ότι τα θέματα της Ανατολικής Μεσογείου, του Σαχέλ και της Μέσης Ανατολής είναι πλέον αλληλένδετα.

Σε στρατιωτικό επίπεδο, η Ελλάδα έχει συνάψει συμφωνία με το Ισραήλ για την ενοικίαση μη επανδρωμένων αεροσκαφών Heron, καθώς και τη δημιουργία ενός διεθνούς εκπαιδευτικού κέντρου για πιλότους μαχητικών αξίας 1,4 δισεκατομμυρίων σε 20 χρόνια, συνοδευόμενο από την πώληση και τον εκσυγχρονισμό εκπαιδευτικών αεροσκαφών. Το κέντρο αυτό θα βρίσκεται στην Καλαμάτα, στα νοτιοδυτικά της Πελοποννήσου, και θα το διαχειρίζεται η ισραηλινή εταιρεία Elbit Systems. Αυτά τα νέα μέτρα θα ενισχύσουν ακόμη περισσότερο την αποτρεπτική αξία της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας. Όσον αφορά το στρατό, η Ελληνική Στρατιωτική Βιομηχανία Οχημάτων (ΕΛΒΟ), που αντιμετωπίζει προβλήματα, αγοράστηκε από κοινοπραξία ισραηλινών εταιρειών και θα ανανεώσει τα επόμενα χρόνια τον στόλο φορτηγών και άλλων οχημάτων του στρατού.

Κεφάλαιο 3

3.1 Βοηθώντας στην οικοδόμηση θεσμών και δεσμών στις μεταβατικές περιόδους της «αραβικής άνοιξης»

Καθώς εκτυλίσσεται η «Αραβική Άνοιξη», αυξάνεται ο αριθμός των κρατών που αντιμετωπίζουν την τρομερή πρόκληση της μετάβασης. Ενώ τα περιφρονημένα παλιά καθεστώτα έχουν καταρρεύσει, δεν είναι βέβαιο ότι η μετάβαση θα είναι ομαλή. Θα είναι ένα έργο με βαρύνουσα σημασία να αντικατασταθούν οι αυταρχικοί, διεφθαρμένοι και αναποτελεσματικοί θεσμοί με θεσμούς συμμετοχικούς, διαβουλευτικούς και δημοκρατικούς. Οι λαοί της Μέσης Ανατολής μπορούν να υποστηριχθούν από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς και την Ελλάδα. Μια τέτοια πρωτοβουλία θα ήταν μείζονος σημασίας και είναι πιθανό να είναι περισσότερο επιτυχημένη εάν προέρχεται από ευρωπαϊκές χώρες με μεγαλύτερη πολιτιστική και ιστορική συγγένεια με τη Μέση Ανατολή. Η Ελλάδα θα μπορούσε, για παράδειγμα, να προσφέρει κρίσιμης σημασίας διοικητική υποστήριξη για την ανάπτυξη αποτελεσματικών εκλογικών μηχανισμών σε χώρες όπως η Τυνησία, η Αίγυπτος ή η Λιβύη. Η δημιουργία αποτελεσματικών και αξιόπιστων εκλογικών μηχανισμών είναι υψίστης σημασίας προκειμένου να επιτραπεί η αυθεντική έκφραση της λαϊκής βούλησης στις επερχόμενες εκλογές.

Αναμφίβολα δεν είναι ολόκληρη η ελληνική διοίκηση που μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο. Ενώ είναι αλήθεια ότι μεγάλα τμήματα της ελληνικής διοίκησης δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως πρότυπα αποτελεσματικότητας και διαφάνειας, αλλά υπάρχουν ορισμένα συστήματα αριστείας των οποίων τις πρακτικές θα μπορούσαν να μιμηθούν. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το γραφείο του Διαμεσολαβητή. Η υιοθέτηση και λειτουργία του Έλληνα Συνηγόρου του Πολίτη υπήρξε μια ανεπιφύλακτη επιτυχία και έχει αντιμετωπίσει το κρίσιμο ζήτημα γραφειοκρατικής διαφάνειας και απόκρισης. Η Ελλάδα μάλιστα ήδη το πέτυχε διότι παρείχε βοήθεια για την ίδρυση του Διαμεσολαβητή στην Τουρκία. Ο πολλαπλασιασμός των γραφείων του διαμεσολαβητή στα κράτη της «Αραβικής Άνοιξης» είναι μια ευπρόσδεκτη εξέλιξη, όσον αφορά τη δημιουργία θεσμών και την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της Ελλάδας είναι ένα

άλλο όργανο του οποίου η επιτυχία θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως πρότυπο στη διαδικασία οικοδόμησης θεσμών στις χώρες της «Αραβικής Άνοιξης».

Η συμβολή του σχετικά με την επιβολή της συμμόρφωσης των διοικητικών πράξεων με το σύνταγμα, είναι πολύτιμη και μαρτυρεί τη χρησιμότητα των εξαγωγικών θεσμικών σχεδιασμών προς τις χώρες της "Αραβικής άνοιξης." Επιπλέον, η Ελλάδα θα μπορούσε να βοηθήσει στην κάλυψη ενός επιπλέον βασικού θεσμικού ελλείμματος των αραβικών κρατών μεσοπρόθεσμα, τη δημιουργία αστικής και ποινικής δικαιοσύνη. Η σημασία ενός καλά εκπαιδευμένου και αποτελεσματικού δικαστικού σώματος είναι απόλυτη για την επιτυχή λειτουργία ενός δημοκρατικού κράτους και δεν μπορεί να υπερεκτιμηθεί.

Στους δικαστές της Μέσης Ανατολής έχει συχνά προσαφθεί μεταχείριση με καχυποψία και θεωρούνται ως υπερασπιστές των αυταρχικών καθεστώτων συστηματικοί παραβάτες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των κανόνων του νόμου. Η αλλαγή αυτής της αντίληψης θα ήταν ύψιστης σημασίας για την οικοδόμηση της νομιμότητας του νέου καθεστώτος. Θα μπορούσε να οργανωθεί από το ελληνικό κράτος μια σειρά εργαστηρίων και σεμιναρίων προς βοήθεια των μεταβατικών κρατών της Μέσης Ανατολής, ώστε οι κατώτεροι δικαστές να είναι εξοικειωμένοι με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, τους κανόνες και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Προστασία της ατομικής ελευθερίας, της θρησκευτικής ελευθερίας και η ελευθερία της έκφρασης πρέπει να είναι μεταξύ των υψηλότερων προτεραιοτήτων. Το δικαστικό σώμα αποτελεί ένα παράδειγμα ή έναν κρατικό τομέα όπου η κατάλληλη εκπαίδευση θα μπορούσε να έχει γρήγορα και ευεργετικά αποτελέσματα με τη βοήθεια και την εμπειρία της Ελλάδας.

Παρότι οι αρνητικές συνέπειες της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης για τη διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής θέτει ορισμένα πλαίσια στη διπλωματική ικανότητα της Ελλάδας και κυρίως με την περιορισμένη διαθεσιμότητα των οικονομικών πόρων και του διπλωματικού κεφαλαίου. Ακόμα και κάτω από τις παρούσες αντίξοες συνθήκες που διαδραματίζονται στην Ελλάδα, μπορεί να παίξει εποικοδομητικό ρόλο στον μετασχηματισμό της νότιας και νοτιοανατολικής γειτονιάς της. Υπάρχει άφθονο απραγματοποίητο δυναμικό, όπως είναι η συμβολή της στην ειρήνη, στην ασφάλεια και στη σταθερότητα της περιοχής. Η Ελλάδα διατηρεί σημαντικούς στρατιωτικούς, πολιτιστικούς και θεσμικούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να λειτουργήσουν με στόχο την προώθηση του περιφερειακού της ρόλου και την εδραίωση της θέσης της στη χάραξη ευρωπαϊκών

εξωτερικών μηχανισμών πολιτικής για τη Μέση Ανατολή. Η προστασία των χριστιανικών κοινοτήτων στη Μέση Ανατολή και η οικοδόμηση των θεσμών στα Αραβικά μεταβατικά κράτη είναι παραδείγματα του ρόλου που θα μπορούσε να παίξει η Ελλάδα στη Μέση Ανατολή. Τέτοιες πρωτοβουλίες μπορούν να βοηθήσουν στην αποκατάσταση της διεθνούς εικόνας της Ελλάδας και να την επανατοποθετήσει στην πρώτη γραμμή των εξελίξεων στη Μέση Ανατολή.

Μετά από αρκετά χρόνια ουδέτερης στάσης για τον αραβικό κόσμο, πρόσφατα η Ελλάδα φαίνεται να κάνει δυναμική επιστροφή στις αραβο-μουσουλμανικές χώρες. Έχει συνάψει με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) μια σειρά συμφωνιών συνεργασίας (greekcitytimes), αλλά και μια στρατηγική εταιρική σχέση συμπεριλαμβανομένης μιας συμφωνίας αμοιβαίας άμυνας (ekathimerini) που υπογράφηκε στις 18 Νοεμβρίου 2020, πρώτη για την Ελλάδα σε πλαίσιο εκτός NATO. Θεωρητικά, αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση επίθεσης, θα μπορούσε να βασιστεί στην υποστήριξη της αξιόλογης Πολεμικής Αεροπορίας των ΗΑΕ. Σημάδι της νέας δυναμικής στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, τέσσερα εμιρατικά F-16 τοποθετήθηκαν στην Κρήτη τουλάχιστον τον Αύγουστο, εν μέσω κρίσης με την Τουρκία. Επιπλέον, αυτή η συνεργασία θα μπορούσε να αποδειχθεί μεγάλο όφελος για την Πολεμική Αεροπορία μακροπρόθεσμα, δεδομένης της ομοιότητας του εξοπλισμού που χρησιμοποιούν οι δύο στρατοί που επιθυμούν και οι δύο να αποκτήσουν F-35 stealth μαχητικά βομβαρδιστικά και που έχουν ήδη εκσυγχρονίσει το F-16s.

Με τη Σαουδική Αραβία, οι σχέσεις είναι πιο χαμηλών τόνων αλλά αναπτύσσονται, εκμεταλλευόμενες τον ανταγωνισμό Τουρκίας-Σαουδικής Αραβίας. Αυτό αφορά τον τομέα της αεροναυπηγικής (spa.gov.sa), και κυρίως το στρατιωτικό τομέα. Μάλιστα συμφωνήθηκαν ελληνο-σαουδαραβικοί αεροπορικοί ελιγμοί να πραγματοποιηθούν στη Μεσόγειο (arabnews). Η συμφωνία για την ανάπτυξη ελληνικών πυραύλων Patriot βρίσκεται επίσης σε διαδικασία υπογραφής κατόπιν αιτήματος των Αμερικανών, με στόχο την προστασία της Σαουδικής υποδομής πετρελαίου στην οποία στοχεύει τακτικά από το 2019. Σε αντάλλαγμα, το Ριάντ θα τα εκσυγχρονίσει αναλαμβάνοντας το κόστος. Η Ελλάδα παρ'όλα αυτά υπενθυμίζει ότι πρόκειται για αμυντικά όπλα και δεν επιθυμεί να συνδεθεί με ενεργό υποστήριξη στον πόλεμο στην Υεμένη (Saudi Press Agency).

Από την άλλη πλευρά, αυτό το άνοιγμα προς τον Κόλπο, το οποίο διευκολύνθηκε από την πρόσφατη εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ Ισραήλ και αρκετών αραβικών χωρών που λειτουργούσαν υπό την προηγούμενη αμερικανική διοίκηση, φαίνεται να είναι εις βάρος των ελληνο-ιρανικών σχέσεων, παρότι υπήρξαν εγκάρδιες για μεγάλο χρονικό διάστημα

(www.jpost). Πράγματι, τα φιλοελληνικά λόμπι στην Ουάσιγκτον φαίνεται να έχουν πλησιάσει περισσότερο εκείνα που είναι υπέρ του Ισραήλ, της Σαουδικής Αραβίας και των ΗΑΕ.

Κοντά στον αραβικό κόσμο μέχρι το 1990 (ημερομηνία αναγνώρισης του Ισραήλ από την Αθήνα), η Ελλάδα ενέτεινε τους δεσμούς της με το Τελ Αβίβ από το 2010 σε ένα πλαίσιο επιδείνωσης των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων. Η ελληνο-ισραηλινή συνεργασία, η οποία εμπλέκει την Κύπρο στα περισσότερα σχέδιά της, βασίζεται στη διπλή διάσταση της ενέργειας και του στρατού. Στο ενεργειακό μέτωπο, τα τρία κράτη σχεδιάζουν να εγκαταστήσουν το μακρύτερο υποβρύχιο καλώδιο τροφοδοσίας στον κόσμο (1.200 χιλιόμετρα), με στόχο τη σύνδεση του Ισραήλ με την Ευρώπη για την παροχή έκτακτης ανάγκης στο εβραϊκό κράτος. (The Times of Israel, 2021) Αλλά το εμβληματικό τους έργο είναι φυσικά αυτό του αγωγού φυσικού αερίου East Med (Israel Hayom, 2020). Ωστόσο, η περιφερειακή αρχιτεκτονική που συνεπάγεται, αλλά κυρίως το ζήτημα της τεχνικής σκοπιμότητας και της οικονομικής κερδοφορίας του, σπέρνει αμφιβολίες ως προς τις πραγματικές προοπτικές υλοποίησής του. Μέχρι να ξεκινήσει πραγματικά αυτό το έργο, τίποτα δεν είναι σίγουρο και μοιάζει περισσότερο με ένα γεωπολιτικό εργαλείο. Στο περιθώριο της ενέργειας, η Ελλάδα μόλις ανακοίνωσε ότι ανοίγει τις πόρτες της στους Ισραηλινούς τουρίστες, παρά την υγειονομική κρίση (The Jerusalem Post, 2021). Σε στρατιωτικό επίπεδο, η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ, η οποία ξεκίνησε τη δεκαετία του 2010 (Israel national News), βελτιώνεται τώρα και επικεντρώνεται στην κοινή εκπαίδευση, την ανταλλαγή πληροφοριών και την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο (The Jerusalem Post).

Το Ισραήλ προσφέρει στην Ελλάδα και την Κύπρο έναν άξονα Ανατολής-Δύσης συμπληρωματικό με τον άξονα Βορρά-Νότου που δημιουργήθηκε με την Αίγυπτο, ο οποίος τους επιτρέπει να καλύπτουν την ανατολική Μεσόγειο. Από την πλευρά τους, αυτές οι δύο ευρωπαϊκές χώρες προσφέρουν στο Ισραήλ μια άμεση σύνδεση με την Ευρώπη, καθώς και περιοχές εκπαίδευσης και περιφερειακού στρατηγικού βάθους που του λείπουν, ειδικά μετά την «απώλεια» της Τουρκίας, ενός πολύτιμου στρατιωτικού εταίρου του παρελθόντος (washingtoninstitute.org). Επιπλέον, η περιφερειακή πολιτική της προηγούμενης αμερικανικής κυβέρνησης δείχνει ότι είναι πλέον δυνατό να αναπτυχθούν δεσμοί με το εβραϊκό κράτος χωρίς να συνεπάγεται υποβάθμιση των σχέσεων με τον αραβικό κόσμο, εμποδίζοντας την τουρκική στρατηγική ομοσπονδίας του σουνιτικού κόσμου εναντίον του Ισραήλ. Η Παλαιστινιακή Αρχή και το Ισραήλ συμμετέχουν ακόμη και στο Φόρουμ Αερίου

της Ανατολικής Μεσογείου, που ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 2020, το οποίο τον Σεπτέμβριο έγινε περιφερειακός διακυβερνητικός οργανισμός με έδρα το Κάιρο (petroleum.gov.eg 19).

Με την Αίγυπτο, η Ελλάδα έχει αναπτύξει μια βαθιά στρατηγική σχέση από τότε που ο Πρόεδρος Αλ Σίσι ήρθε στην εξουσία το 2013, εντείνοντας τη στρατιωτική συνεργασία, στην οποία συμμετέχουν τακτικά η Γαλλία και τα ΗΑΕ (sis.gov.eg). Πολύ περισσότερο από τη στιγμή που το καθεστώς αλ-Σίσι, που συνδέεται στενά με το Ριάντ και το Άμπου Ντάμπι, έχει πολύ κακές σχέσεις με την Άγκυρα σχετικά με τη Λιβύη και την τουρκική υποστήριξη στην Αιγυπτιακή Μουσουλμανική Αδελφότητα. Παρ' όλα αυτά, η Αίγυπτος παραμένει επιφυλακτική και δεν επιθυμεί να ανταγωνιστεί την Τουρκία περισσότερο από όσο χρειάζεται, για παράδειγμα διατηρώντας ουδέτερη θέση στις θαλάσσιες οριοθετήσεις ανατολικά του 28ου μεσημβρινού, όπου η Ελλάδα διεκδικεί θαλάσσιες περιοχές από το συγκρότημα των Νήσων Καστελλορίζων, ισχυρισμός που απορρίφθηκε διακαώς από την Τουρκία. Η αποδοχή της Αιγύπτου να οριοθετήσει το όριο της σε σχέση με την Ελλάδα, στα ανατολικά του 28ου μεσημβρινού θα αποτελούσε μια θορυβώδη εκδήλωση δυσμένειας ενάντια στην Τουρκία, χωρίς να προκαλούνται τα ζωτικά της συμφέροντα.

Στην Ανατολική Μεσόγειο, η Αίγυπτος αποτελεί αδιαμφισβήτητη τη χώρα-κλειδί για το ελληνικό κράτος, διότι ο προσανατολισμός της θα καθορίσει μεγάλες εξελίξεις. Πράγματι είναι φανερό, ότι αν η μουσουλμανική Αδελφότητα είχε επικρατήσει στην Αίγυπτο, η περιφερειακή κατάσταση θα είχε διαμορφωθεί πολύ διαφορετικά και θα ήταν εξόχως περίπλοκη για το ελληνικό κράτος.

Τον Ιανουάριο του 2021, αναφέρθηκε στον τύπο ότι τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) θα συμμετέχουν σε στρατιωτική άσκηση κοινή με τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά, την Ισπανία, τη Σλοβακία, το Ισραήλ, και την Κύπρο. Η προσχώρηση του Ισραήλ σε αυτή την άσκηση θεωρείται σίγουρα αξιόλογη, αλλά επίσης κρίνεται πολύ σημαντικό το γεγονός ότι η συγκεκριμένη άσκηση θα λάβει χώρα και θα συντονίζεται από την Ελλάδα. Αυτό μπορεί να αναφερθεί ως το πρόσφατο βήμα της μακράς διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ Αθήνας και Αμπού Ντάμπι.

Τον Νοέμβριο του 2020, ο de facto ηγέτης των ΗΑΕ, ο οποίος διαδέχτηκε τον Μοχάμεντ μπιν Ζαγιέντ του Αμπού Ντάμπι, υποδέχτηκε τον Έλληνα πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη στα πλαίσια μιας ιστορικής διήμερης επίσκεψης. Οι δύο πλευρές συμφώνησαν σε μια «στρατηγική εταιρική σχέση», που δεν είχε συμβεί να υπογράψει όμοια της η

Ελλάδα, για αρκετά χρόνια. Το συγκεκριμένο παράδειγμα ολοκληρωμένης στρατηγικής εταιρικής σχέσης καθιέρωσε συνεργασία των δύο χωρών σε τομείς άμυνας και σε τομείς εξωτερικής πολιτικής, παρόλα αυτά άγγιξε τη σφαίρα της πολιτικής συνεργασίας, του εμπορίου, της ανάπτυξης, του τουρισμού, της ενέργειας, του πολιτισμού, των τροφίμων, της γεωργίας και των ψηφιακών και κυβερνητικών υπηρεσιών. Η παραπάνω συμφωνία ενίσχυσε κατά πολύ την διευρυμένη συνεργασία Αθήνας - Αμπού Ντάμπι, η οποία επίσης υποδεικνύει ότι η Ευρώπη εμπλέκεται ολοένα και πιο πολύ σε αντιπαλότητες του Κόλπου και σε γεγονότα γεωπολιτικής διαμάχης στη Μέση Ανατολή. Πραγματικά, οι πιο σημαντικές ρήτρες από την εταιρική σχέση είναι οι αναφερόμενες στην άμυνα και στην εξωτερική πολιτική, που εδραιώνουν άμεσα την ελληνο-εμιρατική συνεργασία απέναντι στην Τουρκία του Ερντογάν, ένα κοινό ανταγωνιστή για τις δύο συνεργαζόμενες χώρες.

3.2 Η περίπτωση των Ελληνοσαουδαραβικών σχέσεων

Οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών ξεκίνησαν το 1926. Η ελληνική πρεσβεία το 1943, εγκαταστάθηκε αρχικά στη Τζέντα και έπειτα μετακινήθηκε το 1963, στο Ριάντ. Εκεί ξεκίνησε τη λειτουργία της από το 1985. (ekathimerini.com, 2017)

Ο βασιλιάς Σαούντ της Σαουδικής Αραβίας πέρασε αρκετά χρόνια εξόριστος στην Ελλάδα, συγκεκριμένα από το 1953 έως το 1964 και έπειτα μετακόμισε στην Αίγυπτο. Ξαναγύρισε στην Ελλάδα λίγο πριν το τέλος της ζωής, αναζητώντας θεραπεία, όπου και πέθανε το 1969. (Associated Press, 1966) Ονομάστηκε "ιδανικός τουρίστας" λόγω των "πλούσιων δαπανών" του στην Ελλάδα. (New York Times, 1969)

Στα χρόνια του πολέμου Γιομ Κιπούρ, η Ελλάδα δεν δέχτηκε να παράσχει βοήθεια στις ΗΠΑ και να επιτρέψει τη χρήση των εγκαταστάσεων της για υπερπήσεις ή τη χρήση των εδαφών της για να παρασχεθούν όπλα στο Ισραήλ, ενώ αντίθετα έδωσε την άδεια της σε σοβιετικά αεροπλάνα να πετάζουν από τον εναέριο χώρο της για τη μεταφορά στρατιωτικών προμηθειών στην Αίγυπτο. Κατά συνέπεια, δεν εντυπωσιάζει το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα η οποία αποκλείστηκε από το αραβικό μποϊκοτάζ πετρελαίου. (ekathimerini.com, 2017)

Μάλιστα τον Φεβρουάριο του 2017, ο Έλληνας Πρόεδρος (Προκόπης Παυλόπουλος) επικεφαλής των έντεκα υπουργών και της αντιπροσωπείας κορυφαίων επιχειρηματιών μετέβησαν στη Σαουδική Αραβία για να συναντηθούν με το βασιλιά Σαλμάν, μια

πρωτοβουλία η οποία έλαβε πολύ θετικά σχόλια τόσο από τον ελληνικό όσο και τον σαουδαραβικό Τύπο και θεωρήθηκε ότι τα δύο κράτη «εγκαινιάζαν μια νέα εποχή διμερών σχέσεων». (ekathimerini.com, 2017; Arab News 2017)

Στις αρχές του 2021, ενώ η σχέση του κράτους της Σαουδικής Αραβίας με την Τουρκία δείχνει να επιδεινώνεται, η Σαουδική Αραβία παίρνει πρωτοβουλίες για να προσεγγίσει την Ελλάδα αλλά και άλλα κράτη τα οποία θεωρούν ότι πλήττονται τα συμφέροντά τους από τις επεκτατικές τάσεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. (The Arab Weekly 2021) Τον Μάρτιο του 2021, η Βασιλική Πολεμική Αεροπορία της Σαουδικής Αραβίας πραγματοποίησε κοινή εκπαίδευση με την Ελλάδα στην Αεροπορική Βάση της Σούδας, Κρήτη. (Arab News, 2021) Στις 20 Απριλίου 2021, κατά τις υπουργικές συναντήσεις των δύο κρατών στο Ριάντ, υπέγραφη αμυντική συμφωνία, κατά την οποία δυνάμεις των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων θα συμμετέχουν υποστηρίζοντας τις αμυντικές δυνατότητες της Σαουδικής Αραβίας. (Arab News, 2021) Η εν λόγω συμφωνία περιείχε από την πλευρά της Ελλάδας το δανεισμό πυραυλικών συστημάτων Patriot αμερικανικής κατασκευής προς τη Σαουδική Αραβία για να προστατευτούν ζωτικές ενεργειακές εγκαταστάσεις του βασιλείου. (Reuters, 2021)

Πρόσφατα, το Μάη του 2021, ο υπουργός Πολιτισμού της Σαουδικής Αραβίας πρίγκιπας Badr bin Abdullah bin Mohammed bin Farhan Al Saud, μετέβη στην Αθήνα για να συναντήσει την Ελληνίδα Πρόεδρο Κατερίνα Σακελλαροπούλου και να συζητηθεί ένα κοινό πολιτιστικό πρόγραμμα ανάμεσα στα δύο κράτη (Arab News, 2021), το οποίο θα επικεντρώνεται στο έργο αρχαιολογικής ανάπτυξης για την ιστορική περιοχή Qaryat al faw. (Reuters, 2021)

Οι δύο χώρες έχουν πολύ καλές σχέσεις, έχουν αναπτύξει διμερείς οικονομικές σχέσεις και συνεργάζονται στενά στον τομέα της αμοιβαίας υποστήριξης υποψηφιοτήτων σε διεθνείς οργανισμούς ενώ οι βασικοί τομείς συνεργασίας των ελληνικών εταιρειών με τις αντίστοιχες σαουδαραβικές εταιρείες είναι οι κατασκευές και τα πετρελαιοειδή.

Μάλιστα υπάρχει ελληνική κοινότητα που ζει και εργάζεται στη Σαουδική Αραβία, ωστόσο ο αριθμός των Ελλήνων έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια. Αυτοί οι άνθρωποι ζουν κυρίως στη δυτική περιοχή της χώρας (Τζέντα, Γιάνμπου). Στην Τζέντα υπάρχει ελληνική κοινότητα καθώς και ελληνικό κολέγιο και γυμνάσιο. Ωστόσο, αρκετοί Έλληνες ζουν στην περιοχή της πρωτεύουσας Ριάντ.

3.3 Η αραβική άνοιξη και η μεταβαλλόμενη περιφερειακή δυναμική

Ωστόσο, η Αραβική Άνοιξη του 2011 δημιούργησε νέα στρατηγικά αινίγματα και μια νέα δυναμική στις διαμεσογειακές σχέσεις.(Litsas, S. 2017) Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Τουρκία από τότε εξεδήλωσε ένα πιο επιθετικό και γεωπολιτικά φιλόδοξο προφίλ, θέτοντας στην απέναντι πλευρά την Ελλάδα, τα ΗΑΕ, τη Σαουδική Αραβία, και την Αίγυπτο και ανισορροπώντας το περιφερειακό status quo. Η γεωγραφική γειτνίαση και η ιστορία του ανταγωνισμού μεταξύ της Τουρκίας και της Αθήνας ενυπάρχει πάντα στις τούρκικες φιλοδοξίες και κάποιες από τις δράσεις της Άγκυρας αποτελούν καθαρές απειλές ενάντια στους Έλληνες.

Άλλωστε η «Αραβική Άνοιξη» πρόσφερε την ευκαιρία στην Τουρκία εκτός από το να στηρίξει τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, να αναδειχθεί σε μεγάλη ναυτική δύναμη στην ανατολική Μεσόγειο κάνοντας χρήση των μεγάλων λιμανιών της Αιγύπτου και της διώρυγας του Σουέζ. .(Litsas, S. 2017)

Η εκβιαστική συμπεριφορά της Άγκυρας τον Φεβρουάριο του 2020 και η χρησιμοποίηση της προσφυγικής κρίσης, διοχετεύοντας μάζες από αιτούντες άσυλο και μετανάστες στα όρια των ελληνοτουρκικών συνόρων, ως αντίδραση στην κριτική που άσκησε η ΕΕ για την τουρκική δραστηριότητα στη βόρεια Συρία, προκάλεσε πολύ σοβαρό τραύμα στην ήδη ταραχώδη σχέση ανάμεσα στους δύο γείτονες. Στη συνέχεια εκτυλίχθηκε το νήμα των επιθετικών προσπαθειών για την εξερεύνηση του φυσικού αερίου στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες ακολουθήθηκαν από διαδικασίες επικίνδυνων αντιπαραθέσεων ανάμεσα σε ελληνικά και τουρκικά πολεμικά πλοία ενώ ταυτόχρονα ετέθησαν σε υψηλή ετοιμότητα τόσο τα μέλη της ΕΕ, όσο και η Γαλλία.

Για το Αμπού Ντάμπι και το Ριάντ, η Άγκυρα αποτελεί απειλή για την περιφερειακή τάξη μετά την Αραβική Άνοιξη που οι χώρες του Κόλπου προσπάθησαν να διαμορφώσουν τα τελευταία χρόνια. Και οι δύο χώρες θεωρούν τόσο τη στήριξη της Τουρκίας στη Μουσουλμανική Αδελφότητα, όσο και τη γεωπολιτική και στρατιωτική επέμβαση στη Συρία, στη Λιβύη, και στο Κέρας της Αφρικής, ως ενιαία στρατηγική άσκηση της τουρκικής φιλοδοξίας να αποσυντονίσει ακόμα περισσότερο και να επηρεάσει περιοχές που είναι ασταθείς και υπάρχουν κενά δυνάμεων.

Στην πραγματικότητα, ο ισλαμιστικός χαρακτήρας στην αντιληπτή τουρκική απειλή αποτελεί μόνο μία συνιστώσα στην ευρεία γεωπολιτική αντιπαραθέση ανάμεσα στην Άγκυρα και τα κράτη της Σαουδικής Αραβίας και των Εμιράτων, με πρωτοστάτη το Αμπού

Ντάμπι. Από την άλλη πλευρά, ενώ η Τουρκία μειώνει την ένταση της ισλαμιστικής ρητορικής στη γεωπολιτική στρατηγική της, προχωρά μπροστά υπέρ του υπερ-εθνικισμού, ο οποίος δεν ανακουφίζει τους περιφερειακούς αντιπάλους. Επιπλέον οι ενδείξεις της τελευταίας τουρκικής στρατηγικής, γνωστής ως «Blue Homeland», καθιστούν για την ευρύτερη περιοχή του Κόλπου ως τη συνήθη και σαφή πρακτική του «τουρκικού επεκτατισμού». Η πολιτική της Τουρκίας η οποία γίνεται κατευθυντήριος των ναυτικών και γεωοικονομικών συμφερόντων της απευθυνόμενη στην πλούσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου σε φυσικούς πόρους πετρελαίου και αερίου, ανησυχεί τις γείτονες χώρες, Κύπρο και Ελλάδα. Η συμφωνία του Νοεμβρίου 2019 που υπογράφηκε από την Τουρκία και τη Λιβύη - η θέσπιση θαλάσσιων συνόρων μεταξύ των δύο χωρών στη Μεσόγειο Θάλασσα, η διάσπαση τόσο των αιγυπτιακών όσο και των ελληνικών αποκλειστικών οικονομικών ζωνών - θεωρείται ως το πρώτο τακτικό βήμα στη στρατηγική «Blue Homeland».

3.4 Δημιουργία συνασπισμού στην ανατολική Μεσόγειο

Η Αθήνα υπό την αίσθηση της απειλής, διπλασίασε το συνασπισμό της ανατολικής Μεσογείου, ενώ ξεκίνησε από την πραγματοποίηση ενός κοινού πλαισίου της εξαγωγής φυσικού αερίου μέσα από τον προγραμματισμένο αγωγό EastMed. Η Αθήνα, η Λευκωσία και το Τελ Αβίβ υπέγραψαν τη συμφωνία κατασκευής του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου από την περιοχή Λεβιάθαν στο Ισραήλ στην ηπειρωτική Ευρώπη, περνώντας από το φυσικό αέριο Αφροδίτη της Κύπρου και μάλιστα έχοντας αφήσει την Τουρκία έξω από αυτή την εξίσωση. Πέραν της παράκαμψης της Τουρκίας, ο αγωγός EastMed είναι πιθανό να στοιχίσει στο Κατάρ – το οποίο αποτελεί στρατηγικό σύμμαχο της Τουρκίας και ισχυρό αντίπαλο των ΗΑΕ – σχεδόν το μισό από την ευρωπαϊκή αγορά του φυσικού αερίου. Είναι προφανές ότι τα ΗΑΕ υποστηρίζουν σθεναρά και σταθερά αυτό το εγχείρημα επειδή ακρωτηριάζει δύο από τους βασικούς αντιπάλους του και προσχωρά επισήμως στο Φόρουμ του Δεκεμβρίου 2020 για το φυσικό αέριο EastMed - που περιλαμβάνει το Ισραήλ, την Αίγυπτο, την Κύπρο, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ιορδανία. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του εγχειρήματος για το φυσικό αέριο, ήταν η ανάπτυξη του πολιτικού διαλόγου ο οποίος συνέβη στο πλαίσιο του, με το έργο EastMed να επιτρέπει στους Εμιράτες να ενισχύσουν τη συνεργασία και το σύνδεσμο τους με όλες τις ευρωπαϊκές χώρες που αντιμετωπίζουν τις ίδιες ανησυχίες για την Τουρκία, όπως η Ελλάδα, η Γαλλία, και η Κύπρος, κατ' επέκταση σε δυνητικό επίπεδο ολόκληρη η ΕΕ.

Από το 2019, τόσο η Σαουδική Αραβία όσο και τα ΗΑΕ ενίσχυσαν όλο και περισσότερο τη

σχέση τους με την Κύπρο και τη Ελλάδα, ενώ αναγνώρισαν την ελληνοκυπριακή κυβέρνηση ως την νόμιμη κυβέρνηση που αναγνωρίζεται και διεθνώς ως αρχή στο νησί της Κύπρου και παράλληλα αρνήθηκαν την αναγνώριση της de facto Τουρκικής Δημοκρατίας στη Βόρεια Κύπρο η οποία στηρίζεται από την Άγκυρα. Η πρώτη τριμερής συνάντηση μεταξύ ΗΑΕ, Ελλάδας και Κύπρου, έλαβε χώρα τον Νοέμβριο του 2019 και συνέβαλε τα μέγιστα να τονιστεί αυτή η φιλοσοφία, ωστόσο ταυτόχρονα ενδυνάμωσε τη σχέση Ελλάδας-Εμιράτου. Στις αρχές του 2021, ο υπουργός Άμυνας των ΗΑΕ Mohammed bin Ahmed al-Bowardi με τον Κύπριο υπουργό Άμυνας Χαράλαμπο Πετρίδη, έπειτα από τις εκτενείς συζητήσεις της προοπτικής «στρατηγικών σχέσεων», έφτασαν στην υπογραφή μνημονίου κατανόησης ώστε να ενισχυθεί η διμερής συνεργασία του αμυντικού και στρατιωτικού τομέα.

Η Ελλάδα, η οποία συχνά υποσκελίζεται στο ρόλο του γεωπολιτικού παίκτη, μπορεί επίσης να αποτελέσει έναν ιδιαίτερος σχετικό συνομιλητή για τα ΗΑΕ. Παρά το γεγονός ότι έχει περιφερειακό ρόλο στην ΕΕ και μια τραυματισμένη οικονομική πραγματικότητα ως αποτέλεσμα κρίσεων επί σειρά ετών, η Ελλάδα δυνητικά μπορεί να αναδειχθεί σε σημαντικό παίκτη της Μεσογείου διότι η γεωστρατηγική σημαντικότητα της Αθήνας δεν είναι εύκολο να αγνοηθεί. Είναι προφανές ότι η Ελλάδα τοποθετείται ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, γεωγραφικά έχει εγγύτητα με τη Μέση Ανατολή, τη Βόρεια Αφρική ενώ έχει στους κόλπους της τρία κύρια λιμάνια από τις πύλες των οποίων φτάνουν τα εμπορεύματα της ΕΕ. Συνδυάζοντας την προβλεπόμενη οικονομική ανάπτυξη οποία θα φτάσει το 4,1% έως το 2021, τις αξιόλογες επενδύσεις στο πεδίο της άμυνας (πάνω από το 2% του ΑΕΠ, με διαφορά από τα περισσότερα κράτη του ΝΑΤΟ) και τις προσδοκώμενες επιπλέον επενδύσεις των νέων πολεμικών πλοίων από τις Ηνωμένες Πολιτείες ή των μαχητικών αεροσκαφών από τη Γαλλία, γεγονότα τα οποία προειδοποιούν και προοιωνίζονται μια νέα και πιο διεκδικητική Ελλάδα.

3.5 Αύξηση των στρατιωτικών δεσμών

Πρόσφατα, το Αμπού Ντάμπι έχει αυξήσει τη στρατιωτική συνεργασία με την Αθήνα, στέλνοντας μαχητικά F-16 να συμμετάσχουν σε στρατιωτικές ασκήσεις με την Πολεμική Αεροπορία, την ίδια στιγμή που η Γαλλία έστειλε μαχητικά Dassault Rafale στην Κρήτη. Ενώ η Τουρκία έχει στη διάθεση της μεγαλύτερο αεροπορικό δυναμικό από τους Εμιράτι, με προηγμένα και ανώτερα F-16 σε σχέση με την πολεμική αεροπορία των Εμιράτων δράττει την ευκαιρία να αγοράσει τα F-35 αεροσκάφη από τις ΗΠΑ. Επιπρόσθετα το

Αμπού Ντάμπι συνομιλεί με την Αθήνα για την αγοραπωλησία μερικών πιο προηγμένων F-16 κι ενώ θα έχει ολοκληρωθεί η προηγούμενη αγορά, γεγονός που θα προκαλέσει τη δυσαρέσκεια της Άγκυρας.

Μία ακόμη ένδειξη για την ολοένα αυξανόμενη στρατιωτική συνεργασία τους, είναι η πραγματοποίηση μια κοινής πολυεθνικής αεροναυτικής άσκησης υπό το όνομα «Medusa» στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, η οποία έλαβε χώρα από τις 30 Νοεμβρίου έως τις 6 Δεκεμβρίου 2020 και συμμετείχαν η Ελλάδα, μαζί με τα ΗΑΕ, τη Γαλλία, την Κύπρο και την Αίγυπτο. Σκοπός της στρατιωτικής άσκησης ήταν να ενισχυθεί η αμυντική συνεργασία και η επιχειρησιακή συνεργασία, η οποία παράλληλα ανεπισήμως στρέφεται έναντι της Τουρκίας. Μάλιστα η Μέδουσα είχε πραγματοποιηθεί και σε προηγούμενο χρόνο το έτος 2019, μόνο με την Αίγυπτο, την Κύπρο και την Ελλάδα, ενώ οι άλλες χώρες, τα ΗΑΕ και η Γαλλία πήραν την απόφαση να συμμετάσχουν το 2020, έπειτα από τις πρόσφατες εξελίξεις στη Μεσόγειο.

3.6 Γεωπολιτικές επιπτώσεις

Όπως υπογραμμίζεται από την προσέγγιση της Ελλάδας με το συριακό καθεστώς και την ενίσχυση των σχέσεων με την Αίγυπτο και τη Σαουδική Αραβία, η αυξανόμενη τριβή στις σχέσεις Αθήνας-Άγκυρας ώθησε την Ελλάδα πιο κοντά στα αραβικά κράτη στο αντιτουρκικό στρατόπεδο. Σε αυτό το πλαίσιο, τα ΗΑΕ μπορεί να γίνουν ο σημαντικότερος αραβικός εταίρος της Ελλάδας. Ο αυξανόμενος διάλογος ΗΑΕ-Ελλάδας ώθησε επίσης την Αθήνα στον Εθνικό Στρατό της Λιβύης που υποστηρίζεται από τα ΗΑΕ με επικεφαλής τον στρατηγό Χαλίφα Χίφτερ, την ανατολική ανεπίσημη κυβέρνηση της Λιβύης και αντίπαλο της διεθνώς αναγνωρισμένης και υποστηριζόμενης από την Τουρκία δυτικής κυβέρνησης Fayez al-Serraj , με έδρα την Τρίπολη. Στις αρχές του 2020, η Ελλάδα και ο Έλληνας πρωθυπουργός ξεκίνησαν συνομιλίες με τον στρατηγό Χίφτερ, ο οποίος μετέβη στην Αθήνα.

Είναι προφανές, ότι μία πιο έντονη συνομιλία μεταξύ Αμπού Ντάμπι και Αθήνας θα είχε συνέπειες και σε άλλους τομείς. Η Αθήνα μοιράζεται πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς με τους ορθόδοξους γείτονές της, τη Σερβία και τη Βόρεια Μακεδονία, οι οποίοι θα μπορούσαν στο μέλλον να αποτελέσουν ένα άνοιγμα για επενδύσεις των Εμιράτων σε αυτές τις χώρες, που θα αποδειχθούν ενδεχομένως καθοριστικές για την ενίσχυση της θέσης των ΗΑΕ στα Βαλκάνια και τη δημιουργία στενότερων σχέσεων με τους γείτονες της Τουρκίας. Εκτός από τις ορθόδοξες χώρες, τα ΗΑΕ, μαζί με τη Σαουδική Αραβία, θα

μπορούσαν να διερευνήσουν τις σχέσεις του παρελθόντος με τη Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο και να ενισχύσουν την επιρροή στον μουσουλμανικό πληθυσμό των Βαλκανίων, με στόχο να αρνηθούν την ευκαιρία στην Άγκυρα να το κάνει.

Η αντιπαλότητα μπορεί να επεκταθεί στον Καύκασο, όπου η σύγκρουση του Ναγκόρνο-Καραμπάχ φούντωσε τον Σεπτέμβριο του 2020, μετά από περισσότερα από 20 χρόνια κατάπαυσης του πυρός. Το Αζερμπαϊτζάν βασίστηκε στην υποστήριξη της Τουρκίας, η οποία έστειλε ένοπλα μη επανδρωμένα αεροσκάφη, μισθοφόρους από τη Συρία και μερικές από τις δικές της ένοπλες δυνάμεις για να βοηθήσουν το Μπακού. Η Ελλάδα, η οποία έχει ισχυρή πολιτική, πολιτιστική και στρατιωτική συνεργασία με το Ερεβάν, ζήτησε να σταματήσει η επιθετικότητα του Αζερμπαϊτζάν και να επιλυθεί ειρηνικά, καταδικάζοντας παράλληλα την επέμβαση της Τουρκίας. Η Αθήνα δήλωσε ότι η Ελλάδα και η Αρμενία έχουν αμοιβαίο πρόβλημα - την Τουρκία - και απήθυνε έκκληση για άλλη μια φορά στην ΕΕ να απαντήσει στην αδιαφορία της Τουρκίας για το διεθνές δίκαιο. Το Μπακού και η Άγκυρα επέριψαν κατηγορίες στην Αθήνα για την εκπαίδευση των κουρδικών και αρμενικών πολιτοφυλακών, αλλά οι Έλληνες χαρακτήρισαν ως «αβάσιμες» αυτές τις κατηγορίες. Στο μεταξύ, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα δέχθηκαν τον Πρόεδρο της Αρμενίας σε επίσημη κρατική επίσκεψη (τον Νοέμβριο του 2020), μιλώντας επαινετικά για την επιβαλλόμενη από τη Ρωσία κατάπαυση του πυρός.

Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι η συνεργασία τόσο της Ελλάδας όσο και των Ηνωμένων Εμιράτων είναι ιδωμένες ως ανάχωμα απέναντι στην τουρκική επεκτατική πολιτική στο χώρο της Μεσογείου, γνωστή υπό τον όρο «νεο-οθωμανικό» ή υπό τον όρο του Blue Homeland. Η θέση της Ελλάδας ως μέλους της ΕΕ μπορεί να αποβεί για το Αμπού Ντάμπι με ζωτική σημασία ώστε να αναζωογονηθούν οι συνεχιζόμενες προσπάθειες της, να πλησιάσει εγγύτερα στον κόσμο των Βρυξελλών. Είναι σημαντικό για την ΕΕ να μην έχει να αντιμετωπίσει μια θολή γεωπολιτική πραγματικότητα μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής.

3.7 Συμπεράσματα

Η αναβάθμιση των ελληνοσαουδαραβικών σχέσεων επαναπροσδιόρισε την παραδοσιακή ελληνοαραβική φιλία και σηματοδότησε την αρχή μιας νέας ανάπτυξης και για τις δύο χώρες. Πολλοί ερευνητές απορούν γιατί μια δημοκρατική χώρα σαν την Ελλάδα να θέλει να αναβαθμίσει τις σχέσεις της με ένα υπερσυντηρητικό κράτος το οποίο ασπάζεται τον Ουαχαμπισμό. Μπορεί να στηρίξει η Ελλάδα ένα τόσο αυταρχικό κράτος που αναπτύσσει

στους κόλπους του το ισλαμικό κίνημα. Γιατί να θέλει να χτίσει στρατηγική συνεργασία με το κράτος που έχει άμεσα στηρίξει στο παρελθόν ακραίες ισλαμικές δυνάμεις στην Συρία, στο Ιράκ, στην Τσετσενία ή στη Βοσνία. Ο προβληματισμός αυτός απαντιέται από τον ίδιο το ρεαλισμό που λέει ότι η Σαουδική Αραβία και η Ελλάδα έχουν συμφέροντα κοινά και όχι αποκλειστικά οικονομικά. Τα συμφέροντα των δύο χωρών συναντώνται και στον γεωπολιτικό χώρο. Η Σαουδική Αραβία, αντίθετα από τα υπόλοιπα κράτη της Μέσης Ανατολής, δεν προέρχεται από τη δυτική αποικιοκρατία. Οι Σαούντ το 1921 ξεκίνησαν να επεκτείνουν τη δύναμή τους στην αραβική ήπειρο με συνέπεια το 1932 το βασίλειο να ανακηρύξει την ανεξαρτησία του. Το 1943 η Ελλάδα άνοιξε πρεσβεία στη χώρα και με αυτό τον τρόπο ξεκίνησαν οι διμερείς σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών. Η χώρα μας διατηρούσε άριστες σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία ίσως χάριν της γενικότερης σχέσης που είχε αναπτυχθεί με τους Άραβες, ίσως και χάριν στη στάση της Ελλάδας στο παλαιστινιακό. Το αποκορύφωμα της συνεργασίας των δύο κρατών προέκυψε την περίοδο πρωθυπουργίας του Ανδρέα Παπανδρέου, παρότι όλες οι κυβερνήσεις διατηρούσαν σχέσεις φιλικές με τους Άραβες. Με τη Σαουδική Αραβία, όπως και με τις υπόλοιπες αραβικές χώρες, διατηρούσε καλές σχέσεις ακόμα και η δικτατορία.

Το 1973, στη διάρκεια του πολέμου του Γιομ Κιπούρ οι συνταγματάρχες της χούντας αρνήθηκαν να παραχωρήσουν στήριξη στον Αμερικανό που προσπαθούσαν να βοηθήσουν το Ισραήλ και επέτρεπαν στα σοβιετικά πολεμικά αεροσκάφη να περνούν από τον εναέριο χώρο της Ελλάδας για να μεταβαίνουν στην Αίγυπτο και να παρέχουν υποστήριξη υλικοτεχνική. Λόγω αυτού του γεγονότος η Ελλάδα δεν ήταν μέσα στις χώρες που επεβλήθη από τους Άραβες, το εμπάργκο πετρελαίου και η αναμενόμενη πετρελαϊκή κρίση που ακολούθησε, έπειτα από τον πόλεμο του 1973.

Εξάλλου πολύ σπουδαία είναι και η οικονομική συνδιαλλαγή και συνεργασία μεταξύ των δύο κρατών. Η Σαουδική Αραβία είναι ένας από τους σημαντικότερους εισαγωγείς των προϊόντων με ελληνική προέλευση στη Μέση Ανατολή. Εξίσου σημαντική είναι η συμβολή των σαουδαράβων στην Ελληνική οικονομία μέσα από τις επενδύσεις και μέσα από τον τουρισμό.

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών ολοένα και περισσότερο ανανεώνονται και τούτο αποδίδεται στις μεταβολές που έχουν συμβεί στην περιοχή μετά την έξαρση των αραβικών εξεγέρσεων και την προέλαση της Τουρκίας, του Ιράν και της Ρωσίας στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Μετά το 2011 η περιοχή αποσταθεροποιήθηκε και αναδείχθηκαν αναθεωρητικές περιφερειακές δυνάμεις οι οποίες κατέστησαν τη συνεργασία

μεταξύ των Ελλήνων και των Σαουδαράβων επιβεβλημένη.

Δεν αμφισβητείται το γεγονός ότι τα δύο κράτη έχουν ανάγκη το ένα το άλλο και μπορούν να χτίσουν μια υποστηρικτική συνεργασία. Η Ελλάδα, απευθυνόμενη στη Σαουδική Αραβία, απευθύνεται στη δεσπόζουσα και ηγετική παρουσία του αραβικού και ταυτόχρονα του μουσουλμανικού κόσμου μιας και εκεί εντοπίζονται οι ιερότερες και σπουδαιότερες πόλεις του Ισλάμ, ήτοι η Μεδίνα και η Μέκκα.

Επιπρόσθετα η συνεργασία με το Ριάντ εισάγει τη χώρα μας στην ευρύτερη συνεργασία ανάμεσα στους Άραβες και το Ισραήλ η οποία ενδυναμώθηκε έπειτα από τις συμφωνίες του Αβραάμ δεν παύει όμως να εξελίσσεται διότι η Σαουδική Αραβία δεν έχει ομαλοποιήσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ, αν και τα δύο κράτη έχουν στενή συνεργασία κυρίως ενάντια στο Ιράν.

Η χώρας μας είναι δυνατόν να συνεισφέρει στο διάλογο ανάμεσα στους Άραβες και το Ισραήλ. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Σαουδική Αραβία είναι δυνατό να αναδειχθεί σημαντικός ενεργειακός εταίρος της Ελλάδας και επίσης και σημαντικός επενδυτής.

Είναι πολύ σημαντικό ότι η χώρα μας αναπτύσσει τη σύσφιξη των συνεργασιών της με όλες τις χώρες οι οποίες βιώνουν την απειλή από τις ενέργειες της Τουρκίας. Μάλιστα οι μοναρχικές τάσεις της Σαουδικής Αραβίας απειλούνται από τις ριζοσπαστικές δυνάμεις του Ισλάμ, οι οποίες έχουν τη στήριξη της Τουρκίας, γεγονός το οποίο προκάλεσε το πλησίασμα της Ελλάδας και της Σαουδικής Αραβίας.

Τέλος είναι πολύ σημαντικό να σημειωθεί ότι η χώρα μας μπορεί να αποτελέσει τον βασικό Ευρωπαϊκό συνομιλητή με τη Μέση Ανατολή. Η Ελλάδα διατηρεί άριστες σχέσεις με την πλειονότητα των χωρών της περιοχής, αντίθετα από τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη και επίσης μπορεί να αποτελέσει τμήμα αυτής της ομάδας χάριν στην γεωγραφική εγγύτητα.

Η Ελλάδα, θα πρέπει να αξιοποιήσει την ευκαιρία και να πολλαπλασιάσει την οικονομική, πολιτιστική και διπλωματική αλλά και την αμυντική παρουσία της στη Μέση Ανατολή για να μπορεί να πρωτοστατεί στην εξέλιξη σχετικά με τα ενεργειακά και τα πολιτικά ζητήματα.

Από την άλλη, η Σαουδική Αραβία με το να ανανεώνει τη σχέση της με την Ελλάδα ανοίγεται στη Μεσόγειο, γεγονός που την ωφελεί τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά.

Πράγματι μια ελληνοσαουδαραβική συνεργασία δίνει την ευκαιρία στο Ριάντ να ωφεληθεί

από τις τριμερείς συνεργασίες στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον υπάρχει η δυνατότητα να πολλαπλασιάσει τις επενδύσεις της στα Βαλκάνια και να εισέλθει στη μοιρασιά των επενδυτικών πιθανοτήτων που υπάρχουν στην περιοχή και μοιράζονται μεταξύ της Κίνας, της Τουρκίας, των ΗΠΑ, της Γερμανίας.

Η Σαουδική Αραβία στηρίζεται στη στρατιωτική ασφάλεια που της χαρίζουν οι ΗΠΑ για να αντιμετωπίζει τόσο εσωτερικές αλλά κατά κύριο λόγο εξωτερικές προκλήσεις. Κατά συνέπεια το να αποκτήσει ένα εταίρο μέσα στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ έχει βαρύνουσα σημασία για τους Σαούντ. Από την άλλη πλευρά και οι Σαουδάραβες επενδύουν στην Ελλάδα και αυτό οφείλεται στον τουρκικό αναθεωρητισμό.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι κατ' αναλογία της παρουσίας της Τουρκίας στην περιοχή της Σαουδικής Αραβίας μέσα από την παρουσία της στο Κατάρ , θέλουν να βρεθούν και οι Σαουδάραβες στην περιοχή της Τουρκίας με την παρουσία τους στην Ελλάδα. Βέβαια το συγκεκριμένο δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί επειδή οι Σαουδάραβες αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις στην περιοχή τους μέχρι να καταφέρουν να επεκταθούν πέρα από τη Μέση Ανατολή.

Κατά συνέπεια αναδεικνύεται ότι οι δύο χώρες έχουν κοινό συμφέρον για τούτο είναι επιβεβλημένη περαιτέρω συνεργασία τους. Από τη στιγμή που η συνεργασία τους καταλήγει και σε αμυντικό χαρακτήρα με τη μεταφέροντας σαουδαραβικά μαχητικά αεροσκάφη τύπου f-15 στη Σούδα και ελληνικά πάτριος στη Σαουδική Αραβία είναι σημαντικό.

Θα πρέπει η Ελλάδα παρόλα αυτά να οριοθετήσει και το όριο της συνεργασίας της με το Ριάντ. Η Αθήνα ούτως ή άλλως δεν ταυτίζεται με τη Σαουδική Αραβία η οποία έχει ένα καθεστώς αυταρχικό που δεν σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Θα πρέπει να είναι στα υπόψιν ότι το κράτος αυτό είναι σε πόλεμο, οι Σαουδάραβες αντιμετωπίζουν την Υεμένη και άλλες πόλεις πετρελαϊκές ή στρατιωτικές εγκαταστάσεις στη Σαουδική Αραβία οι οποίες αποτελούν στόχο για επιθέσεις με πυραύλους ή για επιθέσεις με drones από τους αντάρτες Σιίτες.

Αυτή τη χρονική περίοδο που η Ελλάδα αναβαθμίζει τη σχέση με το Ριάντ, οι ΗΠΑ αποφασίζουν να αναθεωρήσουν τη σχέση τους με το σαουδαραβικό καθεστώς λόγω του πολέμου στην Υεμένη, της δολοφονίας Κασόγκι αλλά και λόγω του γενικότερου πλαισίου που υπάρχει σε αυτό το κράτος σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο η πρόοδος των υπόλοιπων αραβικών κρατών (Ην. Αραβικά Εμιράτα) και οι εξελίξεις στη φιλοδοξία

και στις περιφερειακές συμμαχίες της Αιγύπτου υπάρχει περίπτωση να δημιουργήσει τη διχοτόμηση των αραβικών κρατών σε κόσμους διαφορετικών στρατοπέδων οι οποίοι θα διεκδικήσουν την ηγεσία.

Θα έχει ενδιαφέρον η αντίδραση της Ελλάδας αν υποχρεωθεί να συμπλεύσει με κάποια από τα στρατόπεδα που θα έχουν δημιουργηθεί στον αραβικό κόσμο. Βέβαια δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο μιας επαναπροσέγγισης Σαουδικής Αραβίας και Τουρκίας, μιας και έχει τελεστεί μια μικρή προεργασία ενώ η κρίση στο Κατάρ και ο πόλεμος στη Λιβύη που έχουν τερματιστεί. Θα πρέπει να σημειώσουμε επίσης ότι το Ριάντ και η Άγκυρα υποστηρίζουν στη σύρραξη της Υεμένης τις ίδιες δυνάμεις. Επομένως δεν είναι διόλου απίθανο να αποκατασταθούν οι σχέσεις της Σαουδικής Αραβίας και της Τουρκίας.

Από τη στιγμή που η Τουρκία υπογράφοντας συμφωνία οριοθέτησης που καταπατούσε τα θαλάσσια δικαιώματα της Ελλάδας στις 27 Νοεμβρίου 2019 (nordicmonitor.com/2019), η Αθήνα προχώρησε γρήγορα σε δύο οριοθετήσεις, με την Ιταλία τον Ιούνιο του 2020 (Aris Marghelis, 2021) και την Αίγυπτο τον επόμενο Αύγουστο, ώστε να αντιμετωπιστεί η οριοθέτηση Τουρκίας-Λιβύης. Τον Οκτώβριο του 2020, η Ελλάδα κατέληξε σε συμφωνία με την Αλβανία, στρατηγικό εταίρο της Τουρκίας, να αναθέσει στη διεθνή δικαιοσύνη τη διαιτησία των θαλάσσιων συνόρων τους. Τέλος, τον Ιανουάριο του 2021 επέκτεινε τα χωρικά της ύδατα στο Ιόνιο Πέλαγος σε 12 ναυτικά μίλια, επαναλαμβάνοντας το διακριτικό του δικαίωμα να κάνει το ίδιο σε όλες τις ακτές της, εάν είναι απαραίτητο, γνωρίζοντας ότι για την Τουρκία η επέκταση πέραν των 6 ναυτικών μιλίων στο Αιγαίο θα ήταν *casus belli* (*Hurriyet Daily News*, 2020). Τόσες πολλές ενέργειες που έγιναν μετά από δεκαετίες αδράνειας σε αυτόν τον τομέα.

Παρόλα τα προβλήματα, το να ενισχύσει η Ελλάδα τη σχέση της με τη Σαουδική Αραβία είναι μια σωστή απόφαση για όλους τους λόγους που εκτέθηκαν παραπάνω.

Βέβαια παραμένει καίριο να καταφέρει η Ελλάδα να αποκτήσει σταθερές συνδέσεις και μόνιμη συνεργασία με τις χώρες της περιοχής και πρωτίστως με τη Σαουδική Αραβία ώστε να μην στηρίζεται σε συγκυριακή ή ευκαιριακή συνεργασία.

Κατά αυτό τον τρόπο μπορεί η Ελλάδα να επιτύχει να αυξήσει την περιφερειακή της ισχύ και να έχει συμμαχικές και διαμεσολαβητικές δυνάμεις στο πλευρό της, αν ενδεχομένως κληθεί να αντιμετωπίσει μια ελληνοτουρκική κρίση.

Επίλογος

Η παραδοσιακή αντίληψη για τη δύναμη της Μέσης Ανατολής, εξαρτάται από τη στρατιωτική της δύναμη, το φυσικό πλούτο και τη λάμψη των μύθων και της ιστορίας της.

Η γεωπολιτική της Μέσης Ανατολής υφίσταται τώρα δομικές αλλαγές: η περιφερειακή τάξη πραγμάτων βρίσκεται σε μετάβαση, στον απόηχο της Αραβικής Άνοιξης, η οποία κλόνησε την αυταρχική διακυβέρνηση και απελευθέρωσε τον ανταγωνισμό για την εξουσία. Αυτή η νέα κούρσα για την περιφερειακή κυριαρχία θέτει υπό αμφισβήτηση την παραδοσιακή ιεραρχία των δυνάμεων, που βασίζεται ουσιαστικά στη στρατιωτική ικανότητα και το παιχνίδι των εξωτερικών συμμαχιών. Η οικονομία, μέχρι στιγμής κατέχει το ρόλο του εγγυητή του πολιτικού status quo μέσω της ευρείας διάδοσης των συνεπειών των εσόδων πετρελαίου και φυσικού αερίου και γίνεται πλέον πολιτικό όπλο στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Μέσα στις τελευταίες δεκαετίες, έλαβαν χώρα γεγονότα όπως η εξέλιξη της οικονομικής διακυβέρνησης, οι επιθετικές στρατηγικές, οι επενδύσεις, η χρηματοδότηση πολέμων, η χρήση κυρώσεων για τα οποία οι χώρες του Κόλπου έχουν πλήρη επίγνωση. Γνωρίζοντας την εγγενή ευθραυστότητα αυτού μοντέλου, οι χώρες του Κόλπου, μάλλον παθητικές δυνάμεις, στηρίζονται τώρα στην οικονομική τους κρίσιμη μάζα και προσπαθούν να δημιουργήσουν πλούτο ώστε να εγγυηθούν μια συντηρητική μετάβαση. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτών των μηχανισμών οικονομικής δράσης δεν είναι εγγυημένη: η κανονιστική και οικονομική αυτονομία των περισσότερων οικονομιών της Μέσης Ανατολής είναι στην πραγματικότητα περιορισμένη, ενώ οι δυσλειτουργίες του περιφερειακού οικονομικού συστήματος επιδεινώνονται περαιτέρω από τον πολλαπλασιασμό των συγκρούσεων.

Βιβλιογραφία

- Abadi, J. (2000) Constraints and adjustments in Greece's policy towards Israel, *Mediterranean Quarterly*, 11(4), pp. 40–70
- Alison, G. (1971) *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* (Boston: Little Brown)
- Argyropoulo P.A. La Grèce et la situation internationale du Moyen-Orient. In: *Politique étrangère*, n°4 - 1948 - 13^eannée. pp. 305-314;
- Athanassopoulou, E. (2010) Greek foreign policy, and the Middle East: from possibility to fulfilment? *Byzantine and Modern Greek Studies* Vol. 34 No. 2 (2010) 219–236, University of Athens
- Carlsnaes, W. (2002) Foreign Policy, in: W. Carlsnaes, T. Risse & B. Simmons (Eds) *Handbook of International Relations* (London: Sage).
- Chila, I. (1988) The Arab–Israeli conflict and Greek foreign policy, in: D. Conostas & T. Couloumbis (Eds) *Contemporary Greek Foreign Policy* (Athens: Sakoulas)
- Chirol, V. (1903) *The Middle Eastern Question, or some Political Problems of Indian Defence*. By London : Murray
- Davison, R., (1960), *Where is the Middle East?* (www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/1960-07-01/where-middle-east)
- Gundogdou, A. (2001) Identities in question: Greek–Turkish relations in a period of transformation?, *Middle East Review of International Affairs*, 5(1), pp. 106–117.
- Heraclides, A. (2001) *Greece and the Threat from the East* (Athens: Polis)
- Jacques el Alami, https://www.pdfprof.com/PDF_Image.php?id=28097&t=26
- Kefala, V. (2003) Greek foreign policy in the Middle East: 1990–2002, in: P. Tsakonas (Ed.) *Contemporary Greek Foreign Policy* (Athens: Sideris)
- Fromkin, David (1989). *A Peace to end all Peace*. p. 224. ISBN 0-8050-0857-8.
- Litsas, D. S. The Arab Spring and the new regional chessboard. *BESA (The Begin-Sadat Center of Strategic Studies), Paper*, (675).

- Litsas, S. N. (2017). From sentimental idealism and incompetent realism towards a new Greek Grand Strategy: Searching for Ariadne's Thread. In *Foreign Policy Under Austerity* (pp. 1-28). Palgrave Macmillan, London.
- Litsas, S. N. (2014). Bandwagoning for profit and Turkey: Alliance formations and volatility in the Middle East. *Israel Affairs*, 20(1), 125-139.
- Litsas, S. N. (2014). The Greek Failing State and Its "Smart Power" Prospects: A Theoretical Approach. *Mediterranean Quarterly*, 25(3), 52-73.
- Litsas, S. N. (2013) Stranger in a Strange Land: Thucydides' Stasis and the Arab Spring
- Loulis, J. (1984/85) Papandreou's foreign policy, *Foreign Affairs*, 63(2), pp. 375–391.
- Mourtos, G. (1999) Turkey–Israel and the Extinction of Greece for its Natural Space (Athens: Epikinonies) .
- Nachmani, A. (1999) A triangular relationship: Turkish–Israeli cooperation and implications for Greece, *Cahiers sur l'étude de la Méditerranée Orientale et le Monde Turko-Iranien*,
- Roussos, S. (2005a) Greek foreign policy in the Middle East: procedural mentality, domestic politics and new challenges, in: K. Arvanitopoulos & M. Koppa (Eds) *Thirty Years of Greek Foreign Policy* (Athens: Livanis)
- Tsakalloyannis, P. (1984) Greece, in: D. Allen & A. Pijpers (Eds) *European Foreign Policy-Making and the Arab–Israeli Conflict* (The Hague: Martinus Nijhoff).
- Tsakonas, P. (2003) Communautarising the enemy: Greek balance strategy and Greek–Turkish relations', in: P. Tsakonas (Ed.) *Contemporary Greek Foreign Policy* (Athens: Sideris)
- Tsardanidis, C. (1992) The 'Renovated' Mediterranean Policy of the European Community and Greece (Athens: Papazisis)
- Zampouras, S. (2001) Greece and Israel: the sensitive conciliation, in: S. Alifantis & E. Chorafas (Eds) *Contemporary International System and Greece* (Athens: Stratigikes Ekdoseis)
- Aris Marghelis, «The maritime delimitation agreement between Greece and Italy of 9 June 2020: An analysis in the light of International Law, national interest and regional politics », *Marine Policy*, vol. 126, avril 2021.
- Litsas, D. S. The Arab Spring and the new regional chessboard. *BESA (The Begin-Sadat Center of Strategic Studies)*, Paper, (675).

Litsas, S. N. (2017). From sentimental idealism and incompetent realism towards a new Greek Grand Strategy: Searching for Ariadne's Thread. In *Foreign Policy Under Austerity* (pp. 1-28). Palgrave Macmillan, London.

Litsas, S. N. (2014). Bandwagoning for profit and Turkey: Alliance formations and volatility in the Middle East. *Israel Affairs*, 20(1), 125-139.

Litsas, S. N. (2014). The Greek Failing State and Its "Smart Power" Prospects: A Theoretical Approach. *Mediterranean Quarterly*, 25(3), 52-73.

Litsas, S. N. (2013) Stranger in a Strange Land: Thucydides' Stasis and the Arab Spring

«Full text of Turkey-Libya maritime agreement revealed », *The Nordic Monitor*, 5 décembre 2019 (<https://nordicmonitor.com/2019/12/the-full-text-of-turkey-libya-maritime-agreement-revealed/>).

«Turkey says Greece's decision to extend its territorial waters in the Aegean is cause of war », *Hurriyet Daily News*, 30 août 2020 (<https://www.hurriyetaidailynews.com/turkey-says-greeces-decision-to-extend-its-territorial-waters-in-aegean-is-cause-of-war-157805>).

Interview avec Pierre Razoux, familier des structures otaniennes, le 15 mars 2021.

«Greece, France 'hold joint drills' amid tensions with Turkey », *China Daily*, 13 août 2020 (<https://www.chinadailyasia.com/article/139944>) ; « France joins military exercises in east Mediterranean », Reuters, 26 août 2020 (<https://www.reuters.com/article/us-turkey-greece-france-idUSKBN25M0UF>) ; «Skyros: la grande tournée des Rafale », *L'Opinion*, 8 février 2021 (<https://www.lopinion.fr/blog/secret-defense/skyros-grande-tournee-rafale-235949>).

«Greece & UAE sign four memoranda », *Greek City Times*, 24 juillet 2020 (<https://greekcitytimes.com/2020/07/24/greece-uae-sign-four-memoranda/>).

«Greece, UAE commit to mutual defense assistance », *Kathimerini*, 23 novembre 2020 (<https://www.ekathimerini.com/news/259450/greece-uae-commit-to-mutual-defense-assistance/>).

«Saudi Arabia Signs MoU with Greece in the Field of Space », Saudi Press Agency, 5 février 2020 (<https://www.spa.gov.sa/viewfullstory.php?lang=en&newsid=2030738>).

«Saudi and Greek air forces begin joint exercise in Greece », *Arab News*, 18 mars 2021 (<https://www.arabnews.com/node/1826716/saudi-arabia>).

«Greek FM to discuss military ties with Saudi Arabia », Saudi Press Agency, 20 février 2021 (<https://www.arabnews.com/node/1812761/saudi-arabia>).

«Iran threatens retaliation against Greece for US use of military bases », *The Jerusalem Post*, 15 janvier 2020 (<https://www.jpost.com/Middle-East/Iran-threatens-retaliation-against-Greece-for-US-use-of-military-bases-614185>).

«Israel inks deal to link electricity grid with Cyprus, Greece via undersea cable», *The Times of Israel*, 8 mars 2021 (https://www.timesofisrael.com/israel-inks-deal-to-link-electricity-grid-with-cyprus-greece-via-undersea-cable/?utm_source=The+Daily+Edition&utm_campaign=daily-edition-2021-03-08&utm_medium=email).

«Greece, Israel, Cyprus sign deal for EastMed gas pipeline», *Israel Hayom*, 3 janvier 2020 (<https://www.israelhayom.com/2020/01/03/greece-israel-cyprus-sign-deal-for-eastmed-gas-pipeline/>).

«Greece might allow in Israeli tourists as early as April », *The Jerusalem Post*, 10 mars 2021 (<https://www.jpost.com/israel-news/greece-might-allow-in-israeli-tourists-as-early-as-april-661575>).

«Turkey Out – Greece In. As Turkey rattles its saber at Israel, the Jewish state signs a security deal with its neighbor, Greece », *Israel national News*, 4 septembre 2011 (<https://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/147529>).

«Israel, Greece sign status of forces agreement », *The Jerusalem Post*, 19 juillet 2015 (<https://www.jpost.com/Israel-News/Israel-Greece-sign-status-of-forces-agreement-409492>) ; « Israel, Greece and Cyprus agree to boost defense cooperation », *The Times of Israel*, 13 novembre 2020 (<https://www.timesofisrael.com/israel-greece-and-cyprus-agree-to-boost-defense-cooperation/>) ; « Israel pivotal in Greece's defense plans », *Kathimerini*, 15 février 2021 (<https://www.ekathimerini.com/news/262372/israel-pivotal-in-greeces-defense-plans/>) ; « Israel leads naval drill with Greece, Cyprus as countries deepen ties », *The Times of Israel*, 12 mars 2021 (https://www.timesofisrael.com/israel-leads-naval-drill-with-greece-cyprus-as-countries-deepen-ties/?utm_source=The+Daily+Edition&utm_campaign=daily-edition-2021-03-12&utm_medium=email).

«Israeli Air Force Trains in Turkey», Jewish Telegraphic Agency, 16 avril 1996 (<https://www.jta.org/1996/04/16/archive/israeli-air-force-trains-in-turkey>) ; Michael

Eisenstadt, «Turkish-Israeli Military Cooperation: An Assessment », The Washington Institute for Near East Policy, 24 juillet 1997 (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/turkish-israeli-military-cooperation-assessment>).

«Signing the EMGF Statute to become a Regional Intergovernmental Organization», Ministry of Petroleum and Mineral Resources, Arab Republic of Egypt, 22 septembre 2020 (https://www.petroleum.gov.eg/en/media-center/news/news-pages/Pages/mop_22092020_01.aspx).

« Egyptian, Greek naval forces conduct joint drills », State Information Service, Arab Republic of Egypt, 29 janvier 2021 (<https://www.sis.gov.eg/Story/154008/Egyptian,-Greek-naval-forces-conduct-joint-drills/?lang=en-us>) ; « Méditerranée orientale : Fin d'exercice MEDUSA-10 pour l'Aconit », Ministère des Armées, 10 décembre 2020 (<https://www.defense.gouv.fr/actualites/international/mediterranee-orientale-fin-d-exercice-medusa-10-pour-l-aconit>).

Michaël Tanchum, « Italy and Turkey's Europe-to-Africa Commercial Corridor: Rome and Ankara's Geopolitical Symbiosis Is Creating a New Mediterranean Strategic Paradigm », Fokus 10/2020, Austria Institut für Europa und Sicherheitspolitik (AIES), 28 août 2020 (<https://www.aies.at/download/2020/AIES-Fokus-2020-10.pdf>).

Michaël Tanchum, « Greece's Rise as a Trans-Mediterranean Power: Greece's Eastern Mediterranean strategic shift to Europe-to-Africa and Europe-to-Middle East connectivity », Policy paper 56, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP), février 2021 (<https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2021/02/Policy-paper-56-Tanchum-final.pdf>).

« Egypt, Greece sign MoU to cooperate in maritime transport », *Egypt Today*, 4 février 2021 (<https://www.egypttoday.com/Article/3/97236/Egypt-Greece-sign-MoU-to-cooperate-in-maritime-transport>).

« Philia Forum a 'bridge' between Europe, Mideast: Greek official », *Arab News*, 19 février 2021 (<https://www.arabnews.com/node/1811096/middle-east>).

« Ministry of Foreign Affairs announcement on the appointment of a Special Envoy for Syria », Ministère grec des Affaires étrangères, 5 mai 2020 (<https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/ministry-of-foreign-affairs-announcement-on-the-appointment-of-special-envoy-for-syria.html>).

« Written statement of the Minister of Foreign Affairs, Nikos Dendias, following the videoconference of the first Ministerial Meeting of the International Coalition for the Sahel (12 June 2020) », Ministère grec des Affaires étrangères (<https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/written-statement-of-the-minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-following-the-videoconference-of-the-first-ministerial-meeting-of-the-international-coalition-for-the-sahel-12-june-2020.html>).

(https://www.navalanalyses.com/2021/03/infographics-46-frigate-candidates-for.html?fbclid=IwAR3Wzd_6cJmZzX3pm_bDHrODVsR6i5xBFWlpBOdoDCtCcmU6-rKJIQqO67o).

« Greece ratifies major military expansion with US », *Greek City Times*, 31 janvier 2020 (<https://greekcitytimes.com/2020/01/31/greece-ratifies-major-military-expansion-with-us/>).

« Secretary Michael R. Pompeo At the Cyprus Center for Land, Open-seas, and Port Security Memorandum of Understanding Signing Ceremony », Ambassade des États-Unis à Chypre, 12 septembre 2020 (<https://cy.usembassy.gov/secretary-michael-r-pompeo-at-the-cyprus-center-for-land-open-seas-and-port-security-memorandum-of-understanding-signing-ceremony/>).

« ‘New human rights plan for the people’: Turkish leader », Anadolu Agency, 2 mars 2021 (<https://www.aa.com.tr/en/politics/new-human-rights-plan-for-the-people-turkish-leader/2162111>).

« Stronger Together: A Strategy to Revitalize Transatlantic Power », Belfer Center for Science and International Affairs, décembre 2020 (<https://www.belfercenter.org/publication/stronger-together-strategy-revitalize-transatlantic-power>).

« Greece ‘orders expulsion of two Russia diplomats’ », BBC, 11 juillet 2018 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-44792714>).

IC-MES, Center for Middle East Studies, <https://ic-mes.org/history/what-is-middle-east/>

Global Firepower Index, 2019 Military Strength Ranking, available at www.globalfirepower.com

British Petroleum Statistics available at, <https://www.connaissancedesenergies.org/sites/default/files/pdf-actualites/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf>

www.asie-planete.com/arabie_saoudite/economie.htm